

RMK. I.

670

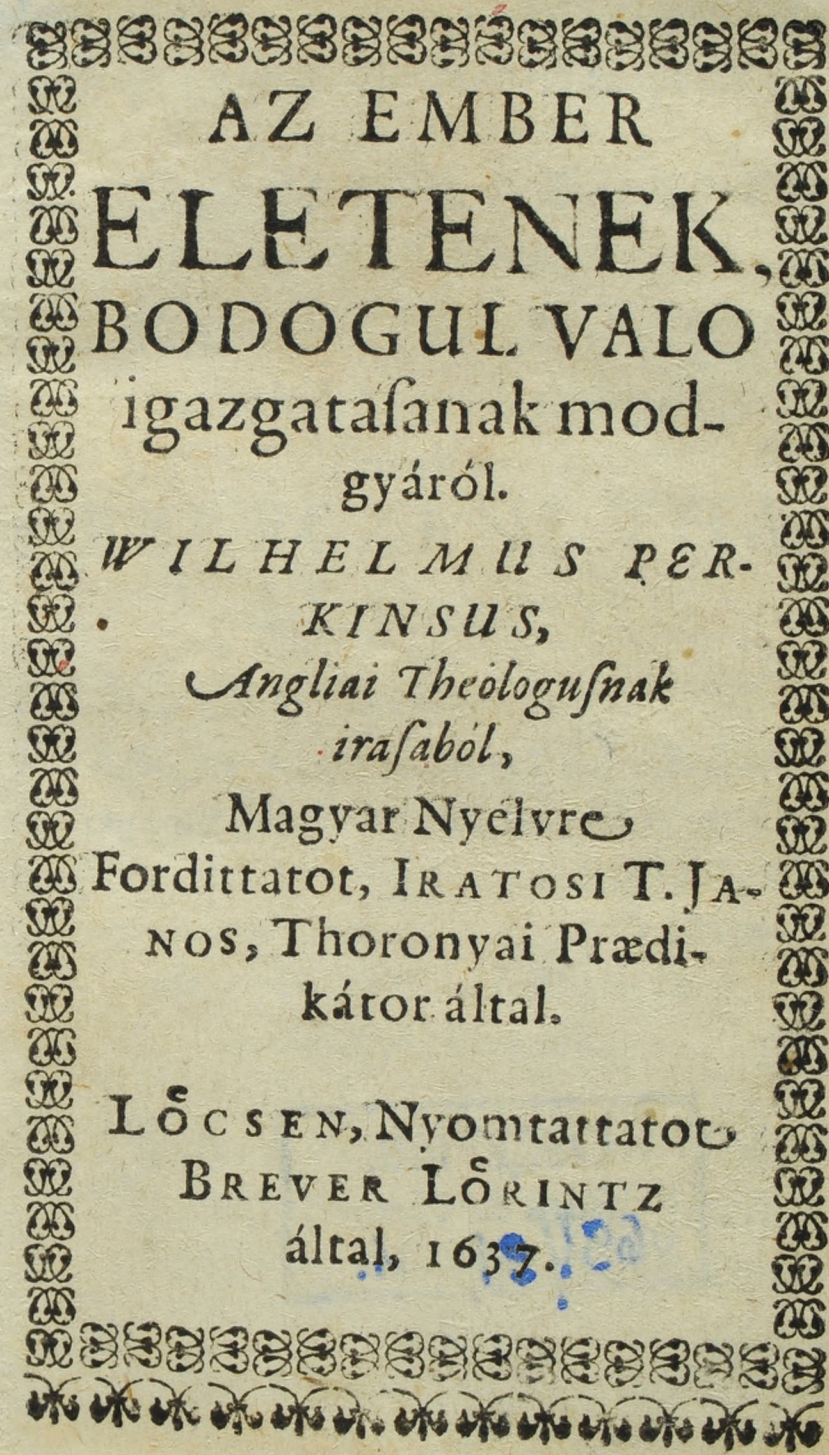
RMK. I.

671

Szabo'-670-1

RMK I. 670-671.

Teljes.

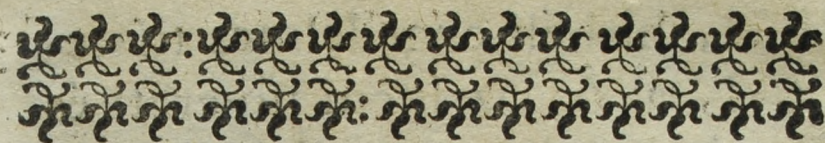


AZ EMBER
ELETENEK,
BODOGUL VALO
igazgatasanak mod-
gyáról.

WILHELMUS PER-
KINSUS,
Angliai Theologusnak
irásából,

Magyar Nyelvre
Fordittatot, IRATOSI T. JA-
NOS, Thoronyai Prædi-
kátor által.

LŐCSEN, Nyomtatott
BREVER LŐRINTZ
által, 1637.



AZ NEMZETES, NEMES ES
böcsületes firsiúnak:

Az Isten Anya-szent-egy-
házának kegyes Patronu-
sanak:

DEBRECZENI THA-
MAS, Deaknak:

Az tekéntetes és Nagyságos
RAKOCZI GYÖRGYNEK, Erdélyi
Országának Fejedelmének &c. Magyar Or-
szágijószaginak hűvséges praefectusának: né-
kem tiszteletes Uramnak. Az Ur Isten-
től kegyelmet, békeflegget és
minden jót kívánok.

HA valamely nemzet
az égh alatt, tartozik Istennek
szüből származó sok hála- a-

A 2

dással



dással, hitbéli engedelmes tiszte-
lettel, az ő igaz Isteni ismereti és
tiszteleti mellet, az alhatatóság-
ban végiglen való meg-allással, ez
mi nemzetünk az Magyar nemzet
az. Kinek az Istē aŋi jót adot, mind
testi s-mind lelki jókat, hogy egy
nemzettel az egész föld szinen, an-
ni javát nem közlőtte, mint az Ma-
gyar nemzettel. Jóllehet találunk
ez földnek részeiben oly Ország-
kat, tartományokat, szigeteket, az
mellyekből drága erő marhák kel-
nek ki: De ott azok az jók nincse-
nek, az mellyek itt vadnak: Holot
az mi országunk oly jókkal bővöl-
ködik, mellyek egyéb testi jóknál
mind fellyeb valók, az embernek
testének taplalására, és az mellye-
kért minden fele fő szerzőmokat,
drága scillyem ruhákat, drága eiő
posz-

posztókat, gyöngyöket, drága kő-
veket, mind éretre adnak. Mivel
az mi országunk bővölködőt bő
mezővel, kin minden-fele gabona
nagy bővön terem, baromknak
nagy sokasága legeltettetet, borai
főek mayd minden részeiben, jó
viszi elefég, oly vadaknak sokasa-
gával, mellyeknek husával élnek
az emberek, és egyéb házi mada-
rak ugy bővölköttek, s-bővölköd-
nek mostan-is, hog' akar mely nem-
zetnek országa meg-nem dulta, s-
most sem dulya.

Mert mikoron Scythiából az mi
nemzetünk ki jőt völt, az Tanais
vizen által kelvén, Orosz országra,
és onnét Lengyel országra érköz-
vén, látván azt hogy az Lengyelek
kertben szántanának, Fel-kiálta-
nak ezt mondván; ISTEN, ISTEN,
A 3 igaz

igaz Isten, valaki vagy te, ne adgy
nékünk ily szűk földet, hanem me-
zőkkel bővölködő földet adgy mi-
nékünk: Noha akkor az mi nem-
zetünk elei pogányok vóltanak,
az igaz Istent nem ismertek, mind-
az-által az természetnek világosá-
gából-is értötték, hogy legyen egy
igaz Isten, annak supplikáltak, meg-
halgatta az kegyelõmre haylandó
Isten, és ezt az Pannoniát, az bő ke-
nyerű országot mutatta és atta né-
kik. Es mivel-hogy ō tölle kér-
tek, nagyob-at-is adot annál nem-
fokára, mert hadi okos fortéllyal
élvén, aron vóttek-meg az földet
polus Herczegtől, egy aranyas fe-
kű, nyergű, fejer lovon, és az után
fegyverõkkel-is õvekke tóttek
ki úzvén arról az Gottusokat, le-
telepettenek az Alsó Pannonian.

Nagyó.

Nagyob-at-is adot isten mondom,
mert noha nem szintén világoson,
de mind-az-által az vak pogánság-
ból, az ō ismeretire hozza, az Eccle-
siának akkori állapotja-szerént az
papistaságban, Geyza és Szent Istvā
Király által. Es az ō nevekről ez
ország Ungariának, Magyar or-
szágnak neveztetek, mert õket osz-
tán innét semmi nemzet ki nem ver-
hette, birták ezt örökõsõn Német
országnak, Francia országnak, Gõ-
rõg országnak kéncscivel meg gaz-
dagulván.

Adot Isten nékik hatalmas Ki-
rályokat-is, kik közõt nevezetõsõk
vóltanak Sz. István, szent László,
Négy Bella névõ Királlyok. An-
drás Lajos s-az többi, kik birodal-
mokat ki vetóttek Macedoniaig,
Veléczeig, Cseh országig, az Nefz-

A 4.

ter.

ter vizeig. Jóllehet Sigmund Király az Birodalomnak nagy részét elvesztötte, az Török kezében cytötte. Mely kegyetlen vér-on-tó nemzetet, Hunyadi János vada, Erdélynek jó emlékezetű Fejedelme, és Magyarországnak is gubernatora, sokáig tartoztatta, hogy az Magyar Corona alá való tartományok, pogányok birodalma a-la ne esnének: Annak az Fia Hollos Matyás, volt az Magyar Királyoknak feje, mert annak hadának egy nap két Császárral volt harcza, mind kettőn győzelmeket vő. Es hogy ennek az boldog emlékezetű hires neves Mattyás Királynak, több nevezetes dolgairól ne szölyyák, még mostan-is nyelvenforog ez az köz mondás, az szegény kösségnek. Meg-holt Mattyás Király, s el-

el költ az igazság. Illyen hatalmas, igazság szerető, kegyes Királyokkal-is meg-ajándékozta volt Jsten az mi nemzetünket. Ezök mellet voltanak hires neves vitéz emberek, mind szegény legényekből, mind Uri nézetekből támat-tak. Régen Péterfi Miklos, az régi Losonci Jstván, Jvatsko, Tholfi Miklos, Bathori Jstván, Kenesi Pál, Török Bálint, prini Peter, Maylat Jstván, s-többek. Ezök testi áldási voltanak Jstennek az mi nemzetünkön.

De mivel az Christus Ecclesijára, közönséges Apostasia követ-közöt vala, és az bálvány imádás el annita el-aradot vala, hogy az Christus Jesusnak ismereti és tisz-releti meg-fogyatkozván, az meg-holt szentőknek és bálvány kepek-

nek adatot vala. Istén ō Felsege igaz iteletiből, el-vőve az birodalmat az Görögöktől, és az pogány Töröknek ada, hogy az balvanyozó Templomokból, az kő és fa balvanyokat ki tisztitana; El érközzék ez az mi országunkra-is, az mi nemzetünknek iszonyu nagy romlásával. Mert meg-vővé az Török Nádor Fejér várat, Christus Urunk születése után 1520 esztendőben. Meg-veré Szuliman Császár az Mohács mezejen az Jffiu Lajos Király hadat, ō maga-is ot vesze az Király. *Anno Domini, 1526.* Mely dolognak előtte nem sok esztendővel ugyanint *Anno Domini, 1517.* kezdé Luther Marton az Római tizedik Leonvű Papának indulgentiait oppugnálni. Es ottan hamar bocsáttatott volt, egy könyv, ki Nemet országban

szágban, Deák nyelven, az balvanyozás vétkének iszszonyuságáról és annak Istentől való kemény büntetéséről; mellyet sokak megolvassván, lőn nagy változás az Religioiban Nemet Országban, az emberi találmányok meg-vetettének keztek az Evangeliomot tanítani sok tudos emberek Luther Martonnal együtt. Nagy hamarsággal része lőn ebben az mi szegény országunknak-is.

Mert mikor az Török Nádor Fejér várat 1520. esztendőben megvőtte volna, ben volt immár Magyar Országban az Evangelica religio, mely dolog meg-bizonyosodik Budán és az Rákos mezején az ellen szerzet articulusból. Holot mingyárt *Anno Domini, 1523.* Budán ilyen articulusfának. O-

omnes Lutheranos & eorum fautores & factioni ipsi adherentes tanquam publicos Hereticos, hostesq. sacratissima virginis Maria, pœna capitali & ablatione omnium bonorum suorum, majestas regia, veluti catholicus princeps, punire dignetur. Vallyoné kik ellen lón ez? Kopatsi István, Siklyosi Mihály, Sáros-pataki és Uyhéli tanítók, és azoknak Patronusa pri-ni Péter ellen. Gal Pap, s-Radán Balás Debreczenben, azoknak Patronusa Török István ellen. Ozo-rai Jmre békeessen, annak *fautori* az Ladáni és Massai Urak ellen. Kalmantsi Márton Munkácsban, és annak *fautora* Petruit Péter ellen.

Jsmet *Anno Domini 1525.* gyűlése lón az Országnak az Rákos mezején, és (noha mikor oda gyűltek úgy mente oda mint táborra, ott sem

sem felelythetek el-ügyöket, az *Spirituálisuk*) ott-is illyen articulus-irának az többi közöt. *Lutherani omnes de regno extirpentur, & ubicunq. reperti fuerint non solum per Ecclesiasticos, verum etiam per seculares personas libera capiantur & comburantur.* Az mely esztendőben ezt ki attak, mingyárt köverkezendő esztendőben az Mohátsi veszedelem, és nétalantan még azon esztendőben, szörnyű-képpē meg rablotta az Tátár az Alföldseget, hogy mint az csordát úgy haytotta az népet az rabságra. Követközőt utánna az Mohátsi veszedelem, mely oly nagy vólt, hogy az fegyver-fogható Magyar Uraság és Nemesség ot vágatot le az Királya-lal. Kit Isten bocsáta szegény nemzetünkre az balvanyozásért.

Vallást

Vallást tót arról az balvanjozásból
meg-tért, és az pogány fegyveré-
től meg-marador Ecclesia, amaz
énekben. Tekénts reánk immár.
Onnét az melly Urak háza jöheté-
nek ugy-mint Prini Gábor, Prini
Péter fia; ez csináltata az Pataki
Templomot, Forgács Jmre, Si-
monnak az Attya. Gyulafi János
Keretseni László, Bebek György.
Az Zrini, Nadásdi és Bortyáni U-
rak; az Turzo Urak. Báthori
György, Etsedi Ur, ennék Fia volt
amaz hires neves Etsedi Báthori
Jstván. &c. Látván ot az Pispő-
kőknek s-nevezet-szerént Tomo-
ri Pál Barátnak nagy veszedelem
szerzését; az Istennek-is az balva-
nyozásért való nagy büntetését,
egy-egy Evangelicus Prædikátort
kérestetének magoknak. Tekénts
meg

meg itt is az Ur Istennek az mi
nemzetünkhöz való nagy szerete-
tit. Az gonozból is jör hozza ki,
mert az sötétségből, az balvanyo-
zásból ki kezdé nemzetünket sza-
badítani. Az Evangelicus prædi-
kátorok meg-többülének ezekkel.
Sztarai Mihály, Dobai András,
Batizi Demeter, Devai Mátyás,
Galszétfi Thamás, Abadi Benedék
Székely Jstván, segítségökre lőnek
az elsőnek többekkel egygyüt,
az Misenek, ellene mondanak meg
házasulának, kezdek az Evangeli-
omot hirdetni az maga nyelven
szegény nemzetünknek: Az Mis-
saléból és *Breviarium*ból-is kezdé-
nek énekeket, hymnuszokat és An-
tiphonakat Magyarra fordítani,
kezdek az Istent születet nyelve-
ken tisztelni. Kezdének minden
rendek

renacki úrvőkben örvendőzni, és
balvanyozást meg-utálni, az Isten
kegyelmet az Evangéliomból érte-
ni, azt szűbéli örvendezéssel ven-
ni. Uyhély, Patak, első, De-
breczen mingyárt követi, kis var-
da, Székelyhid, Beregszáz Mun-
káts &c. Várad nagy sokáig az
papifaságban marada, miglen ofz-
rán Nyakazó Antal, ki űze az szent
László papjait az váradí várban té-
vő Templomból, melly dolog i-
tilem hogy *Melius* Péter idejében
lőtt *circa Annos 1557.* avagy 58. Es
az mint hallottam idős emberek-
től nem attrak könnyen az Refor-
matiót, mert igen meg-háboro-
dor azon az Pap Uraság, és az Ba-
rátok társasága, sokat meg-ölték
azokban az kik az Christus Evan-
géliomat bé vőttek, és az pápai té-
völ-

völgeft meg-vetőttek; kit fegy-
verrel, kit tűzzel, némelyleket
sakban buytarván az mély vizek-
ben ölték. De mi lőtt az vége?
Lassán lassán az Mohácsi veszed-
lem után szaporodék az Christus
Ecclesiája, romlani kezdenek az
Barátok *clastromi*, ki nyilatkozik
sok fertelmessegek és gyilkosságok
mellyek vőltanak az föld alatt való
reйтеk helyekben.

Es noha az Ur Isten az mi nem-
zetünket egy felől meg-kefergete,
az pogányok fegyvere által, testi
ajandékinak is nagy részét tölle
el-vővé, mind az által azokért na-
gyobbakat ada, tudni illik az E-
vangéliomot, az Evangéliumban
az Christust, az ō Isteni ismeretit,
hitet és örök életet az Christusbā.
Ezt pediglen méltó jól eszünk-
ben ven-

vennünk, miképpē cselekedet mi-
velünk Magyarokkal az Ur Isten,
szintén mint a' Sidókkal. Azokkal
igy cselekedék: Valamig az ō pol-
gári társaságok fen állá, és ōket ma-
gok nemzetéből támadot Fejedel-
mek birák; Az meg-váltó Ur Je-
sus Christus addig el-nem jöve, de
minek-utánna idegen nemzetse-
gek birnak, és az adót-is pogány
Fejedelemnek adnak, akar jöve
hozzájok lelköknek vigasztalására
és meg szabadítására. Így az erős
Magyar nemzetnek ereje meg-fo-
gyatkozzék, szabljának el-ki vo-
nyattaték, szép országának nagyob
része az Pogánnak adaték: Az Ur
Jesus Christus, az Evangéliomnak
általa, az mi szegény meg-kesere-
det, nyomorodot nemzetünknek
szíveiben, akkor születek: Irt is je-
győzd-meg az Istennek az mi sze-

gény nemzetünkkel való jó tétét:
Az erő, az ellenfelegen való győző-
delem, hatalom, meg-fogyatko-
zék; De az helyet Istennek már
sokkal nagyob ajandéka adaték,
mert az Felfejes Isten az mi nem-
zetünket-is részesíte az mennyei-
gaz bölcseségben; *Philippus Me-*
lanctonnak keze alól az *vitabergai*
Academiából, ide-is származának
nemzetünkől való bölcs tudós
emberek: Hogy az mint az előt az
egész Keresztyén világon az Ma-
gyar nemzetnek az vitézségért mind
ismereti s-mind hirc neve nag' vala.

Az Lelki vitézségnek kapuját
sem töve bé Isten az mi nemze-
tünk előt: Ada az Ur Isten és tá-
maszta hatalmas bölcs embereket-
is, olyanok voltak az fellyül meg
nevezőt reformatori az Ecclesiá-
nak

nak az papistaságból, az Apostoli
vallásra. Kikhez ad oda ezöket-is.
Molnár Gergely, Turi Pál, Szege-
di István, Karoli Péter; Ezök az
Scholákba az ársoknak és *linguák*-
nak finni tanítói voltanak, jó János
várad Schola Mester. Szikszai Fa-
bricius Balás Sáros-pataki *Scholá*-
nak fő mestere mind halálaig és
többek. Karoli péter Derecskei
Ambrus, Gyulai János &c. Vá-
radi tanítók *Melius* Péter, György
Gönczi, Felegy-házi Thamás, Ho-
daz Lukács, Száraz Ferencz, De-
breczeni prädikátorok. Batizi An-
drás, Bélyei Fabján, Szinir-váral-
lyai Mihály, Tokai tanítók. Szán-
tai Pál, *Siderius* János, Szepsi Mi-
hály Tarczali lelki pásztorok. Tar-
di György Szántai. Taraszk Já-
nos, Milotai István, Margitai Pé-
ter,

ter, Szakmari. Bánfi Hunyadi
Benedék, Szárnyás Thamás, Pat-
kó Mihály, nagy Bányai. Csegle-
di Ferencz, Tolnai Thamás, *Alexis*
János, Suri Mihály, Sáros-pataki
Ecclesiának tanítói. Ersek An-
drás, Tihemeri Márthe, Vyhéli ta-
nitok. Vedani Ferencz, Alvin-
czi Péter, Cassai tanítók. Hello-
pæus Bálint, Egri. Székely István
Karoli Gáspár: Gönczi. Kallai Al-
bert, Balog János, Zombori Péter,
Ungvári lelki tanítók. Gyermati
Miklos, Bakai Péter, &c. Király
Helmeczi, Gyökő György, Thuri
János, &c. *Berexasi*. Vnguári Já-
nos, Rettegi János, Keserői János
Gyula-fejervári. Heltai Gaspár ré-
gen, nem régen Szarmas János Co-
losvári tanítók. Estöbbek sokak.
Ezök által Isten it az mi orszá-
gunk.

gunkban. 1. Az tiszta aranyat az szemetből kikeresé, meg-választván az igaz Keresztyéni vallást az emberi talalmányoktól. 2. Az Evangéliomnak igaz magyarázat-tyát helyben állatta. 3. Az balva-nyozást minden ahoz való eszköz-
zökkel ki tisztita az Templomokból. 4. Az papistaságot mint valami sümölcsüt vagy gelyvát, le-mecze az Ecclesiának ép testéről.

Azért az Vrlsten az mi szegény nemzetünket valamint erős firfiakkal, jó hírű nevű vitéz emberekkel; szintén ugy szent életű, nagy elmeű bölcs emberekkel meg áldotta volt: Eszében vőtte volt, ezt egy bőcsületes jó emlékezetű Vrunck, Petrus Lascai, kiaz ő nevére illy *distichon*t csénált volt.

(circa Anno Domini, 1586.)

Pannon

*Pannon Eras Terra Robur Virtusq, Salona
Lassa Anima Surgunt, Corporis Alta Jacent.*

Holot csak az előtt való száz esztendő forgasában, mással dicsékedik vala Jánus *Pannonius*, szömeivel nemzete győzedelmet az ellenfeg.

*Sub crucis inuicta gens militat Ungara signo:
Ergo manus hostis non timet ille sui.*

Az régi jó vitézségnek házna vala, országunk határinak mesze való térjedése, országunkban való békefeges lakás, minden földi jókkal való bővölködés. Elkelnek ezek helyőkben lelki jók szállanak: Mert Deák nyelven az *orthodoxa religio* elégfeges fegyverrel őltalmaztatik. Magunk szület nyelven az szent Biblia egynehány formán ki nyomtattatott. Kőlteki az mellet sok szép könyvek, sok szép Isteni dicsiretek. Ezek meg bőcsülhetetlen ajandéki az Felfeges Istennek. Nem

Nem keves haszonnal forgolodék Mátyus földé körül Huzar Gal, és Bornemisza Péter is, az Papista-ságnak két kemény pöröllyei. Es azok után Patai István is, Papai-bölcs tanító.

Azért nem csak nem álhatának ellene az Evangéliom folyásának sem Olasz Miklos, sem Vardai Pál, Esztergami Ersekek, több *secularis* hatalmas Urakkal egyetemben, de sőt ugy meg szaporodék az Christ⁹ Ecclesiája Magyar országban, hogy minden Vármegyékben egy-egy *Senior* választatték az Evangéliom szolgainak eleikben, mind az Tisza két-felén, s-mind az Török birtokában, s-mind Mátyus földében, s-mind az Dunántól való tartományokban. Nem sokára az meg nevezet tartományokban Pispók.

Pispók-is erigaltatának, mind az Török birtokában, mind Mátyus földében, s-az Dunántul-is. Jóllehet az Tiszának Cassa-felől való részének tartomány, ugy-mint Bereg Ungvármegye, Zemptlin, és Borsodához tartozó tartománjokkal egygyüt, Pispók gyanánt mindenik az ő Seniorjával meg-elegődék. De az Tiszának Debreczen felől való részében 14 vármegye, tulaydon Seniorjokkal egyetemben egy Pispókot választanak gödviselelésekre. Lőn ez *Anno Domini* 1558. *Melius* Peter, Debreczeni prädikátor lőn első Pispók, ennek *successio*ja mostan is fenál. Második Pispók Karóli Péter, váradi prädikátor. Harmadik Bányai Hunyadi Benedik, nagy Bányai. Negyedik Gönczi György, Debreczeni

czeni. Eötödik Monai János, Ecsedi. Hatodik Hodazi Lukács Debreczeni. Hetedik Milotai István Szakmari; ki ő maga jó akaratyából, le töve az Pispökséget, Erdélben mene bé, az felséges és jó emlekezetű Betlen Gábornak Erdélynek Fejedelmének &c. Udvári prædikátora lőn mind halálaig. Nyolczadik Gönczi Ioseph, Nagy Bányai. Kilenczedik Margitai Peter, Szakmari. Tizedik, kereszt szegi István, Debreczeni prædikátor ez mostan, kit éltesse Isten sok esztendeig.

Es így az Ur Isten az mi nemzetünknek anni jót adot, mellyet sokaknak nem adot. Es noha az gonosz Satani ezt az Reformatiót meg-iriglette vala; *Anno Domini 1555.* esztendőtayban, látván hog

el-ke

el-kele az ő tiszteleti, iszonyu káromló tudománt plantála Erdélyben, Dávid Ferencz és több közösi által, az mellyigen el-hatalmazot vala Erdélyben sőt még Magyar Országban-is az Alföldségen. Melj eretnekség az Christus Isteniséget, és az Szent Lélek Isteniséget-is tagadgya: De az Töröknek és Tárnak szörnyű pusztitása-miat (az pétsieknél nalok maradvá) Magyar országból ki tisztula. Erdélyben-is csak alig akadot. Kit kétség-nélkül Isten ő Felsége igaz itiletiből az választottaknak gjakoroltatásokra hatta fen.

Az Romai valláson való Fejedelmek, Urak, az clerussal egyetembé, noha eleitől fogva azon vólták, mind az mi Attyaink s-mind az mi időnkben, hogy az Evangelica Re-

ligiot országunkból ki gyomlál-
lyák, az papajét uyjobbā erigallyák.
Mint Lofonci István Tömös-vári
Capitán, Nyári Iános, Palfi Miklos,
Iakab Iános. Es többek-is töreköt-
tek abban, végben nem vihettek.
De sőt *Anno Domini 1608* Bétsben
el végeztetöt hogy ez három Reli-
gio fen álljon. *Papistica, Luthera-
na, Helvetiana, cum libero exercitio
divini cultus & Templorum usu.*

Es most-is ottan ottan azon kö-
vet mozgattyák: Hejában. Mert
nincs tanács az Ur ellen. Es az Ur-
nak igie meg-marad örökké.

(*pro. 24. Esa. 41.*)

Meg-is azt mondom azért hogy
mivel az Ur Isten az mi nemzetün-
ket sok drága javaival áldotta-meg
(noha némely részében meg-is ke-
sergette) nagy buzgoságos tisztele-

tire

tire, felelmére, szeretetire, és az ő
tisztá vallásán való alhatatóságra,
köteles annivalinkáb egyebeknél,
mennivel több s-nagyob ajandékot
vőtte Istennek sok nemzetöknél.
Elöttem viselvén azért én-is az ré-
ghi Prophéták és Apostolok példá-
jár, kik elő nyelvel-is hirdettek az
Istennek igiet, és azt irásokban-is
bétőttek, és holtok után-is tanít-
tyák irások által az halandó és id-
vözülendő embereket. En-is
mondom, mivel méltatlan vól-
tonra, Evangéliom hirdető szol-
gája vagyok az mi Urunk Jesus
Christusnak egy heján harmincz
esztendő fordulában, az nékem
adot ajandék-szerént fejtőgettem
és az halgatóknak cspületekre e-
gyengettem az én erőm-szerént;
Es mivel immár nem messze va-

B 3

gyok

gyok hatvan esztendő s korbéli i-
dőmtől, két könyvecskét, mel-
lyeket nagy gyönyörűséggel olvas-
gattam több foglalatosságim között,
az én nemzetemhez való szerete-
tem-ből, Magyar nyelvre fordíto-
tam, Deákbold: Tudom nem lé-
szek kedves mindennél, de én meg-
elégzöm azzal, hogy az jó lelki-
ismeretű embereknek kedves lé-
szon. Az könyvecskék magok
commendállják magokat azoknál,
az kik meg-olvasásuk.

Ha hol oly ember találkoznék
a' ki ebből valami gonoszot találna,
az meg-gondollya hogy nem én el-
lenem szól avagy vét abban, ha-
nem ő maga az Author ellen, ki
ezzel először az maga nemzetének
az Anglusoknak kedveskődött,
mert azoknak nyelven írta. De

mint

mint ilyen drága írást, az után e-
gyebek Spaniai és Franciai nyelve-
kre-is meg-forditatták, és hogy kö-
zönsegessebb lenné több nemzetek-
nél-is, végtére Deák nyelven-is ki-
nyomtatott. Én méltónak itil-
tem arra, hogy az mi nemzetünk-
nek-is lenné része ebben.

Tetczik pediglen ennékem Bő-
czületes Uram, hogy ez íráskát,
kegyelmednek *dedicálnam*, mivel
tudom, az jó emlékezeti BETLEN
GABORNak, Erdélynek dicshiretes
Fejedelmének, mely nagy hűség-
gel és hazonnal szolgált legyen ke-
gyelmed: Esez mi mostani kegyel-
mes Urunknak-is, az Tekéntetes
és Nagyságos RAKOCZI GYÖRGY-
nek, Erdélynek sok szép *virtusok*-
kal tündökle Fejedelmének, &c.
Magyar Országi jóságiban levő

*praelectus*ságot, minden értelmes
emberek itéleti szerint igen dic-
retesen viseli: Patak-várat, varasat,
tőb örökös házaival egyetemben
igen nagy szorgalmatossággal ép-
pitteri: hogy-ha ez földi emberek-
nek fejedelmeknek, ily nagy hűven
szolgal Kegyelmed, nem, ketel-
kődöm benne, hogy az mennyei
Urnak és Fejedelemnek való szol-
galatnyát-is Kegyelmed hatra had-
na, nem csak földi de sőt örökké
való javaval és hasznával. Olvassa
azért Kegyelmed ez íráskákat, bi-
zonyos oratskat tőb foglalatosá-
gi közöt arra szakasztvan. En tő-
lem Kegyelmed ez kis ajándékot
vegye, jó neven: Mind magamat
s-mind az könyvetsket, ha kik el-
len kívántatik, otalmazvan.

JSTEN

JSTEN Kegyelmedet éltesse so-
csztendeig jó egészségben, minden
Kegyelmed kedvesivel egyetem-
ben, AMEN.

Kegyelmednek

jó akaró szolgája.

IRATOSI JANOS,

*Nagy Toronyai
predikátor.*

B. S.

EPI.

EPIGRAMMA

In Translationem Ungaricam,
GVILHELMI PERKINSI,
de vita optimè instituenda, & de
arte benè moriendi.

HE U quis amas vitæ variatis discere
(vitæ

Optata vitæ jungere ritè mori
Hic tibi in exiguo dantur non pauca libello,
Lectō quo possis vivere pulchrè mori.
Suscipe secretis ergo sua carpito iussa
Lector ne possit rodere livor edax.
Sic celebris tandem tua sic viget æthere fama
Sic tibi succedunt dogmata dia Dei.

MICHAEL SZENTPETERI
Rector Scholæ Uyhelinæ.

Aliud.

SI cupis optatam gens Ungara vivere vitam
Feliciter vitam claudere morte tuam.
En tibi PERKINSUS loquitur doctissimus An-
Ore tuo, felix quī moriæ docet. (glūm
Munere pro tanto Dominum celebrare memēto:
Usumq; in proprium, volve revolve librum.

MICHAEL JRATOSI, Filius
Interpretis, A. Sch. S. P.

ELŐL JARO BESZED, az olvasónak inté- sére.

ISTEN felő keresztyén olvasó, ha
az Christusban való hited által idvö-
zülni akarsz halálod után, illik az hit-
ben élned halálod előtt: Mert az hitnek
az életben két nagy haszna vagyon:
Annak egyik ez, hogy minden idő-
szerént való bánatot és gondot el-ve-
szén. Szokás ez az embereknel, hogy
az ő gondviseléseket feletteb meg-soka-
sittyák, és azzal az ő életöket igen ke-
serűvé téstik. Mert először az ő
szükséges gondviselések felet, hejában
való munkákat vesznek magokra. Más-
sodszor nem csak az munkának végben-
vételére szorgalmatosok, de sőt annak
végeről és jó ki menetelyről-is, hogy
önckie mindenkor jó következzék go-

B 6

nosz

nosz ne sóha. Mely gond csak egyedül
Istenre illik. Harmadszor, nem ele-
gőznek meg az ő sórsókkal és állapot-
tyokkal, hanem állapottyoknak nagyo-
bra való térjedését és gazdagságokat
sok-féle eszközökkel keresik utólszor
nem csak az jelen-valóról szorgalma-
tosok, de sokképpen gondolkodnak, és
az jövőendő dologról tanácskoznak. De
az Hit azt cselekedti, hogy minek-u-
tánna tisztünknek meg-feleltünk az
Isten igejének igazgatása szerént, an-
nak áldását és jó ki menetelit. könyör-
gésünkkel Istennek ajánlyuk, és az hit-
tel az ő igiretíre nézzük, nem kétel-
ködven semmit, mert nekünk minden-
szükséges javainkat meg-adgya. Es
ha az áldást s az reméltet jó ki mene-
telt el nem veszszük, az hit cselekő-
szi azt hogy testünk kívánságát meg-
tagadgyuk, és hogy szíveink az Isten
jól tetzésében, csendesz halgatással
meg

meg nyugodgyanak. Egy így az sok föl-
di szorgalmatoságok egyszers-mind el-
meczetnek.

Másik haszna, mikor az ember ta-
nács-nelkül vagyon, az egész világon
sem talállya felmit cselekedgyék, és mi-
kor az nyomoruságoknak tengőren ha-
mattatik, az Hit mutattya meg az id-
vősséges ki menetelt, és meg csendesíti
embernek elméjét. Mikor semmi idő-
szerént való áldások nincsenek, az Hit
tartya meg bennünk az Isten kegyelmé-
ben és irgalmaságában való bizodal-
mat, s mind az örök életnek reménse-
gét. Az Hit mutattya meg nekünk az
el-rejtet dolgokat, mellyek mi nálunk
okosságunk szerént nem lehetnek ismé-
retesek. Meg vagyon ugyan igirve az
örök élet, de mind meg-halunk: Hal-
lyuk úgy vagyon, hogy fel támadunk,
azonban mind az által meg-rothadunk.

az koporsóban: Bóldogoknak monda-
 tunk, de mind-az-által véghetetlen
 nyavalyákkal meg nyomattatunk: min-
 den-féle jóknak bősége vagyon nekünk
 igirve, mind-az-által gyakorlatossá-
 gal éhséget és szomjuságot szenvedünk.
 Igir nekünk Isten meg halgatást és hogy
 mindenkor velünk legyen, mind-az-
 által az mi könyörgésünkről láttatik
 fűleit gyakorlatossággal el-fordítani.
 De az Hit oseeköszí azt hogy (subli-
 stant) jelön legyenek azok az mellyeket
 remellünk, és az mi elmeinket az egész
 világ-on is fellyül emeli, hogy ott fel ta-
 lállyánk láthatatlan s-mi tőlünk ki be-
 szelhetetlen dolgokat, kiket meg-jelen-
 tőt Isten és meg-is-igirt. Ezök bőveb-
 ben vadnak meg-irva az következő
 tractatusban, azt úgy olvasd hogy
 oseekedetteddel is kövessed időssége-
 dne.

V. P.

HABA-



HABACUC. 2. V. 4.

AZ IGAZ AZ Ő HITL-
 velel.

AZ Habacuc Propheta az
 Ő irásának első részé-
 ben, Isten előtt azon pa-
 naszolkodik, miért le-
 gyen ez, hogy az Isten
 népe, az Sidoság, az I-
 sten ellensegítő az chal-
 dausoktól nyomorgat-
 tatnék. Meg-felel Isten
 az Prophetának az má-
 sodik résznek elcin il-
 lyen-módon. Bizonyo-
 ső meg-szabadulnak ar-
 ra rendeltetett időben,
 de

2. de semmi-nélkül, (ostor-
nélkül) nem maradnak.
Ismegint így szól arra az
Propheta: Az nyomor-
úság alatt mint fog élni
az, az Isten népe? Meg-
felel Isten így: *Impius*
turget inani fiducia, At ju-
stus fide sua vivet. Az I-
stentelen fel fualkodik
hajába való bizodalma-
val, de az igaz az Ő hi-
tivel él.

Hogy ezeket jobban meg-érthet-
sük, rendel őt dolgot magya-
rázzunk-meg.

1. Mit kell érteni az igazon?
2. Minémű életéről vagyon it
emleközet?
3. Micsodás az az hit akki-
ről it szó vagyon?

4. Ez

4. Ez szententiának Justus 3.
fide sua vivet, az szó-
nak folyása szerént miné-
mű értelme legyen.

5. Miképpen kell az ember-
nek az Hit által élni?

ELőszőr; Az Szent i-
rás két-felé igazságról
emleközik: tudni illik tör-
vényre tartozó, és Evan-
géliomi igazságról. Az
Törvény igazság, az Iga-
ságnak minden részeit és
azoknak tökéletességet
magában foglallya, és az
egy emberben suysts, addi-
glan. míg el nem esek, és
az Christuson kívül. Az
Evangéliomi igazság, az i-
gazá való igazságnak min-

dem

4 denrészeit bé foglallja, de azoknak rökéltetésege hejával vagyon, mint az kicfinded gyermekskének noha minden emberi tagai meg legyenek, de magassága és öreg állapotja testének nincsen. Es ez az igazság semmi nem egyéb, hanem az bűnös embernek meg-térése, és oly igyekőzet rendőlye életet, Isten akarattya szerént az mit Isten kívánnya az tiz parancsolatban. Így mondatának igaznak. Noe, sz. Job, Zacharias és Ersebet. Itt-is ugy vetelik ez ige IGAZ, az Istenhez tért éberért, és a' ki az ő kegyelmre által kedvében igyekőzik lenni,

Job. I.
Luc. I.

lenni, engődelmes lévén s minden törvényéhez az ő hivatalljában.

Második dolog: Micso-da életől legyen it emle-kőzet: Mert az mint az halál két-féle, első és második. Így az élet is kettő. Az első élet, az testnek és léleknek egyesülése: Az második. Az egész embernek Istennél való egye-sülése. Az első természet-szerént való életnek mon-datik: Az másik Lelki és örök élet. Mert szent Pál ez *sententiát* hozza-bé, mi-kor meg akarja bizonyítani az bűnös embernek hi tál-tal való meg-igazítását. Az meg-igazulás pedig len-része

Rom. I. 17.
Gal. 3. 12.

6 része az lelki életnek, mivel az által részeseül az bűnös ember az örök életbē. Azért mondgya az *Propheta* az Igazat élni, meg vizsgálván elmejével nem csak az jövőendő háboruságos időket, de az örök életet is.

Harmadik, minéműlegyen az az Hit, a' kiról itt szó vagyon. Tudni illik az meg igazító avagy idvőztető Hit. Mert az mely Hit által idvőzülünk, ugyan azon Hit által kel élünk. Mert az Hitnek gyümölcse vagyon nem csak ez élet után, de ez életben is. Először tehát illik hittel élnünk, minekelőtte azzal idvőzülénk.

Ezért

Ezért mondgya ezt Szent 7 Pál, mikor ez *sententiát* maga tulaydon példájával így magyarázza: *Vitam quā Gal. 2. 20. vivo in carne, vivo per fidem filij Dei, qui me dilexit & semetipsū pro me tradidit.* Az mely életet az testben élek, az Isten fiában való hit által élem, a' ki szeretet engem és ő magát is érttem attá.

Negyedik, ez *sententiában* való szónak *constructio*ja (egy-más után illendő móddal való helyhöz-tetése) mely két-fele. Az első így vagyon *Iustus per fidem vivet. Hoc est:* Az Igaz Hit által él. Ertelme: A' ki igaz ez ő hiti által él,

Gal. 3. 6. 12

121

az

3 az az annak örök élete
vagyon.

Az másik *constructio* i-
smet ez: *Justus vivet fide*
sua. Az igaz az ő hitivel él.
Ertelme. Az igaz még ez
világon él, az ő hiri által él.
(birja az örök életet) Ez u-
tolsó értelmet öröme-
ben vészem, mivel-hogy
Pál Apostol-is ez *textust* il-
lyen értelemmel hozza be
az örök életnek meg-bi-
zonyítására, és annak-is
meg-mutatására, hogy az
meg igazulás nem az tör-
vének cselekedetiből, ha-
nem hitből adatik az em-
bernek, és meg-külöm-
bözteti, az Hit által való,
és az cselekedetek által
való életet.

Eötö-

Eötödik, Miképpen kel-
az embernek az Hit által él-
ni? Ez utolsó mivel-hogy
igen terhes, ennek magya-
rázattyában kel valami i-
dőt foglalni. Hogy az em-
ber az ő hiri által élhesse
két dologra kel vigyázni.
Elsőben.. Hogy az Hit i-
gazán fogonogvék és fun-
daltassék az szűben. Má-
sodik, hogy minck-után-
na az szűben fogontator,
birodalma és uralkodása
legyen ot.

Az Hitnek jól fogono-
dasára két dolog kívánta-
tik; Első az Isten igijének
ismereti. Mert az Hit az I-
sten igijének meg-tartasá-
ban fűg. Es az ige az mi
hitünk-

10 hitünknek egyedül való
Eph. 2. 10. fundamentuma. Azért mō-
datik az ige az *Propheták-*
nak és *Apostoloknak* funda-
mentomának. Természet-
szerént való okosságunk-
nak világságával tugguk
hogy ez világnak kezdeti
legyen, és hogy Istentől
teremtetet legyen. De az
okosság annak bizonyos-
vóltát mi belénk nem ólt-
hattya, hanem csak az I-
sten igejének bizonyság-
tétele. Azért mongya Sz.
Pál. Hittel érttyük ez vi-
lágot Istentől teremtetöt-
nek. Innét mongya vala
Dávid-is. Istenben dicfi-
rem az igit Továbba az I-
gében ismet három dolo-
gra

Heb. 11. 6. 3
Pf. 56. 9. 5.

gra kell vigyázni. Először **I**
az parancsolatokra, mel-
lyek engedelmefféget ké-
válnak. Másodszor az fe-
nyőgetésekre, kik meg zá-
bolazzak az engedetlensé-
get. Harmadszor, az igi-
retekre, kik meg-erősíte-
nek minket az engedel-
meffégre. Az igiretek i-
smegint avagy fők: Avagi
az fő után valók. Az fő i-
giretek ollyak, mellyek-
ben Isten meg jelenti és a-
jánlyanékünk az Christus
által az igazságot és örök
életet. Azokban foglal-
tatik fundamentuma, az
bűnöknek meg-bocsáta-
sának az tűrésnek, az Sz.
Lélek segődelménék, és
C min-

12 minden ajándékoknak az
melyek az hittel el-valha-
tatlannul kötötték egybē.
Az fő után való igiretek
ezek: Az kesértetőkől
való ki szabadításról, az
veszedelemben való bá-
torságról, egeszegről, sza-
badságról, békeszegről,
s-több effelekről. Mert
mind ezek felől ugy kell
érteni, hogy bé tellyesöd-
nek raytunk, de nem az
kereszt és Istentől való
meg sanyargatás nélkül:
Es az menyben az Isten di-
csőségére s-az hívők üd-
vőségére szolgálnak. Il-
lyen részeit az Isten igijé-
nek mind eddig meg-kell
tartani, helyével és mó-
gyá-

gyával, hogy kik az ō hiti 13
szerént élhessen.

Második dolog mely az
Hitnek fogonasára kíván-
tatik ez: Hogy minek-t
tánna, tudgyuk az Isteni-
gijét, Istenben bizzunk az
ō igije-szerént, és ō hozza-
ragazkodgyunk; mert ez
az első és fő munkája az
Hitnek, és Pál *Apostoltól* *Rom. 3. 5.*
obedientia fidei, Az Hitnek
engedelmeszégének mon-
datik, ugyan ez *Evangelio*-
nak *predikállásának* célya,
igen méltán. Mert az, az
Istennek főképpen való
tiszteleti, pusztán az ōi-
gejének hinni: és ugy I-
stérigaznak vallani. Tud-
ta azt az ōrdög, és leg-el-
C 2 sőben-

14sőben-is az mit Adámtól
el-akara fosztani, az Isten
igijében való Hit vala, és
első késeztése-is kivel az
Christust ostromla, arra vi-
feltetik vala, hogy ōtet az
Attya Istenben való bizo-
dalomtól meg űresítene,
mikor azt monda. Ha I-
stennek fia vagy parancsoly
ez kőveknek legyenek ke-

Matt. 4. 3. njerekké: De mivel (mőd)
azt nem cselekedheted:
hát nem vagy Istennek fia.

Hogy pediglen ez enge-
delmesség, kivel Istennek
akarunk kedveskedni az ō
igijéhez ragazkodván, iga-
zán való engedelmesség
legyen, hat dolog kíván-
tatik ahoz.

Első-



Elsőben hogy legyen. 15
(*absoluta*) oly egy általljá-
ban való, hogy némű-né-
mű-képpen bé hunyván.
szeműnket, csak egyedül
Istenbē bizzunk csak tisz-
tán az ō igije szerént, és
annak birodalma ala ad-
gyuk magunkat. Az ter-
mészet szerént való dol-
gokban elől jár az *experi-*
entia, az *proba*, az után kő-
vetkőzik az Hit. Tamás
Apostol az természetet
követvén, elsőben az
Christust meg-illetni, az-
után akar vala hinni. De
Istenben bizni kel, ha szin-
tén az okossággal és érzé-
kenységgel ellenkőzik-is
az, a mit mond. Jgy húný *Rom. 4. 18.*

C 3

Isten-

16 Istennek Abraham az remen-
ség ellen.

2 Másodszor hogy tiszta
legyen az az engedelmes-
ség. Mert az Isten igijének
maga-szerént kell hinni,
mivel hogy Isten igije, há-
tra tévén az testnek min-
den elmélkedésit. Az kik
Luc. 8. 13. hasonlók az kőves föld-
höz, örömmel vészik az
Istennek igijét, de az kiser-
tésnek idején el-állanak.
Oka, mert vészik az Isten
igijét szeretettel, nem tu-
laydon az igijért, hanem
az tisztefféért, az nyere-
ségért, az testi gyönyörű-
ségért, az mellyeket abból
várnak. Keresztelő János
égő lámpás yala, és az Si-
dók

dók az ő világánál örven- 17
deznek vala, annak uysá. *Jo. 5. 53.*
gaért: Azért mondgya az
Szent Lélek hogy annál
csak ideig örvendöztek
legyen.

3 Harmadszor Istenben
kell bizni, nem csak rész-
ből hanem mindenestől
az ő igije szerént. Azért
tévednek sokan meg az ő
hitőkben, kik hisznek u-
gyan Istenben az életre és
idvősségre tartozó igireti
szerént, de nem gyönyör-
ködnek hinni ő néki az ő
parancsolati és fenyege-
tése szerént.

4 Negyedik dolog, hinni
kell Istennek az ő igijében
tellyes szűből, hogy az mi *Jac. 1. 21.*
C 4 ben.

18 bennünk erőssen meg gyű-
kerezzek. Nem elég az I-
stennek jó igijét meg ko-
stolni, ha szintén azt fele-
lemmel vesszük-is, hogy ha
mindenestől és tőkélletes-
sen abban nem bizunk és
ahoz nem ragazkodunk.

5. Eötödik dolog, hogy
az az bizodalom tisztesse-
ges szűből legyen ugj hogy
erős és el tőkéllet szándé-
ka legyen arra, hogy ne
vétközzek, de sőt minden
cselekedetiben az Isten a-
karattját kövesse. Az jó
halgatók azok, az kik ve-
szik az igét jó és tisztesse-
ges szível. Annélkül sen-
ki az hit által nem élhet.
Az ki az jó lelki isméretöt

el

el veszti, bontakozása és 19
romlása lesz az annak az Ő
hitiben, csak egyedül az
Isteni felelemnek (kegyes- 1. Tim. 3.
ségnek) vagy on igireti er-
re s mind az következen-
dő életre. Es senki nem
élheti az Hitnek életet ha-
nem csak az ki igaz. Bá-
ran az emberek jó indula-
tot tőrttenek-is, az igiről
vallást tegyenek, vegyék
azt, abban Őrvendözte-
nek, és valami gyümöl-
cset bárán teremjek-is,
mind az által ha az Ő szi-
vők nem jó, azt cseleke-
szi hogy Istentől el hason-
lyanak végtére az Ő benne
való nem bizás és az hihe-
tetlenség miat.

C 5.

Hato-

20 Hatodik dolog: Hogy
6 az Hitnek engedelmessege
legyen, meg-változhatat-
lan és álhataratos: Ide néz
az Ur mikor ezt mongya,
valaki én tőlem el-partól,
gyűlöli azt az én lelkem.

Heb. 10. 38. Olyanok azok az kik hisz-
nek ideig Istenben az után
viszsa fordulnak és az hit.
től el szakadnak.

Mivel azért hogy ez le-
gyen igaz uta az Hitnek
fogonottjának, tudni il-
lik az Isten igijét ismerni,
és annak az szerént hinni,
mindenek valakik az Hit
által akarnak élni, fel ger-
jedet szívőknek kell lenni,
oly igyeközettel, hogy az
fellyül meg-mondot dol-

go.

gokat cselekedgye, főkép. 21
pen erre, hogy Istennek
minden beszédének hid-
gyen: Istent hátra nem,
kell hadnunk semmi re-
remptet állatért. De há-
tra hadgyuk ōtet akkor,
mikor ō néki nē hiszünk
az ō igijében. Továbba I-
stennek nem hinni, az az
Istentelenség, mert azzal
Isten hazugga tétetik, és
az ō dicsősége és felseges-
vőltá meg-rontatik. De
nagy része az mi dicsősé-
günknek, hinni Istennek,
az mint az Christus-is mō-
gya: Acki az ō bizony-
ság-tételel vészti, az meg-
pecsétli, hogy az Isten i-
gaz mondó legyen.. Az

C. 6

az,

22 az, Istennek mint egy bizonyosság-tévő levelet ad, az ő igaz mondásáról, job kezével s-pecsetivel megerősítvén. Mi lehet pediglen ennél nagyobb dicsőség mint mikor az teremtet-állat az ő teremtetőjének: létszen tanubizonyság tévője?

Eddig az Hitnek fogadásáról, következők annak birodalmáról és uralkodásáról, mely az hogy az Hit legyen mint orállo és vigyázzó, az embernek szívébē és életében. Mert ahol az Hit vagyon nem uralkodik ott az emberi gondolat, akarat, indulat, sem az gonosz kívánság, hanem

hanem egyedül csak az 23
Hit uralkodik pedig ketten cselekedvén. Először azt cselekedőzi hogymikövetésük az hívő Istent, és magunkat az ő hatalma a la bocsássuk minden ő parancsolatiban. Azt mon- *Rom. 3. 38.*
gya Pál *Apostol*, hogy az Hit megerősíti az törvént és ez az oka, mert azt cselekedzi hogy az mi az törvényben vagyon írva azt cselekedjük. Ugyan ő mondgya ezt is, hogy az ő fegyveri lelkiek legyenek, és hatalmasok minden gondolatokat Istenhöz haytogatni. Ez hatalmas fegyverők az Istennek *pradikáltatot* és hittel bé *I. Cor. 10. 6. 4.*

24 bé vött Isten igije. Acki
1. Jb. 3. 9. Istentől vagyon nem vét-
Neb. 11. 7. közhetik, mert az Istennek
Gen. 8. 18. magva ő benne lakozik,
és az is nem egyéb hanem
az Hittel egygyesült Isten
igije. Az Noe hiti csele-
kődi vala hogy bárkát ép-
pitene az Isten parancso-
lattya-szerént, és hogy
megkészüle abbá bé men-
ne, ki sem menne abból,
míg Isten azt meg nem en-
gedne. Az Abraham hiti
cselekődi vala, hogy házá-
ját és rokonságát el-hadna,
és az helyre mehe kit nem
tud vala. Hogy pedig len-
serény engedelmesseg mu-
tattassék az Isten igijéhez,
két munkája leszzen mi
ben-

bennünk az Hitnek, meg. 25
emlékőzés és ráá figyel-
Ps. 11. 191.
mezés. Az emlékező az,
2. A. 16. 32.
mikor az Isten igije le-té-
tetik az szűben hogy azt
elő vegyűk az mikor szűk-
ség. Az rea figyelmezen
ismet az, mikor az Hit azt
cselekőszí, hogy higgyünk
és valóbá el-tőkéllyűk azt
Istē parancsolattyának lē-
ni, nem tetzés szerént csak
de ugyan bizonyában mely
mi reánk nézendő. Mely-
nek példáját fel talállyuk
Joseph ben, mikor on szor-
galmaztatnék az Putifar
feleségétől az bolondsá-
gra, ezt mongya vala. En
cselekődnémé oly nagy
gonofságot, és az Ur Isten
ellen.

26 ellen vetének? Itt igen jól
Gen 39.9. vegjetez eszetekben, mert
az Ő elméje bé volt tellye-
södvén az Isten parancso-
latiról való meg emlékö-
zéssel és azokra való figyel-
mezéssel.

Második munkája az
Hitnek, az mellyel az szű-
ben uralkodik, ismet ez,
hogy az hívőket az Isten-
hez való engedelmeffég-
ben megerősitse: melljet
vigben viszen azzal, hogy
az Isten igiretit az mi ér-
telmünknek eleibē hozza.
Az Isten igiretinek osztán
négy hasznait és gyümöl-
cseit nemzi az szűben. 1.
Azt cselekedősi, hogy csak
az egy Istéhez foljámjunk,
akki-

akkinék Ővei azok az igi- 27
retek. 2. Azt igiri nekünk
hogy Istē meg-is segithet,
s-meg-is segít minket az
mi háboruságinkban. 3.
Az cselekedsi hogj remel-
lyük az Ő segítséget; az az
jó szerencsét az kedves ál-
lapatban, avagy meg-sza-
baditást vagj meg-kőnjeb-
bitést az veszedelmes álla-
patban. 4. Es utólszor,
ha az idő-szerént való ál-
dásokban meg-fogyatko-
zunk, azt cselekedődi, hogy
Istenben meg-njugodgjük
kérven Ő tölle irgalmasá-
got és örök életet. Es így
azt cselekedődi, hogy min-
den időben Isten nekünk,
paifunk, kő várunk, erős
kő.

28 kősziklánk, és bátyánk
legyen. Jgy érttyük azért
immár, mint uralkodgják
az Hit közönségessen.
Mennyünk tovább tehát
immár: Az igaz ember
két-féle életet él, lelki és
testi életet, mind az kettő-
nek az Hit igazgatója, kit
világossan meg-mutatok.
Az Lelki élet, mely kezd-
ti az Örök életnek főgő-
képpen ez négy dologban,
tudni illik, az Istennél való
meg-békéllésben, az Lel-
ki ismételtnak esendessé-
gében, az szent Léleknek
örömeiben és az új életben.
Az mi néz, az Istennél az
Christus által való meg-
békéllésre, meg-jelönte-
tet.

29 tet az, s-nékünk-is ajandé-
koztatik az Evangelium-
nak főfő igiretiben és az
szentségökben. Es az, ez
világon, más móddal sem-
mi-képpen nem lesz mi-
enk nálunk sem maraszt-
hattyuk külsőmbé, hanem
csak az mi hitünk-által.
Es az mi Istennél való meg-
békéllésünkben kettőt cse-
lekődik az Hit. Egyiket
hogy azt el-vegyük. Mási-
kat, hogy minket arról bi-
zonyosokká tegyen. Az
mi az elsőt illeti, az Hit
meg-fogja és el-vészi az
meg-békéllést ily módon:
1. Az szent Lélek közön-
séges hitit nézi az törvén-
nek és abban való fenyo-
geté-

30 getéseknek, és az monda-
tik szolgálatnak lelkének
Rom. 8. 13. az felelemre. Mert szerezt
mi bennünk, az mi bűne-
inknek meg-tekéngetése-
ből, az Isten haragjától va-
ló felelmet, és az meg-ér-
demlet kárhozatnak felel-
mét, és magunk-felől két-
ségben esett, arra nézve, az
mi, mi bennünk vagyon.
Az után még más Hitő-
nemz, tudni illik meg-iga-
zítót avagj idvőzítőt mel-
lyel megfogja az Christust
az ő javaival, bizonyos
gradusokban határookban
kik közt fő három. 1. Az
meg-tőrettetes-által, meg-
erezvén az mi nyomoru-
ságunkat, kiből származik
osztán

osztán az mi elménkben, 31
az kegyelem igiretinek és
abbá adandó jóknak meg-
tekéngetése, és az monda-
tik fűleknek meg-nitása-
tik. Az után következik *Ps. 40. 6.*
másodszor, az parancsoló
Istennek való hitelre, szán-
dék, akarat és igyekőzet,
hogy hiszgyünk és az ő igi-
retit magunkra illessük.
Továbbá ez az igyekőzet
meg-mutattya magát, va-
loságos és alhatatos kö-
nyörgésivel, mellyel az
törvény átkát el-tavoztat-
ta, és magát az kegyelem
széki előtt az kegyelők-
ben állattya.

Harmadszor, ezek után
idővel következik az el-
mének

32 ménék csendeszsége, az
Christusról való bizonyos
értelemért, és az ō jó tété-
ménék az Isten lelke erejé-
től szívünkbe való oltasa-
ért, mely harmadik gradus
és mōdatik el-végezet gō-
dolatnak. Es ily okkal
mint egy grádicson me-
gyünk fel az Christushoz,
hogy ōtet hittel meg-fog-
juk és ō általa Istenél meg-
békéllyünk, mert mikor
hallyuk az parancsolatot,
kivel arra intetünk hogy
az Christusban hidgjünk,
és valamennyire hiszszük
hogy az Christus mi Chri-
stusunk legyē, akkor min-
den bizonynyal mienk az
Christus az *Evangeliumi*
frigy-

frigynek *sentētiája* szerént. 33
Ha az Hit az Christust így
meg-fogja, az mi Istennél
való meg-békélésünkre,
akkor lészzen az Hit győ-
zōdelmes, mert akkor vé-
szzen győzōdelmet az Sa-
tamon, az törvényen,
az poklon, halálon és kar-
hozaton, és minden mi
lelki ellenséginken. Es
így lészzen minden hívō
ember ez életben, az tör-
vének, bűnek, pokolnak
és halálnak meggyőzōje.

Második munkája az
Hitnek, az mi Istennél va-
ló meg-békéltetésünkben
ez, hogy minket lelkünk
ismeretiben meg-erősít-
sen abban: melly ilyen
sylla-

3 4 *Syllogismus*sal léssen, mel-
ljet az Hit formál az mi ér-
telmünkbe ilyenén módő.

A' ki az *Evangelium*nak
hiszen, annak mind Ővei
azok az jók és áldások, az
mellyek abban Istentől
meg-vadnak igirve.

De én hiszek az *Evange-
lium*nak és az *Christus*ban
azért minden abban meg-
igirt jók enimek.

Eñek az *Syllogismus*nak
*propositio*ja, az *Evangelium*-
nak szava *Assumptio*ja, az
Hivő embernek szivének
szava, mely mind akarat-
tyában, mind indulatiban
az Isten parancsolatinak
alája attá magát, mely azt
parácsolja, hogy az *Chri-
stus*ban

tusban hidgyünk: Nem. 3 5
is kell azt vélni, hogy az
hivőnek szivének az az
szava, hejában való zörges
vólna: mert az igazán hi-
vőnek szive, természet-
felet meg-világosittatot,
annak meg választására az
mit hiszen.

Az harmadik rész, avagy
az *conclusio*, minden mi Ő-
römünknek és lelki vi-
gasztalásunknak fundamē-
tuma. Mert magában fo-
glallya kivált-képpen való
bizonyos vóltát az mi fiu-
va való fogattatásunknak
és idvősségünknek, az melj
ez életben eshetik, ugy-
mint az Hitnek bizonyos
vóltát, kiből mint egy al-

D

só

36 sô grádicsból következôzik
második bizonyság, mely
léfzen az cselekedetekbôl.
Es így bizonyosra téfzen
az Hit, minden igazán hi-
vôket hogy Istennek fiai
legyenek.

Ez elôt való *syllogismus*.
ból: Avagy az meg-eleve-
nitô Hitnek bizonyos vol-
tából következô az *Evā-*
gelium tudományának tö-
kéletes és meg-elevenitô
bizonyos volta, mellyet
méltó jól eszünkben ven-
nünk. Az *Evangelium*ról
való meg-bizonyosodás
három fele; Elsô az okos-
ságé, avagy az közönséges
Hite, mikor az ember az
Argumentumok (okosko-
dások

dások) erejével meg-gyô- 37
zettetet, és hogy az szent
írás, Isten igije legyen, ar-
ról vallást téfzen. Azt an-
nak ismerni, az gonosz té-
vôkôn és hitetlenôkôn-is
meg-esik, noha nincsen.
hitôk az Christusbā. Kô-
veti ezt az választottak-
ban, az Szent Léleknek
kivált-képpen való erejé-
bôl az Christusban való
Hit, és az Isten elôt meg-
igazulásról való meg-bi-
zonyosodás. Harmad-
szor, Ezt az meg-bizonjo-
sodást, melj az igaz Hitnek
tettetôs munkája, követi
más, az írásnak igazságá-
nak tetteteleb és tapasz-
talhatob bizonysága, mel-

38 lyet az Hit így erőssít: Az az tudomány, melly minket bizonyosokká tészén hogy Istennek fiai vagjunk minden bizonnyal Istentől vagyón.

De az *Evangeliónak* tudományát, ha Hittel vesszük, minket bizonyosokká tészén hogy Istennek fiai vagyunk.

Azért az az tudomány Istentől vagyón.

Az *Argumentum*nak első része mindenektől helyben hagyatik. Az másik része erejével az előtt való *syllogismus*nak *conclusiója* léshén, és az-is helybőlnek hagyatik, abból származó lelki vigasztalás-által, melyet

ljet meg-érzenek az hivesek 39 az ő szíveikben. Az harmadik része az *Argumentum*nak, avagy *conclusiója*, meg-mutattya az Jrásnak bizonyos voltát, melly ő fundamentommal, hogy sem mint avagy az emberi okosság avagy tudomány fel érne, az kegyelőknek lelke-nélkül, tudni-illik, az mi Istennél való megbékéllésünknek belső bizonyos volta nélkül. Erről az meg-bizonyosodásról mongya az mi idvözítőnk. Ha ki az én At-*Joh. 7. 17.* tyámnak akarattját akarja cselekedni (az az, annak hinni, és magát alája vetni) az meg-ismeri (tudni-illik

40 az vigasztalásból, melyet
meg ércs az ő égedelmef.
segéből) ez tudományról
ha Istentől legyenek, avagy
magamtól szóllyak. Sz.
Pál-is azt mongya, hogy
az Lelki ember tudni-illik
1. Cor. 1. 14. acki az Isten lelkétől uyja
születtetőt mindenekeu
meg-íttil.

Innét követkőzik, hogi
a kik az ő vallásoknak fun-
damentomához akarnak
ragazkodni, és az Isteni tu-
dománybā jó tanítvánjok
akarnak lenni, elsőben-is
meg kell tanulniok mago-
kat alázní, és az ő szivök-
ben azon igyekőzni, hogy
valóságossón hidgyenek a
Christusban.

Mert

Mert ebből követkő- 41
zik az meg bizonyosodás-
nak fő mondó való meg-
érzése, és amonnét az Bi-
bliának ki mondhatatlan
méltosága származik.

Itt immár láttuk, mint
vehettyük-el, s-mint tart-
hattyuk magunknál, a' mi
Istennél való meg-békél-
lésünket Christus-által és
azzal élni, tudni-illik azt
magunk szerént el sem ve-
hettyük, nem-is birhat-
tyuk, véle sem élhetünk,
hanem csak egyedül az
hitnek általa. Azért fő-
képpen illik ezen legyünk
szorgalmatosok, hogy az
Istentől redőlt eszközök-
kel éllyünk, hogy az igaz

D 4

Hit.

42 Hitbőrészek lehetsünk:
A' holot mingyárt két do-
logra lészen szűkségünk:
Elsőben arra kell gondot
viselni hogy lelkünk ismer-
tetiben meg győzettef-
sünk az Szent írásnak bi-
zonyos volta-felől. Osz-
tán hogy az mi akaratu-
kat, az Isten parancsolati-
nak alája vessük, ki azt pa-
rancsollya hogy az Chri-
stusban hidgyünk: Az mi
hihetetlenségünkről pana-
szolkodgyunk, annak elle-
ne tusakodgyunk, és Isten-
nek könyörögjünk, hogy
az mi hitünket öregbitse,
az mi szűveinket meg-e-
rősítse az ő szeretetiben.

Az Lelki életnek má-
so-

odik része, lelkünk i-43
ismeretinek békeffége,
melly semmi nem legyen,
hanem az mi elménknek
tökélletes és alhatatos
csendessége, ahol az lelki
ismeret nem vádol, de
meg ment, és az mikor az
pokoltól, haláltól, karho-
zattól és egyéb veszedel-
mektől nem igen félünk.
Ilyen békeffég vala Dá-
vidban, mikor ezt mongja
vala. *Decumbo & dormio* Ps. 3. 5.
& resurgo denuo, etiam in Phil. 4. 7.
summis variisq; periculis.
Le-fekszem és el-aluszom
és ismeret fel-kelek, még
szintén az nagy és sok fele
veszedelmekben-is. Jgen
nagy méltosága vagyon ez

D s

bé-

46 kissebbedik-meg az nyomoruságokban-is, de sőt öregbittetik. *Rom. 5.v.3.* Dicsékedünk az nyomoruságokban.. Es ismet *Heb. 10.v.34.* Az ti marhaitoknak el-prædallását, örömmel szenvettetek. Es a' mi hitünk ez életnek igiret-re Anya ennek az örömmek, az mely származik imez idvösséges és' áldot okoskodásból, melyet formál az Hit a mi elménkben így én hiszek, azért az Istennek az *Evangelium*ban való igireti enimek. Jgy szól szent Péter-is'. Az ő hitiben örvendőztők dicfiretes és ki beszélhetetlő vigassággal. Továb-

Továbba ez mi hitünk-47 nek öregbedése és nálunk való meg-maradása, ennek az örömmek egész-smind való meg öregbedése.

Utolsó része az Lelki életnek, az meg-uyjulás', ahol uyoñan születtetünk és uy teremter állatokká leszünk, nem úgy hogy az mi testünknek avagy lelkünknek *substantiája* el változzék, de az Isten ábrázattya állattatik helyyére. Ez uyjonnan való születes egészlen, és az ő részei szerént-is, az Hit által leszzen. Egészlen-is, mert az embereknek az menyben uy teremter állatok kezdőtők vagyon, az igiretnek igijé-

48 igijéről, tudni illik az meg-
feszítettöt Christusról, az
ki az igiretnek igijében e-
lőnkben mutattatik, ahol
osztán az ige és az Hit által
nékünk adatik. *Actor. 15.*
v. 9. Meg-tisztulnak az ti
szűveitek az Hit által. *1.*
Joh. 3. v. 3. Akkinél ez re-
ményesség vagyon, ő magát
meg-tisztítja. *1. Pet. 1.*
v. 22. Az ti lelkeitők meg-
tisztultanak az igazságnak
engedelmeffégejért. Es
ísmet: Akkik uya szület-
tettek az igijének hal-
hatatlan magvából.

Részeire nézven az uy-
életnek, Három részei vad-
nak: Az igaz bölcseség,
jó indulatok, jó cseleked-
etek.

detek. Az igaz bölcsé. 49
seg ez, jót gondolni, jó cse-
közökkel élni; az jól el-
gondolt dolgoknak jól ki-
jelentésére az cseleked-
etekkel. Ez az bölcseség,
származik, az mi Isten igi-
jében való hitünk ből. Er-
ről mongya Dávid, hogy
ő az ő *doctorinál*, és az vé-
neknél-is bölcséb lőt le-
gyen, mellyet meg bizo-
nyít az ő Hitinek beszédi-
velezt mondván. *Az te Ps. 119. 98.*
tanu. bizonyság. tételid ve-
lem vadnak mindenkor,
és azok az én elmélkedé-
sim. Azon kút főből
származnak minden jó in-
dulatok. Az szeretet,
mellyel Isten szerettyük
az

30 az mi Hitünkbenől származik, el-hiven az Istennek szeretetét, mellyel minket szeret. Az aszszonyi állapotban való sok bűnöknek meg-bocsátásának bizonyos volta, melly az Christus lábait könyhullatásával mossa vala, bizonysgot térszen vala az Christusban való nagy szeretetéről. *Enc. 7. 47.* Az Isten szerént való szomorúság is, mikor tudni-illik az szű meg neheződik az Isten ellen való bűn miatt, az-is az Hitbenől származik, magához kapcsolván és hiven az Isten kegyelmét a Christusban. Minden jó cselekedetben az Hitnek három-

rom-fele munkája kíván-
tatik. Elsőben kívántatik az közönséges Hitnek munkája, mely ez hogy az az munka az ő nemébe kedves legyen. Istennél. *Rom. 14. v. 23.* Minden az mi Hit nélkül vagjon bűn. Az másik az meg-igazító Hitnek munkája, mely ez, hogy az szű meg-tisztuljon és úgy végeződgyék el az jó, mellyet cselekedni kell. *Psal. 116. v. 10.* Hittem és azért szöllöttem.

Harmadik ismeginthet ugyan az meg-igazító Hitnek munkája, mely ez, hogy az dolgot végben vivén, az Christust hozzánk kap-



§ 2 kapcsollyuk, ki az ō érde-
mével à mi munkánkban
való fogyatkozást el-fede-
zi, mert nekünk semminé-
mű dolgaink Istennél ked-
vesek nem lehetnek az bű-
nőknek meg-bocsátása
nélkül.

Igy az uy élet minden ō
részeivel az Hitból szár-
mazik. Sőt valamikor az
ember egészer uy teremtet
állatta lőt. Ottan az Hit
ad ō néki életet és érzé-
kenységet: Az hit az elmé-
nek szőme, melyel à Chri-
stust meg-nézzük az igijé-
ben és az *Sacramentomok*-
ban.. *Jo. 8.v. 56.* Ezzel az
Hittel látta Abraham az
Urnak napját, és ōrven-
döze.

döze. Illyen szőmmel à 53
Christust meg-nézni, elég-
sleges mi nekünk. Testi
látása à Christusnak nem
szükséges ez életben. A-
zért monda ezt az Chri-
stus. Bóldogok az kik
nem látanak, s-hisznek.
Jo. 20.v. 25. Az Hit az Lé-
leknek keze is, mellyel az
Christust meg-fogyuk és
magukhoz szoritjuk min-
den ō javaival. Az Hit à
szűnek szaja, mellyel ta-
pláltatunk meg-évén az
Christus testét és meg-i-
ván az ō vérét, az ōrök é-
letre. Az Léleknek lába,
azt cselekvődvén hogy mi
Istennél járjunk. Végeze- *Gen. 5. 12.*
tre oly eszköz, mely min-
ket

34 ket az Istennél való közös-
ségre viszen. Mert fűll
mellyel meg-hálgattyuk,
az mi nekünk szóló Istent
az Ő igijében: Es az Lé-
leknek nyelve. kivel Isten-
nél beszéllünk, mikor az
Ő szent nevét segítségül
hijuk.

Es hogy tovább men-
nyünk, az Lelki élet igen
fő módő meg-jelönti ma-
gát az nyomoruságokban,
mert à Hit cselekődi hogy
azokat el-viselhesűk, az Ő
három-fele munkája sze-
rént. Elsőben azt cse-
lekőszí hogy mi egészen
az Isten igiretitől fugyunk
és Ő benne bizzunk sem-
mi módot Ő eleiben nem
ren-

rendelvén. Mert Isten e- 55
leiben semmi *conditiókat*,
sem időt nem rendel, ha-
nem mindeneket Istennek
commendál. Akki hiszen *Es. 18. 16.*
nem siet. Daniel *Prophe-*
Dan. 9. ta, hetven esztendeig vár-
ja az Babilloniából való
meg-szabadulást, és látván
azt immár közel lenni,
kőnyörge azért az Ur I-
stennek. Mert à Hit nem
irja Isten eleiben az meg-
szabadításnak eszkőzeit.
Isten Abrahamnak meg i-
girte vala az áldot magot,
hogy azt bé tellyesítene,
néki adá Jsákot vénsegé-
ben, és azt parancsola né-
ki hogy azt meg-áldozná
Ő néki. Melly igen ke-
mény

56 mény háboruság vala.,
mert így az áldot magnak
minden reménsege felben
meczetik vala, mind-az-
által el-hiszi Abraham, azt
az igiretet bé tellyesődni,
ha szintén fiát meg-áldoz-
na-is. Utólszor, az Hit
nem rendeli eleiben Isten-
nek az nyomorgatásnak

Job. 13. 15. mógyát; Azért mondgya
szent Job, hogy Istenben
biznek ha szintén meg-ő-
lertetnek-is. Nehéz do-
log vala, mikor Dávid or-
szágából az ő maga fiától
ki kergettetőt vala, de az
budolásban ezt mongya,

2. Sam. 15. vala.. Ha azt mondán-
6. 14. gy a az Ur, nem kellez en-
nékem, ihon vagyok, s le-

gyen

gyen ennékem dolgom, 57
az ő akarattya szerént.

Az másik munkája az
Hitnek ez, azt cselekődni
hogy higyük az Isten igi-
retinek, még szintén ahol
azzal ellenkőzőt értünk-
is, hogy az ellenkőző do-
logban még-is mást azzal
ellenkőzőt hidgyünk az I-
sten igireti szerént. Ahol
a mi bűncinket érefszűk,
azt cselekődi hogy higyük
mert mi meg-igazittat-
tunk: Ahol érefszűk az
mi nyomoruságunkat azt
cselekődi hogy hidgyünk,
mert mi böldegok va-
gyunk. Ahol halálnál e-
gyebet semmit sem érzünk,
azt cselekődi hogy higyük
örök

58 Örök idvősségünket. Ahol ereszsűk az Isten haragját, és láttatik Isten nélkül ellenességünk lenni, az Hit cselekedői hogj meg fogjuk az Ő irgalmaságát, és higjük Attyai jó voltát. Mikor az Christus láttatik vala Istentől el-hagyattatottnak lenni, ugyan akkor az Ő hitivel Istent Ő Istenének hiszi vala.

Harmadik munkája az Hitnek a nyomoruságokban ez minket bizonyossá tenni, mert Isten velünk vagyon, és hogy meg-nézzük Őtet hitünknek szemével, Azért szól igj Dávid: Mindenkor én velem vagyon az Ur, job kéz fe-

lől

lől ál én mellettem. Moy. 59
ses el hagyta Ægyptust, né-^{ps. 16. 18.}
is fély vala a' Király harag-^{Heb. 11. 27}
ját mert láttya vala azt akki láthatatlan. Mikor az Elisæus szolgája az Syriai Királynak seregétől igen meg-ijedet vala, mikoron Dothan Városát környül fogta vala, az *Propheta* Istennek azon könyörög vala, nitna-meg szemeit látna-meg az Angyalok-^{2. Re. 6. 15.}
nak tűzes szekerit. Jgy kell mostan-is Istennek könyörgeni, nissa-meg elmeinknek szemeit, hogy hihefsük s-meg ismerhesük Istennek ilyen ótal-mazását. Jgy élhetnek az emberek az Ő nyomoru-
E ságok-

60 ságoknak közepiben is.

Mind ezökből arra intetünk: 1. Hogy mi magunkat az Isten igiretiben igen jól gyakorollyuk, az mint azok megvadnak írván az *Prophetáknál* és *Apostoloknál*. 2. Az mi hitünket mindenkor azoköfundáljuk és azoktól semmi okkal magunkat elnehadgyuk szakadni, ha szintén Istennek minden ideig való áldási minket elhadnának-is, sőt még egészségünk és életünk is. Jgy öltözi fel ember magára az Hitnek paisát, az Ördögnek tüzes nyilai ellen, így veszi körül az erősfegyver derék szivünket és

éle-

életünket, ha szintén az *Gi* nyomoruságokbā keményen háborgattatunk-is.

Eddig vagyon az Lelki életéről: Hogy ideig való életünk-is az Hit által igazgattassék így bizonyítom meg. Az ideig való élet, tapláztatik tisztelegeshivatallal: Minden hivatalnak megvadnak az ō munkai; Minden hitlenak munkainak uti tárfa, az sok fele nyomoruság. Mind azokban az Hit uralkodik, és megvadnak annak munkai az hívőkben.

Az elsőre az mi néz, kívántatik hogy hivatalt vállalasszunk és azt meg tartcsuk jó lelki ismérérettel, ot

E 2

az

62 az Hitnek két-fele haszna
kévántatik; mert szükség
elsőben hogy nekünk hi-
tünk legyen, kivel meg-e-
rőssítessünk hogy az mi
hivatalunk tisztesleges és
törvény-szerént való ō
magában, az mint Szent
Pál-is mondgya. Valami
hitből nincsen, bűn az.
Hogy ez Hit meg-erősít-
tessék, ezt az regulát meg-
kell tartani. Az tiszte és
az hivatal szolgáallyanak jó
állapattyára, az házi egy-
gyességnek, az *Ecclesiának*
és Polgári társaságnak,
meg-tartására, törvény-
szerént való legyen és I-
stentől. Mert minden ál-
lapat Istentől rendeltetett

és

és meg-is *confirmáltatott* 63
az tiz-parancsolatban, fő-
képpen az ötödik és hat-
dik parancsolatban. To-
vábba az Hit kévántatik,
mellyel mindē ember ezt
hidgye, hogy az hivatal
az melyben ō vagyon, oly
kivált-képpen való hivatal
legyen, az kiben Isten akar
ō magának szolgáltatni.
Mert ha az Lelki ismeret
ebben meg nem erősítte-
tik, csak egy hivatalban is
egy jó cselekedet sem me-
het véghőz. Hogy pe-
diglen az Lelki ismeret
meg-erősítessék meg i-
smet más illyen regulát
kell meg-tartani. Hogy
legyenek szükséges ajan-

E 3

déki

64 déki az hivatalra, ereje és akarattya, és arra való választassok és hivatallyok legyen az emberektől, az kikre néz az hivas. Akkoron tudgyák bizonnyal hogy Istentől hivatattak legyen. Az *Ephesumbéli* egyházi embereknek, az legeltetésre ajándékok lévén, nem eszköz-nélkül Istentől de az emberek által valának hivatalosok, mondatának az Szent Lélektől rendöltetet oral-
Aa. 20. 28. loknak. Es Szent Pál is azt mongya, hogy Isten nem csak néki de Timotheusnak is parácsolta legyen az meg békéltetésnek tisztit, noha Timothe-

us

us nem vala Istentől eszköz-nélkül hivatattot, hanem az emberek által. Es így minden egyéb állapatokban és tisztókben-is, akkiben szükséges ajándékok vadnak, és törvénszerűen hivatattot azoktól az kikre néz az hivas, bizonyos legyen, mert Ő Istentől hivatattot. Es ebből az két-fele megbizonyosodásból és hitből, hogy az mi hivatalunk Ő magában törvénszerűen való legyen, és Istennél is kedves legyen, ismet illy megbizonyosodás származik, hogy Isten velünk vagyon, és meg akar minket ótalmazni valahol f-

1. Cor.

1. Tim.

66 valamikor elő megyünk
az mi hivatalunkban.

Tisztunknek elő mo-
dításában a' hitnek két-fé-
le munkája kívántatik. Az
első ez, hogy az mi mun-
kánk törvény-szerént vi-
felteffek az, az engedel-
mességből és jó végre, az
Heb. 11. Isten dicsőségére és a mely
emberekkel élünk, azok-
nak idvőségére. Ezök-
nek meg-tekéngetésére
nézvén mondatik, hogy
V. 33. 34. Noe, hitből faragta legyő
az barkát, és hogy az jó fe-
jedelmek az alattok való-
kat hittel birtak legyen, és
azoknak óalmazására ha-
dat-is viseltek legyen az el-
lenfégg ellen. Es így illik
hogy

hogy kiki az Ő tisztiben és 67
akarmely hivatalban az Ő
rendithitből visellye. Az
Hitnek második munkája
ez, tudni illik, melly va-
gyon az naponként való
munkákban, meg ellenze-
ni hejában való gondokat.
Sok emberek magokra
két-féle gondot szokták
fel-venni, egyik ez, hogy
hivatallyok munkájában
foglallyák magokat. Az
másik, hogy az Ő munká-
jokra áldás követszék,
és idvőséges ki menetele
legyen azoknak. De a-
hol az Hit regnál az Isten
igije által, ot fel serkenti
az embernek szívét csak
az első gondra, hogy az Ő
E s sze-

68 személtre nézendő mű-
kájokat végben vigyék e-
rejek szerént, és azoknak
ki menetelit Istennek *com-*
mendállják; melly nem e-
gyéb hanem az második
gondnak meg ellenzése,
mert ahol az emberek azt
cselekedtek, az mit illő
cselekedni, az Hit azt cse-
leködi, hogy el-várjuk az
Istennek áldását. Ez vé-
gre mondgya az Szent Lé-

Ps. 55. 23. lek. Vessetek az Istenre
az ti gondaitokat, ō viseli
néktek gondotokat. J-

Phil. 46. finet: Ne legyetek szor-
1. Pet. 5. 3. galmatosok semmi dolog-
ban, hanem minden idő-
ben kőnjörget és esedezés
által, az ti kívánságtok e-
lei.

leiben mennyen Istennek. 69

Istenre vessetek az ti gon-
daitokat. Ez az hit mel-
lyel Istenhez kötöttünk,
az mi munkainknak jó ki-
menetelnek, imez meg-
csalhatatlan *fundamento-*
mát bírja, hogy Isten igen
jól tudgya mi nélkül szű-
kölködjünk, és hogy meg-
is adgya nekünk azokat az
melyeket az ō bölcsesége-
szerént szükségessnek ítél
minékünk lenni. Az Chri- *Matt. 6. 32.*
stus-is azt mondgya. Tud-
gya az ti mennyei Szent,
Attjátok hogy mind azok
nélkül szűkölködtök, ugy-
mint eledel és ruházat-
nélkül, ō visely néktek gō-
dotokat. Es ismer: Nem *1. Pet. 5. 7.*

70 lészzen annak semmi szűk-
sege, valaki fély az Istent.
Hogy ha az emberek ez i-
giretekben jól vólnának
fundaltattatván, nē szűk-
ség vólna, hogy mint ez vi-
lág rabjai, életeknek min-
den napjait csak ez világi
gondokban foglalnak, az
mint cselekősznek, de sok
keveseb gondal több áldást
vennének Istentől, csak
hogy Istenben bizhatná-
nak: és mennyekben
több időt foglalnának.

Harmadszor és utólszor
minden hivatal az Adám
esetitől fogva mind eddig,
ő tárful viseli maga mellett,
az nyomoruságot és hábo-
ruságot. Mellyeket hogy
bé-

békefféges tűréssel visel-
hesünk, szűkségünk va-
gyon az Hitre. Mert az
hitnek ereje szerzi az bé-
kefféges tűrést, bizonyossá-
tévén az mi elménket két
dologról; kinek egyik ez,
hogy Isten mi hozzánk
meg-engeszteltet, és mi-
is Istennél meg-békélünk
az Christusban: Az másik
ez, hogy az mi nyavalyá-
inkat az mi jónkra és id-
vősségünkre igazgattya.
Aholot ez két dologról
való meg-bizonjosodás je-
len vagyon, csendezég le-
hetünk akarmi állapot-
ban-is.

Eddig az *Textus*nak ér-
telméről. Követkőzik
hasz-

72 haszna és annak ránk való
illetése. Annak első és
fő haszna nézi az mi itile-
tünknek tanítását, idvős-
ségünknek fő-képpen va-
ló állapottyában. Mert
Pál *Apostol*-is ebből tani-
totta ki hozni, hogy az bű-
nös meg-igazittassék Isten
előt az hit által, az törvén-
nek cselekedeti nélkül
mikor így *disputál*.

Gal. 3. 6. 11
12.

Ha az bűnös meg-iga-
zittatik hitből, nem igazul
az törvényből.

De az bűnös hitből i-
gazul-meg: Hát nem az
törvény-által ez *conclusio*
irva vagyon. *v. 11. cap. 3.*
ad Galat. Az első része így
erősíttetik. Az törvény
meg-

meg-igazít cselekedetek. 73
által nem hit által: Az hit
nem cselekedetek-által,
de hitellel. Az másik ré-
sze meg-erősíttetik *v. 11.*
Habacucnak bizonyság-té-
telével. Az igaz az ő hi-
tivel él. Ahol az Pápista
Doctörök azt mondgyák,
hogy Pál *Apostol*-ot az hel-
lyön *disputállyon* csak az
természetnek törvényé-
nek cselekedetiről, és né
azokról az mellyek Isten
kegyelméből lélsznek: Té-
vőlyőgnek s-meg csalat-
koznék, mert nem állat-
tya ellenben, az természet
törvényének cselekedé-
tit és az kegyelömnnek cse-
lekedetit, hanem az hitet
és

74 és az cselekődeteket, hin-
ni és cselekődni. Es az
Propheta-is nyilván mond-
gya, hogy az igaz ember,
ki az kegyelõmnek csele-
kődetit cselekőfszi, meg-
igazittatik nem az csele-
kődet által, hanem az hit
által.

Továbba, ahol két fcle
meg igazulást csenálnak:
Egyiket, mellyel az bűnös
igazza tétetik: Mászt, mel-
lyel az igaz, annál-is iga-
zabba tétetik, és azt tanít-
tyák, hogy csak az első
legyen az Hit által, cse-
lekődetek nélkül, Az má-
sik az Hit által és cselekő-
detek által egyszer-s mind;
ott-is tévőlyőknek hason-

ló

ló-képpen.. Mert nem 75
csak az bűnös ki meg meg
nem tért, de az igaz em-
ber-is az Hit által igazitta-
tik-meg, az cselekődetek
nélkül. Pál *Apostol* mikor
ez *sententiát* bé hoza, csak
egy meg igazulást tud vala,
akar eleire, akar nevekő-
désére, s-akar végére néz-
nél annak.

Innét tanullyuk-meg,
életünk meg jobbitásának
igaz módgyát-is. Abban
az meg jobbulásban kettő
kévántatik: Az meg-pro-
bálás és az el-változás: Ha
az mi életünket meg-hán-
nyuk vettjük ez *textus* sze-
rént (*Iustus ex fide sua vi-
vet*) két nagy fogyatkozást
tala-

76 találunk az emberek életében. Első ez, mert megverik az ō életeknek megjobbításoknak irreguláját, mely akkor leszzen mikor nem hisznek, s nem is biznak Istenben az ō igije szerént. Melly hihetetlen ség nem kicsin dolog, de minden bűnöknek Anya, és az sötetség országának főképpen való törvénye, nem hinni Istennek. Az mi ellenségünk az Satan-is azért igyekszik vala fő-képpen, az mi első szüleinknek elméjében ōnteni az hihetetlen séget: melyet mihelt végben vihet, az után az cseleked, hogy az bűnök ural-

uralkodnának az embe- 77
rek életében. Az bűn pedig uralkodik az bűnöknek hét gyümölcsei által.

Első, az Istentelenség, mikor az emberek Istent és az ō igijét meg-tagadgyák, annak két részei vadvannak *Epicureus*ság, és idő halogatás: Az *Epicureus*ság az, mikor az emberek az Isten igijét, fenyegetésit és igiretit meg-utállják, semmire sem gondolnak hanem csak észnek isznak tobzodnak az idő halogatás az, mikor az emberek az igaz vallást bé vészik az menyben az törvényektől és az időtül arra kényszerittetnek: különben nem

78 nem: Az ilyen vétkek igen uralkodnak e' mi mostani időkben.

Az másík gyümölcse az Eretnekiség, mikor az emberek kételkednek Istenben, az hitnek valamelly ágazattja-szerént: A' bűnnek ilyen gyümölcse igen bővölködik mostan ez világnak utolsó idejében, mivel hogy az Őrdög ugyan ki cziváztattya ez mostani időben, az előt való időknek Eretnekiségit.

Az harmadik gyümölcse, az Hittől való elszakadás, mely ez, mikor az emberek az Ő hitőket és vallásokat el-változtattják
melly

mely akkor leszén, mikor 79 az versenyős szű, hihetetlen-ségével azt cselekedsi, hogy elszakadgyon az elő Istentől. Az *persecutio*. *Heb. 3. 12.* nak nehéz völte, hozzá ezt akarmely nemzetre.

Negyedik gyümölcse. az *Hypocritaság*, mikor az emberek az Hittel dicsékdnek, mellynek semmi ereje nincs nállok tudni illik az tisztességes és jámbor élet. Avagy. Az *Hypocritaság* nem egyéb, hanem az szűnek hihetetlen-sége, kit az hitnek csalárd ál orczája fedőzöt bé. Ez is igen uralkodik az mi mostani időkben, ahol a Ceremoniás Hit és poenitentia

80 *tia* forognak elől. Mert
fok emberek azt tarttyák,
hogy ōk az ō hitōknek fő
gradusának eleget tōttek,
ha az vég vacsorához jarul-
tak, mind-az-által az után,
hogy mindent szabad le-
gyen cselekedni azt tart-
tyák magok-felől.

Eötödik gyümölcse, a
testi bátorság, mikor az
emberek meg-utalván az
Isten fenyogetésit és itile-
tit, eléb eléb mennek az
bűnben hizelkedvén ma-
goknak. Jgy lőt *patriar-*
Gen. 19. chának két vey, mikor So-
6. 14. dománnak vesződelme-
hallottak-vólna, meg-csu-
foltak vala ōtet érette.
Jgy az Sidók frigyōt köt-
vén

vén az pokollal és halállal, 81
az Isten ostoritól magokat *Esa 28. 15.*
szabadofoknak alitottak
vala lenni. Ez világnak *Matt. 24.*
mostani utolsó idejében-
6. 37. isadgyák magokat az em-
berek mindenestől, csak
az nagy tobzodásnak és
nagy kereskedésnek, nye-
reségnek, nem vigyázván
az Istennek itiletire, mi-
glen csak rájuk borullyn
az büntetés.

Hatodik gyümölcse, az
Isten akarattyának és az ō
igijének szabad akarat sze-
rént való tudatlansága.
Mert az ōrdōg meg vakit-
tya az hitetleneknek el-
méjeket, ne lássák az *Evangel-*
2. Cor. 4. *6. 4.* *geliomnak* tiszta világát.
Meg

82 Meg vagyon ez az vétek az mi szegény kösségünkben, ki azt véli hogy nem néz ő rea az Isten igijének tudománya, mert deákság nélkül vagyon, s más egyéb gondviselési vadnak.

Utolsó gyümölcse, ez világnak szereteti és aának való szolgálat, mikor az emberek csak ez világra viselnek gondot. Melly dolog származik az Isten gondviseléséről való hitnek fogyatozásából.

Ezök az hihetetlenségnek főfő gyümölcsei, kikből meg ismerhetni s meg is tudhatni holot legyen az: Es ha valaki el-hiszi, hogy ő néki tellyes és tőkél.

kélletes hiti vagyon, à mint 83 ezt sokak el-hittek magok felől: ez pedig helyős jelensege hogy ő az hihetetlenségnek vétkében részes. Mert ez az hitnek első *gradusa*, az hitnek fogyatozását meg-ismerni magában.

Második fő-képpen való tévőlygés az emberek életében vagyon, mikor magoknak életekre hamis *regulakat* rendelnek, mellyek négy rendbéliek. Első az Természetnek világossága. Mert sokan azt alittyák hogy elég legyen, Istennek kedvében lenni, ha Polgári életet élnek, az az, ha mindenekhöz igazak

84 zak és békefessékek lesz-
nek, senkit sem bántnak.
Ilyen ez vak világnak *The-*
ologiája, mikor az emberek
azt vélik hogy akarmelly
bűnösök legyenek, de ha
magokat így viselik, Isten
előt magokat meg-ment-
hetik. Tévedőjöknek pe-
diglen felette igen: Mert
az élethez, ki kedves Iste-
nél, Hit kívántatik. Azo-
kosságnak világossága ide
nem elégséges. Azért
2. Cor. 1. mondgya Sz. Pál-is, hogy
az testnek bölcsesége, el-
lenkezés legyen Istennek
ellené, és az állati ember
meg nem itilhetne, az I-
sten dolgait. Az *Pharise-*
usok jók és igazak valának
pol.

polgári mód-szerént, mid- 85
az-által azt monda à Chri-
stus. Hogy ha inkább nem *Matt. 5.*
bővölködendik az ti igaz-
ságtok, hogy sem az Irás-
tudóké és *Phariseusoké*,
nem mehettők béà men-
nyeknek országában.

Másik hamis *regula* ez,
fok egyéb emberek életet
regula gyanánt követni.
Mikor az Istennek jó áldá-
sival élünk égessegekben, jó
szerencsében, szabadság-
ban, békefességben, tiszt-
ességben, jó hirben név-
ben, akkoron Istenben bi-
zunk, de ha meg-vonsza-
tólunk az Ő áldását, és üres
kézzel jó mi hozzánk,
F 2 meg

86 meg-sanyargat, ottan nem
bizunk ō benne, hanem
zugolodunk, kételkedünk
és élünk Isteni felelő nél-
kül törvény kívül való
eszközökkel, hogy azok-
kal segítsük magunkat.
Es noha nálunk legyen az
ő drágalatos szent igije,
mind-az-által nē hiszünk
ő néki az ő puszta beszéde
szerént, hanem- ha illendő
zálogot ad, és minket él-
tet az ő áldásával.

Továbba ha az embe-
rek között vagy egy bará-
tunk találkozik, né-
künk segítséget és meg-
szabadítást ígér, az vesze-
delemben azonnal meg-
bátorodunk, és csodála-

tos

87
tos az mint meg-örvende-
zünk: De az Isten igijébē
való igireteket az mi segít-
ségünk és meg-szabadulá-
sunk-felől noha szüntelen
olvassuk, és előttünk *pre-*
dikáltatni hallyuk, meg-is
azok a mi elmeinket elég-
seges képpen meg nem
csendessítik. Ha ki az ő
gyermekit halála oráján,
jó barátjának tutorságá-
ra hadgya, sokkal bátorsá-
gosban bocsátta magát
az halálra, hogy sem mint
ha egybaráttyát sem szo-
litván oda, azokat Isten-
nek az Attyáknak Attyá-
nak *commendálta* volna.
Es egyik ember az másik-
nak néki hiszen, száz fo-

F 3

rin-

ss rintot ad néki, esztendeig várja mind az derék som-
mának, s mind az uforá-
nak meg-fizetést: De az
Christus meg-nyomoro-
dot tagainak alig adná száz
pénzt: noha az Ur Ő ma-
ga igirje annak viszsza adá-
sát, és arra ugyan kötelezi
magát: mondván az Ur-
nak ad uforára, valaki az
szegénnek adakozik és az
Ő jó tétet Ő teriti vissza Ő
néki. Es mind ezek az o-
káért lesznek, mert az em-
berek inkább biznak azok-
ban az kiket látnak, hogy
sem Istenben az kit soha-
sem láttanak.

Végezetre tulaydonsá-
gok ez azoknak à kik nem
iga-

igazán hisznek, az Ő értel- 89
me-szerént itilni az maga
állapattyáról. De meg-
csalatkoznak: Mert né-
künk élnünk kell nem ér-
telmünk-szerént, akki gja-
korta meg-csal, hanem az
Hit-által, mert az meg-
nem csal.

Harmadik csalárd *regu-*
la, az csalárd hit, melly fo-
gonodot az Isten igije ki-
vül avagy annak ellene.

Jgy él à Török az Ő ha-
mis hitivel, igy élnek à Si-
dók s az *Papisták* is az Ő
hitőkből, mert egyaránt
hisznek az emberi talal-
mányoknak mint az Isten
igijének, nem-is biznak e-
gyedül Istenben, hanem az

90 teremptőt állatokban-is^s
ugy-mint az szent embe-
rekben és Angyalokban.
Jgy az Mágusok és az kik
Ördögi tudománjokat kö-
vetnek, mindent csele-
kesznek az Ördögi hit-ál-
tal, melly hitők az Ördög-
gel kötöt frigyhöz ragasz-
kodik. Jgy mind azok az
kik tanátsot avagy segítse-
get keresnek, az varáslok-
nál és *Magusok*nál, egye-
dül az magok hamis hiti-
vel meg-elegőttenek. Mi-
kor pedig élnek bajolá-
sokkal, és némű-néműi-
gikkel, gyakortab az Örd-
ögtől segittetnek, akki
Őket az szerént mint egy-
halójában rekesztötte.

Mert

Mert az minémű *ceremoni*- 91
ákat eleikben adnak à *Ma-
gusok*, mikor azoknak ta-
nitváni azokkal élnek, vak
hittel fogják azokat meg;
és azt az tévelgő hitet kö-
veti osztán az Ördögnek
munkája, meg-felelvén.
azoknak kívánságinak:
Mert az bú bajolások mi-
koron csak szokból álla-
nak, ō magokban semmi
erő nincs embereknek
vagy barmoknak meg-se-
gítésére avagy gyógyításá-
ra, akar az teremtére néz-
zünk, s-akar az Isten vége-
zésére az ō igijében. A-
zért az mit cselekesznek
lészen az Ördög erejéből
az ember hiti-szerént.

F 5

Ez ō-

92 Ezöket jól meg-hányuk vessék az mi emberek, az kik sokat dicsekednek az Ő Christusban való hitökkel, mind-azáltal ahol valami szükséggel avagy nyavaljával háborgattatnak, gyakorta ezt az hitet forgattyák.

Negyedik hamis *regula*, az gonosz kívánság, melyre igazgattyák az emberek az Ő életüket fő-képpen. Az az, mindenűt uralkodó kívánság három-fele, az testnek gyönyörűségének kívánsága, ez világi gazdagnak kívánsága, végezetre az tisztességnek kívánsága, az mint szent János

1. *Iob. 2. 16.* nos mondgya. Valami

ez

ez világon vagy on, az testnek kívánsága, az szőmnek bujasága, ez életnek kevélsége.

Eddig az embernek magának meg-vizsgálásáról. Követkőzik meg-változtatása. Hogy az mi életünket az hihetlenségre nézven, el-változtassuk, négy dolog kívántatik. 1. Hogy meg-ismerjük és sirassuk az mi hihetlenségünket, annak sok fele gyűmölcsseivel együtt. Mert az Őrdög az hihetlenség által eppiti az Ő országát az emberek szűveiben, és mi bennünk mi magunk-által téssen eleget az Ő kívánságának.

F 6

2. Az

94 2. Az hihetetlenſég meg-
veſztőgeti és mocskóllya
minden cselekedetinket,
meg ſzintén azokat-is az
mellyek magokban jók és
szabadosok. Az hihetet-
lenőknek mindenek tisz-
tátalanok (azt mondgya-
Tit. I. 15. ſzent Pál) sőt azoknak lel-
kők ismeretiis tisztátalan.

3. Az hihetetlenſég meg-
űrefit foszt minket az Iſten
áldásitól, mellyekben ré-
szefek léſzünk vala. Ha
nem hiſztek meg nem ma-
rattok azt mondgya à *Pro-*
Eſa. 7. 9. 5. pheta. Az Chriſtus-is nem
ſok csodát tehete *Naza-*
retben, azoknak hihetet-
tlenſégekért.

Mar. 6. 5. Utólszor, az hihetetlen-
ſég

ſég vonſza az emberre az 95
Iſteńek csapásit és iteletit.

Moyſes és Aaron, nem bo- *Num. 20.*
csátattanak bé az *Chanaan*
földére à hihetetlenſégért.

Egy némű-némű fejede-
lem *Samariának* kapujá-
ban el-tapottaték az ſoka-
ságtól, mert nem akara az
Iſten ſzavát el-hinni, az
mellyet az *Elifeus* ſzája ál-
tal mondor vala. *Zacha-*

rias néma lőn ideig, mivel
hogy nem akarja vala az
Angjalnak ſzavát el hinni.

Nagy ſokan az moſtani i- *Luc. I. 6, 10*
dőben, mikor magokon
az Iſten oſtorozásit ſzen-
vedik, azt mondgják hogy
őket meg-bajoltak, és hol
egygyik hol másik öreg
Aſz-

96 Álszszont vádollyák (noha néha ez is meg-lészen, de azért) sokszor meg-csalatkoznak. Mert az az nagy boszorkány, ki minden-féle kárt és nyavalyát szokot szerzeni, nem egyéb hanem a szűnek hihetetlen-sege, mikor Istenben és az Ő igijében kételkednek: Ez egyedül oly nagy bűn, ha soha csak egy boszorkány nem-vólna-is, hogy elégseges az Istent fel indítani, hogy minket sok-féle ostorival meg-sanyargasson.. Azért szivünk szerént busullunk az mi hihetlenségünkön sirásuk azt, és annál-is inkább, mert első *gradus* az Hitre (ér-

(érkőzni) a Hitnek fogját- 97 kozását meg-ismerni.

Másodikat ezt-is kell cselekedni, hogy jól meghánnjuk vefsűk, bizonyosok vagyunké az magunk lelki ismeretiben az Isten igijének bizonyos volta-felől avagy nem. Ha külföldben találjuk, arra kel igyekezni, hogy azt minden bizonnyal el-hidgjuk. Mert ez természet-szerént való Istentelenség, ha kételkedünk az *Propheták* és *Apostolok* írásit Isten igijének lenni, melly megbántya az Hitnek bizonyos voltát. Hogy pedig len legyen mihőz ragaszkodni itt ez aránt az lel-

98 lelki ismételnek. Illyen
argumentomokkal (okok-
kal) kell azt meg-erősíte-
ni. Első *principium* (*fun-
damentum*) az természet-
ben ez, hogy vagy on Isten:
Ha vagy on, tisztelni kell
őtet, ugyan azon termé-
szet állattya. Ha pedig
tisztelni kell; szükség hogi
mind magát s mind aka-
rattját meg-jelentőtte le-
gyen az embernek: Es ez
az meg-jelentés, meg-va-
gyon az *Propheták* és *Apo-
stolok* írásiban, azon kívül
sohol nincs. Mert vesz-
szük eszünkben, hogy az
szent írásnak tudománya,
egygyez a természettel és
az Istennek felséges voltá-
val,

val, mellyet semmi más 99
tudományról nem mond-
hatunk.

Ez minden tudomán-
nyoknál régib, minden e-
gyéb vallások, nem érköz-
nek annak régiségére, ez
ő magához mindēkor ha-
sonló, semmi változás alá
nem eset; Az *Apostolok*
egyeznek az *Prophetákkal*,
az *Propheták* Moysseffel, és
mind azok egyeznek az
első Isteni jelenéssel, melly
az teremtetésben lőtt. Ki *Esa. 106. 6.*
nyilatkoztattya az embe-
rek titkos gondolatit: *11. 13. 16.*
mellyet semmi mesterseg
sem tudomány nem csele-
kedhetik: Es ez-is bizony-
ságot tész en rólla hogy at-
tól

Luc. 18.
6. 11. 12.

100 tól irattatot legyen meg,
Apoc. 18. akki minden sziveknek
meg-vizsgálója.

2. Cor. 1.
6. 14. Másik *Argumentum* az
bizonyos voltának. Mert
abban az igazság tündö-
klik, melly nincsen az e-
gész világon lévő írások-
ban-is, melly füg fő-kép-
pen nyólcz dologban.

Num. 20.
6. 12.
Pf. 52. 11 16.
11. 6. 73. 9.
21. 22. 1. Annak írói, az magok
vétkait, bősegeffen és nyil-
ván meg-irták, noha tut-
ták hogy gyalázattyokra
vólna, ha az okosság itile-
tivel nyulnuk hozzá, mely
dolog bizonyosága hogy
őket az igazságoknak lel-
ke igazgatta az írásban.

2. Tim. 3.
6. 13. 2. Mert az szent írás sok
dolgot foglal magában,
mel-

mellyek az emberi okos-
ságot fellyül haladgják, de
az okosságot el nem bont-
tyák: holot az igazságot
azokban meg-ismerjük, az
okosságnak *fundamentu-*
mának munkajából. 3.
Mert az szent írásnak min-
den okai tőkélletessen és
egy általlyában az Isten di-
csőségére vitetnek csak e-
gyedül, s-nem egyéb apro-
lékokra. 4. Az szent í-
rás tőkélletes tudománt,
foglal magában, az lelkők
isméretinek meg-csende-
sítésére és azoknak min-
den dolgokban való igaz-
gatasára. 5. Az Moyses
törvényének szentsége és
tisztasága, ki minden em-
bert

102 bert vádol az bűnnél és
karhoztat, és akki meg-ir-
ja az tőkélletes igazságot,
fellyül halad minden pol-
gári társaságoknak és or-
szágoknak rēdelését, meg
ugyan dicfireteseket-is.
6. Az bölcseség, melly
tűndőklík, az Moysesstől
meg irattatot, Sidók pol-
gári egygjeffégeknek igaz-
gatásában. 7. Az Isten
igazságának és irgalmasá-
gának egyben való békél-
tetése az *Evangelium*ban.
Mert az Christusban az I-
sten igazsága és irgalmas-
sága egygyeznek, és némű
némű képpen enged az i-
gazság az irgalmaságnak.
8. Egyik írásnak az másik-
kal

kal nagy egyeffége. Mert 103
meg felel az tudomány az
historiának, és mindenik
rész az más résznek. Ez
azért az igazságnak tűndő-
klése bizonyyságot tészen,
hogy az szent írás Istentől
származot legyen. Ha ki
azért azt mondgya hogy ō
ezt a világofságot az szent
írásban nem láttya, az ma-
ga vétke miat vagy on azt
mondom. Mert ha az i-
rást olvasná, Istenhez való
buzgó könyörgéssel, nyil-
ván ō néki az az, világof-
ság fel-tűndőklének.

Harmadik *argumentum*
az, az igijének hathatosá-
ga, melly ō magát így mu-
tattya meg. Az emberek
meg

104 meg-romlot természet-
nek, semmi nincs oly el-
lenſége, mint az Iſten igi-
je, mind-az-által ha *pradi-*
kálatik, meg-feddi ſ-meg-
is győzi az embert az bűn-
ről, és azt ugy magához
ragadgya, hogy ahoz való
szeretetiben és engedel-
meſſégében, nem kételke-
dik élni és halni. Azt pe-
dig ſoha nem cselekedhet-
ne, ha abban némű-némű
Iſteni erő nem volna.

Negyedik *argumentuma*
avagy bizōysága ez: Hogy
az *Propheták* és *Apoſtolok*
oly csodákat tōttenek az
ő tudományoknak meg-
erōſſítésére, mellyek az
természetnek minden ere-
jét

jét felljűl halattak mellyek 105
Iſtentől lōttek: Azért a-
zokkal meg-erōſſittetett
tudomány, Iſtentől ſzár-
mazot legyen, ſzűkſég.

Eōtōdik és utōlsó ez:
Hogy az *Propheták* és *A-*
poſtolok iráſi, oly követke-
zendő dolgoknak jōven-
dő mondáſit foglaltak bé
magokban, az minéműe-
ket ſenki, hanem csak Iſtē
láthatot meg-eleve, ſ-mōd-
hatot meg-is eleve. Mert
Jofias és az ő cselekedeti ^{1. Reg. 13. 2.}
meg mondatának 130.
esztendővel ſzületéſének
előtte. *Cyrus*ról és az ő
viſelt dolgairól jōvendők ^{Eſa. 44. 28.}
mondatának ſzáz eszten-
dōnél tōb idővel, minck
előtte ſzületet volna. E-
zök

106 zók és ehöz hasonló *pro-*
pheciák, meg-bizonyították
ez tudománt Istentől len-
ni. Azért ezökkal és e-
zökhöz hasonló bizony-
ságokkal, kell azoknak lel-
kők ismeretét meg-erősí-
teni, az kik kételkednek
az Isten igije felől.

Ezök meg-lévén, kö-
vetkezik harmadik, melly
ez, hogy fel-keressük a zi-
rásnak valóságát és cél-
lyát. Az egész szent irás-
nak czéllya az Christus
minden ō jó téteményivel
ki nekünk ajándékoztatik
az igijének fő-képpen va-
ló igiretiben mellyeknek
sommája ez Isten bűnöket
meg-bocsátta, és örök é-
le-

letet ad mind azoknak, va- 107
lakik hisznek az Christus-
ban..

Ez fő képpen való igi- 1. Joh. 3. 6.
ret melle, még más főkép-
pen való parancsolatot a-
dot Isten, parancsolván,
hogy azt, és abban a Chri-
stus minden jó tétemén-
nyivel egygyűt magunk-
hoz kapcsoljuk. Har-
madik osztán mi tisztunk,
hogy az mi sziveinket és
akaratusunkat az ō paran-
csolati alá vessük; mel-
lyek azt parácsolják hogy
az Christusban hidgyunk.
Ez az Hitnek engedelmes-
sége, kiről kettőt vegjünk
jóleszünkben. 1. Hogy
ez legyen az első engedel-
messég,

108 meffég, mellyet ō kedve-
ért cselekedünk, hogy hid-
gyünk az ō igiretinek, bű-
nünk bocsánatya és örök
életünk-felől. Es ebből
osztán az hitnek engedel-
meffégéből származik az
Istennek egészen való igi-
jének alája való vettetése.
Az Christusban vadnak
1. Cor. I. 21. minden igiretek, ugy va-
gyon és Amen. Az tör-
vény az ō parancsolatihoz
való engedelmeffégével a
hit-által erősfittetik-meg,
de az Christus nélkül sem-
mi jót nem cselekedhetik.
2. Ez, hogy ez az enge-
delmeffég könyű arra néz-
vén az mit az törvény ké-
vánt. Holot az törvény-
nek

nek tőkélletes engedel- 109
meffége mindennek lehe-
tetlen (az Christustól ki
válva) még az szent Lélek-
től uyja szülteknek-is, no-
ha arra serinnyen igye-
keznek ez életben. De az
Christusban való hit és az
meg-térés, mindeneknek
könyű, valakik kívánnják
azaz, valóban kíván hin-
ni és meg-térni; ha hiszen
Istenhez tér, és Istennél
kedves leszén, fel sem-
vesz soha, ha szintén az
hitnek elei kicsin, és az
meg-térés-is gyenge legyē
csak legyen igaz és nem-
szinnél való. Esa. I. v. 19.
Ha akarjátok és engedel-
meffek lesztek, az földnek

110 javaival éltek. *Luc. 11. 13.*
Az ti mennyei Attyátok
szent lelket ád az kérők-
nek. *Matt. 11.* Az én i-
gám nem nehéz és az ter-
hem könnyű. Azért pro-
bállyuk-meg magunkat,
vagyoné mi bennünk az
Isten igijének alája vette-
tésére való akarat, melly
azt parancsollyá hogy az
Christusbā higjünk: Nem-
is kell azt alítani, hogy az
hitelre való akarat az mi
hatalmunkban legyen.
Mert az Hit Istennek ki-
vált-képpen való kegyel-
méből támad az válasz-
tottaknak szivekben, az
Szent Léleknek munká-
ja által.

Ne-

Negyedik ez utólsó, ez i
meg-jobbulásban ez, hogy
az Christusban való hit-
nek ugj kelleffék az sziben
uralkodni, hogy vigye az
egész embert, az Istennek
minden igijéhez való en-
gedelmességre, mellyet
meg-cselekeszik az Chri-
stusban való hit: mert mi-
kor már egyszer az ember-
nek szivében gyűkeret
vert osztán erős hitet for-
mál, az Isten igijének min-
denrészei ellen, az igire-
tek, parancsolatok és fe-
nyőgetések ellen. Mi dol-
gunk azért hogy mi ma-
gunkat az mi hitünknek
ereje-által alája vessük, az
Istennek egészlen való igi-

G 3

jé-

2 jének, és el se szenvegyük,
hogy azon kívül semmi-is
mi bennünk regnályon.
Ez az Isten akarattya hogy
az Isten igije bőszeggel la-
Col. 3. 6. 15. kozzék ti bennetek. Az
jó föld bé vészti az magot,
helt ad annak, hogy mel-
lyen meg-gyűkerezhessek.
Melly nagj boldogság, mi-
kor az mi sziveinkben az
Isten országa eppül, melly
akkor léssen, mikor az I-
sten igije, testünknek lel-
künknek minden ereit és
indulatit maga hatalma a-
lá veti. Jgy mikor az mi
Christusban való hitünk,
gondolatunkat, beszédün-
ket, mozgásunkat, cseleke-
detünket, szenvedésün-
ket,

ket, az Isten igijének alája 1 13
veti, akkor élünk hittel.

Harmadik haszna ez,
mert nekünk hittel kell
élnünk arra intetünk, hogi
az Isten akarattyanak és i-
gijének ismételre töre-
kedgyünk, és abban neve-
kedgyünk eppüllyünk fő-
képpen pediglen az melly
parancsolati Istennek mi-
reánk néznek, azokkal jó
ismételtségünk legyen, s-
mind az igirettekkel s mind
az fenyogetésekkel. Mert
az Hit az Léleknek élete,
és ismet az ige az hitnek é-
lete. Meggjulad pediglen
elsőben, az után taplálta-
tik és meg-is öregbittetik
az Isten igijének hallása.

114 által. Az után, az Isten
igije igazgattya az hitet,
hogy többet se hidgyunk,
kevesebbet se, hanem csak
az mit illik. Azért a mely
ige az mi hitünket meg
határozza, azt mi-nékünk
tudnunk kel minden ő fő-
fő fejei, és részei szerént.

Negyedszer innét azt is
meg-tanullyuk miképpen
kell magunkat viselnünk
az nagy veszedelmekben,
dög halálban éhségben,
hadban, vérontásokban és
halálos betegségekben.
Akkoron nagy segítségre
vagyon szűkségünk, és ez
egy eszköz vagyon előt-
tünk, hogy megcsendesz-
szedgyünk és az mi hitün-
ket

ket az Isten igiretiből meg 115
erősítsük. Ez vala akkor
az Istennek czéllya, mikor
az Sidókat az Babillonia-
béliek által sanyargattya-
vala, tudni-illik hogy gya-
korlaná, eppitene, erősi-
tene &c. azokat az ő hi-
tekben. Dávid az vesze-
delmekben, az Christus-is
az kén-szenvedésnek ide-
jében, hitből, az ő lelke-
ket az Isten kezeiben a-
jánlottak. Az Martéliok
és Szentek között némel-
lyek tömlőczben vettet-
tek, némellyek megfe-
szítetttek, némellyek meg
kövezettek, mint lőt hát
segítségül az hitek?

Az hit az veszedelmes

G 5 idők-

116 időkben feletteb hasznos.

Mert 1. Az felére megholt embert-is, meg-eleveníti és uyjittya: az mint Dávid mondgya: Emleközzél meg az te szolgádnak mondot beszédédről, ki engemet reménfegre hozat, az ennékem vigasztalásom háboruságimban mert az te beszéded enge-

rf. 119. 11. met meg uyjit. It pedig len értsed, az hittel egyben egyvelittet és *temperált* tot igijét Istennek. Továbbba az hit az háboruság idején óltalmaz minket és környül-is vészén az Isten igiretivel. Azt megérthettyük ezeknek az szóknak az előtteniekhöz

va-

való hasonlításával. Az 117

nem igaz ember magában fel-fualkodik, azt mondgya az *Propheta*; magának erőfőget kezit az maga ótalmára. De az igaz csak hiszen, és az ő néki erős kö Várgyanánt vagyon az egész világon, és viszen minket az Istennek szárnyai és ótalma alá, és azt cselekeszi, hogy Isten legyen az mi erős bástyánk és ótalmunk. Ez tanuságot méltó nekünk előtünk viselnünk, mert noha mostan békefőgben vagyunk, és élünk az Istennek ajandékival; mindazáltal az mi közőnséges bűneink, fő-képpen pedig

G 6

az

118 az hihetetlenség, mi reánk
vonáság az égből az Isten-
nek nagy és keserves bün-
tetésit.

Végezetre arra is tanit-
tatunk itt, hogy kinek ki-
nek tulajdon maga hiti-
nek kell lenni: Az igaz az
Ő hitivel él, azt mondgya
az *Propheta*: és azt nem-
ok-nélkül mondgya, mert
minden ember Istennek
teremtet állattya, azért
hogy hidgyen Ő néki tar-
tozik véle: osztán min-
dennek magára nézvén-
vagyon szükség az Chri-
stusra, azért szükség hogy
kinek-kinek magának le-
gyen hiti, mellyel meg-
fogja az Christust. Mond-
hat-

hatná ez ellen valaki, egje. 119
bek hiti is használt egye-
beknek. *Mar. 2. v. 5.* Mi-
kor látta volna Jესus azok-
nak hiteket, monda az gut-
ta útót embernek, meg-
bocsátattanak tenéked az
te bűneid. *Jac. 5.* Az hit-
ből származó könyörgés
meg-gyógyította az bete-
get. Meg-felelek. Egye-
beknek hitek eszköz lehet
az testi égeségnek helyre
állatására, és egyéb testi a-
jándékoknak meg nyeré-
sére, sőt még hitet nyerni-
is egyebeknek. De a bűn-
nek bocsánattját és az Ő-
rök életet senki nem ve-
heti, hanem csak magá-
nak. Azért ahol az *Evan-*
ge-

120 gelioma ezt írja. Mikor látta volna azoknak hitőket, ott az gutta ütöt embernek hiti ki nem rekesztetik, sőt az-is oda foglaltatik. De az szent Jakab mondása, csak az testi égeffegről szól.

Továbba ezt-is mondhatná valaki. Hogy ha idegen igazsággal igazittunk-meg, tudni-illik az Christus igazságával. Miért nem idegen hittel-is? Felelek. Nem egyenlő ez két dolog; Mert az Christus engedelmeffége őve-is mienk is: ővé, mert ő benne vagyon, mienk, mert Istentől nekünk tulajdonittatott, és az mi hitűn-

tűnkel veszfűk-el, mel- 121 lyet egyebek hitiről nem mondhatunk.

Harmadszor ezt-is mondhatnak. Az apro gyermekcseknek sints tulajdon hitek. Erre-is így felelek. Hogy az aprócskák hitek felől három értelem vagyon. Edgyik ez, hogy azok hisznek *actu*, mellyet az sz. Lélek szerez őbenők, mert ezt monda az Christus. Ha ki meg-bo- *Matt. 18.* tránkoztat egygyet azok között az kik én bennem hisznek. De ez vélekedés láttatik nem igaznak lenni. Mert az hit isméretből és értelemből ad, de azok-nélkül vadnak az apro

122 apró gyermekek. Továb-
ba ha az gyermekek hitet
vennének kisdéd korok-
ban, kétség-nélkül meg-
mutatnak azt ha meg-őre-
gűlnék, de hiteket meg
nem mutattyák, hanem
mikor arra vitetnek szor-
galmatos tanítás-által. Es
az Christusnak az szent
Maténál való mondása,
érterik az öreg emberek-
ről, akkiknek vagyon,
meg-tőrettetet engedel-
mes és alázatos szűvek,
mert azok gyermekek az
Christusban. De az apró
gyermek egy-néhány esz-
tendőket el-mulatván jó
erköltsben neveltetvén és
tanítatván, ugy érkeznek
az

az ismérétre, és onnét az 123
Hitre. Jgv *Timothe*⁹ gyer-
mekségétől fogván az i-
rásban neveltetet vala.

Az más értelē ez, hogy
az írásnak minden mon-
dásit az Hitről, érteni kel-
lyen az öreg emberekről,
és hogy az aprótskák id-
vőzűlnék más eszközök-
által, mellyeket mi nem
tudunk s ki sem mondha-
tunk, de az hit-nélkül.

Ezt én tagadom: Mert *Mar. 16. 18*
annak ellene szól az írás.
Valaki nem hiszen, el-kár-
hozik. Es ismet: Lehe-
tetlen az hit-nélkül, Isten-
nek kedvében lenni. *Heb. 11.*

Az harmadik értelem,
ismet ez: Az aprócskák-
nak

124 nak semmi hitek nincs,
mert az szűlek az Isten kö-
tésének igireti-szerént:
Lészők te Istened és az te
magodé. Hisznek magok-
ért és az Ő gyermekekért,
és így az Ő hitek nem csak
magoké, hanem az Ő gyer-
meköke-is. Azért mond-
gya az irás, ha az gyűker
szent, az ágak-is szentek.
1. Cor. 7. 14. Es hogy, az hivek gyerme-
ki, szentek. Emberi tör-
vény-szerént, az Attya az
Ő fiával egy személy. Mert
az Attya kötést köt maga-
ért és gyermekéért: Miál-
lana tehát ellene, hogy ne
hinne az Attya magáért
és gyermekéért, és hogy az
kisdéd gyermeknek ne
völ-

vólna része az Isten köté- 125
sében, Attyának hiti-által?

De ez ellen így szölla- *Bell. lib. 1.
de bap. 1. 4.*
nak. Ezszerént az aprócs-
kának hiveknek kellene
születtetni, és az ereden-
dő bűn-nélkül fogantatni
és ez világra lenni. Arra
ezt felelem. Hogy az szű-
lek két személt viselnek.
Egyiket az mély szerént
emberek, és így gyerme-
keket nemzenek, kiknek
emberi természetek va-
gyon, meg-romlot álla-
pattyával. Más, az melly
szerént szentek és hivek,
és erre nézvén nemzenek
gyermeket, kik nē csak
Ő nékik Ővék, de Istennek-
is fiai. Es minékünk-is fi-
aink,

126 aink, s. Istennek is fiai, nem
az nemzes erejével, de az
szülek hitinek erejéből.
Az gyermekek-is két sze-
mélt viselnek: Mert ha
nagyok szerént nézzük ő-
ket meg, az eredendő bűn-
ben fogontattak és szület-
tettek. De ismét ha őket
afszszerént tekéngettyük
meg, az menyben szentek
és hisznek szülejek hitivel,
melly hit ővek-is az ő szü-
léjéke-is, és a menyben az
által közök vagyon az
Christushoz s. minden ő
javaihoz, anniban az ere-
dendő bűn el fedeztetik
és meg-bocsáttatik. Ha
mondaná valaki, eszszé-
rént minden hivek gyer-
meki,

meki, Istennek fiai? Arra 127
azt mondom, nekünk ar-
ról ugy kell gondolkod-
nunk, az titkos dolgokat,
Istenre hagyván. Erre az
értelemre inkább haylok,
mert egy ok-vetetlen ezt
kell állatni. Hogy az hiv
szüleknek apró gyermek-
cséjek, ha kicsinded korá-
ban meg-hal, meg-vadnak
igazittatván. De az meg
igazítás nem léssen, hit-
nélkül. Illyen értelmek
vagyon erről az régi At-
tyáknak Szent Agoston.
*Ser. de verb. Apostoli. Quo-
modo (ait) credunt infantes?
per fidem parentum. Siqui-
dem fide parentum purificati
sunt, peccatis parentum eti*
am

128 *am maculati sunt. Corpus il-*
lud peccati in primis parenti-
bus peccatores eos generabat.
At Spiritus vita in posteriori-
bus parentibus regeneravit e-
os ut sint fideles. Az az: Mi-
képpen (mond) hisznek
az szólni nem tudó gyer-
mekcek? Az szüleknek
hitek-által. Mivel-hogy a
szülek hitivel tisztúltanak
meg, az mint az szülek
bűneivel motskóltattak
vala meg-is. Az bűnnek
az az teste az első szülek-
ben, őket bűnösökké né-
ze, de az életnek lelke az-
után való szülekben, uy-
ja szüle őket hogy hivek
legyenek. *Bernhardus ep. 7*

Quotquot erant in natio-
nibus

nibus credentes adulti, eos 129
credimus purgatos fide & sa-
crificio, & parentum fidem
profuisse liberis, imò satis fu-
isse. Az az: valamenni
őreg hívő emberek talál-
tatának az nemzetekben,
azókat hiszszük meg-tisz-
tultaknak hittel és áldo-
zattal, és az szüleknek hi-
tek használt az gyerme-
keknek, sőt elégséges-is
lő. Jsmet ugyan ő. *Æ-*
quum est Deoq. gloriosum, &
ij qui per aetatem non possunt
credere, gratia Dei largiatur
beneficia, per alienam fidem.
Az az: Jgasságos dolog, és
Istennek-is dicsőségére
vagyon, hogy az kik ide-
jek miat nem hihetnek, az
I-

130 Isten kegyelme adgvona-
zoknak jót egyebek hiti-
által.

Azért ezekből meg tet-
zik, hogy mindennek tu-
laydon hitinek kell lenni.
Es az-okáért tévőlyőgnek
az Pápista Doctorok, mi-
kor azt tanittyák, hogy a-
kar ki-is meg nyughatik
az Ő Tanítóinak hitiben,
ha hiszi azt, az mit az *Ec-
clesia* hiszen, ha szintén
nem tudgya-is mit hidgyē
az *Ecclesia*. It az Pápa bűn-
bocsátó levelei, semmive
lésznek. Mert az költsok-
nak hatalmával, egjéb em-
bereknek érdemes csele-
kedeteket és szenvedése-
ket haszontalanul ruház-
za

za egyebekre, holot kiki 131
maga hiti-által idvőzite-
sek. Az eszes szűzek azt, *Matt. 25.*
mondák, hogy Ő nékiek
nē volna több olájok, csak
az mi magoknak elégseges
vólna. Mert nem tud-
gyák vala az Pápistai tudo-
mánt, hogy az emberek-
nek anni jó cselekedetek
lehetne, hogy mind ma-
goknak s-mind egyebek-
nek elég vólna.

Nem ugy *Hilarius*. Ki
azt mondgya. Hogy egy
ember jó cselekedetit nē
lehet máfra ruházni. *Hi. In Matt. 25.*
eronymus-is azt mondgya.
Hogy kiki el-veszi az ju-
talmat az Ő tulaydon cse-
lekedetiért; és egy ember-
H nek

132 nek jó cselekedetivel, másoknak bűnei el-nē fedeztetnek az ítéletnek napján. Leo Pispöknek mondása elégseges minden Pápisták szajainak bé dugására, akki így szól. *Quaquam mors sanctorum preciosa sit coram oculis Domini, non sufficit tamen innocentium hominum cedes ad expiandum mundum. Iusti acceperunt coronas, at non dederunt. Pietas credentis exempla praebet patientia, at non justificationis dona. Eorum enim omnium privata erat & particularis, nemoq; horum suo obitu expiavit alterius delicta: solus enim in Adami filius Christus repertus est, in quo omnes*

crucifixi, mortui sepulti sunt 133
& *resurrexerunt.* Az az: Jóllehet az szenteknek halála drágalatos az Urnak szemei előtt. Mind-az-által nem elég az ártatlan embereknek meg-ölettetések, ez világ bűnének eltörlesztése. Az igazak coronákat vőnek, de űk egyebeknek nem adának. Az hivének jámborsága, példa az békeffeges tűrésre, de nem adajandékot az meg-igazulásra. Mert mind azoknak tulaydon magoké vala az szenvedés és senki azok között az ű halálával egyebek bűneit el nem törölhete. Az Adam fiaí között csak egye-

134 dűl az Christus találtaték,
akkiben mindenek meg-
feszítettének, meg-halá-
nak, el-temettetének és
fel támadának.

1. Cor. 12.

Azt mondgya jóllehet
szent Pál-is az *Corinthus*-
bélieknek: hogy ōrōmest
adná magát az ō lelkekért,
és hogy kéz volna min-
dent szenvedni az válasz-
tottakért: De ezt ō mód-
gya az *Apostoli* tisztre néz-
vén, nem pediglen azért,
hogy azzal egyebekért e-
leget tenne. Ezt-is ō

Col. 1. 6, 24.

mondgya: El-viselem az
én testemen az Christus'
kén-szenvedésének mara-
dékit: De azok az mara-
dékok oly nyavallyák, az
mel-

mellyeket kinek-kinek az 135
maga testen kell el-viselni.
Mert szükség az Christus-
nak minden tanítványá-
nak viselni az ō tulaydon
keresztit, és ugy töltsé bé,
az egész Lelki testnek há-
boruságit.

Harmadszor innét ezt-
is tanullyuk: Hogy nem
kell egyebek ajándékában
és közbenjárásában bizni,
hanem arra kell igyekez-
ni, hogy tulaydon elő hi-
tünk legyen. Az balga-
tag szűzek, alitván hogy ō
nékiek elégseges volna, az
eszes szűzeknek olájok, c-
szekben vevék későn.,
hogymeg csalatkoztanak.
Hejában való tehát az Pá-

H 3

pisták

136 pisták okoskodása, hogy
az előknek könyörgési,
bőjtölési, alamisnai, mi-
sei, használnának az hól-
taknak háromképpē: *me-
rito congrui, ex opere opera-
to &c.* Azokról *Bellar. lib.
de indulgent. cap. 14. pag. 85.*

Utólszor itt azt tanul-
lyuk. Hogy az Hitnek és
jó lelki ismélet igazságá-
nak, mindenkor egygyűt
kell lenni. Es ezokáért
nem mondatik, hogy hit-
ből élne az ember, hanem
az Igaz mondatik hitből
élni. Vayha ezt mind-
zok meg-tartanak, akkik a
Papistaság szemetéből ki-
tisztittatott *religiót* vallják:
Mert Isten parancsolattya

cz,

ez, hogy meg tartsuk egy- 137
gyűt mind az hitet s-mind
az jó lelki isméreret. Es
hejában dicsékednek az
hittel, az kik az jó lelki i-
sméretnek ép vóltát hátra
hattak, affélek az gyenge-
ket meg-botránkoztat-
tyák, az balvanyozokat az
ő révelygésekben, az po-
gányokat az ő hamis val-
lásokban meg-kemenite-
nek. De talám vadnak,
kik meg-is azt mondják.
Elég ő nékie ha mikor
meg-betegednek akkor I-
stennek könyörgenek, és
ha jó hitben halnak meg.
De én arra azoknak azt
mondom. Nem csak
meg-halni és idvezülni,

H 4

de

138 de ez világon-is igaz hittel
illik minékünk élnünk.
Az örökké való Istennek,
legyen örökké va-
ló dicsőség.

AMEN.

V E G E.



PATIKA SZERSZA-
MOS BOLT.

AZ AZ

SOK-FELE HALALOK-
nak természetekről, és a-
zoknak nemeiről.

ES IS MET

Az jól és bódogúl való meg-
halásnak módgyáról va-
ló tanítás.

Iratot.

WILHELMUS PER-
KINSUS,

Angliai Theologus
által.

Magyar nyelvre Fordittator,
IRATOSI T. JÁNOS, Tho-
ronyai Prædikátor
által.

Job az embernek halálának napja, hogy sem az ő születésének napja,

Illyen szóokban az bölcs Salamon felette fő tanításnak rendit akarta befoglalni, igen nehéz okokért. Mert ez ő könyvének az előt való részeiben, szemeink eleiben hozzá, haszontalanságát minden nap alatt lévő, teremtetet dolgoknak: nagy bőséggel, és külön-külön. Mikor pedig azokkal az emberek gonoszúl élhetnének az magok meg-háborítására, hogy ez emberi életnek állapotját, nem jó szível viselnek. Azértan it nagy böltsen újabb tanításhoz kezd, és ebben az hetedik caputban fundamentumit veti fel, bizonyos reguláknak és vigasztalásoknak hogy lenne mindennek elegendes fegyvere ez életnek sok fele nyavalyai és há-



háborúsági ellen. Az első regulának sommája, és sententiája ez: Az jó hír név, fellyeb való az jó szagu drága kenetnél. Az az, az Istenes életnek viseléséből szereztetet hír név, Istennek igen fő áldása, melly az embernek igen bőseges materiát szolgáltat, hogy vigasztallja és meg örvendeztesse az embert, ez világi életnek sok-féle haszontalansági közöt; sokkal inkább hogy sem az drága kenet az embernek tagait, meg-erőssíthetne és vidamithatna.

De ez ellen azt mondhatná valaki, az jó hír és dicshiretes név, ez életnek folyásában nekünk igen sovány és gyarló vigasztalást szerezhet: holot elkövetkezik osztán az halál, minden embereknek nyomorult vége. Erre az elenvetésre meg-felel az bölcs, ez második regulában, és ez igikben, kit mi is fel-vettük az meg-feytögetésre, mikor

ezt mondgya: Iob az embernek halálának napja, hogy sem az ő születésének napja.

Hogy pediglen ez mondásnak igazán való értelmet eszünkben vehessük, három dologra kel nekünk vigyáznunk.

1. Mi legyen az Halál, akkiról it szó vagyon.
2. Vallyoné igazán mondatiké, hogy az halálnak napja job legyen az születésnek napjánál?
3. Mire nézvén mondatik jobnak?

A Z E L S Ő R Ő L.

Mortis definitio.

A' halál az élettől való meg-fosztatás', kit az emberre a bűnért büntetésül rendelt az Isten.

EL-

ELsőben azt mondom, I
hogy az halál az élettől való meg-fosztatás legyen holot tulaydon természetie ez az halálnak, hogy legyen az ez életnek távollete, mellyel Isten megajándékozta vala az embert az teremtéskor. Ahoz ezt adom, hogy büntetés legyen, hogy azzal az halálnak természetit és mi vóltát, jobban ki fejezzem sem meg-jelentsem, mert olly eszköz az, kivel Isten az ő igazságát és itiletit igen helyessen forgattja. Hogy pediglen büntetés legyen, szent Pál nyilván bizonynyittya mikor azt mondgya: Az bűn egy ember.
ál-

*Definitio
nis onodatio.*

*Cur vita
privatio.
Cur pena.*

2 által jöve bé ez világra, és
Ró. 5. § 12. az bűn által az halál. Es
Ró. 6. § 23. ismet: ahol az halált, az
bűnnek solgyának híja:
Továbba minden bűnte-
tésben ezeket kel külön-
Deo con- külön meg-vigjázni. 1. A'
stitut. mi az büntetést szerzi. 2.
Az mi azt magára vonsa.
3. Az ki annak ki szolgál-
tatója. Rendelte ez bűn-
tetést ō maga az Isten, még
mikor az ember ép vala,
kiről ilyen törvént adot
vala ki. Valamely nap az
meg tiltot fának gyümöl-
csében esfel, halálnak ha-
Ezech 33. lalával halvesz meg. De ez
§. 11. ellen azt felelhetnéd, hogj
Isten *Ezechiel Prophetánál*
azt mondgya: Hogy ō nē
akar-

akarna az bűnősnak halá-
lát. Azért onnét ugy tet-
zenek, hogy az halálnak
büntetését nem Isten ren-
delte volna. De az nem
nehéz az meg csafolásra,
nem csak egy úton. El-
sőben, Isten ot nem min-
den emberekről, sem nem
mindeneknek szól, hanē
az Sidőkkel az ō tulaydon
népével ágal, amint meg-
tetzik az előt való igikből
ahol ezt olvasod. Ember-
nek fia szól az *Israhel* fiai-
nak &c. Másodszor mon-
datik az, nem egy általlyá-
ban hanem hasonlítás sze-
rént: Tudni illik hogy I-
sten inkább akarná az bű-
nősnak meg-térését, hogy
sem

4 sem halálát avagy vesze-
delmet. Harmadszor.,
tulaydon és igaz értelme
az igiknek ez: Az Isten az
bűnös embernek halálá-
ban nem győnyörködik,
az menniben az ő munka-
jának romlása és veszedel-
me. Ez pedig annak elle-
ne nem ál, hogy Isten bi-
zonyos dologra való te-
kintetből, akarja s-el-is
rendelhesse az halált, az
menyben igaz és méltó
büntetés, melly által az ő
igasságát viszi végben: I-
gasságát mondom, melly
az Isten jó vóltára avagy
szentségére szintén ugy
tartozik mint az ő irgal-
majsága. Effelét ezt is
mond-

mondhatná valaki: Hogy s
ha Isten az halált bünte-
tésül rendelte legyen, az
embernek azonnal megh
kell vala őlettetni, mielt
el-esek, holot még az fe-
nyőgetés-is azt tarttya va-
la. Valamelly nap ejen-
del abban, halállal halsz
meg.

Arra ezt felelem. Hogy
à melly mondások à szent
írásban vadnak, azok avagy
az törvényre, avagy az *Evā-*
geliomra tartoznak. Mert
Istennek miuden beszéde,
az törvényre és az *Evange-*
liomra oszlatik. Es az az
sententia törvényre nézen-
dő, melly mind értetik, az
Evangelium szerént, avagy
az

6 az kegyelemnek frigye a-
vagy szövetsége szerént,
mellyet mindgyárt az eset
után szerzelsten Adámal.

Ertelme az fenyőgetés-
nek igj vala: Meg kell hal-
nod ő ember: mihelt meg
észted az meg-tiltot gyü-
mölcsöt, hanemha orvos-
sággal visellek gondot fe-
lőled, tudni-illik az Asz-
szonyi-állat magvával, ki
meg-ronttya à kigyò fejét.

Ofztán igj-is felelhetni,
Adam az ő maradéki val az
eset után igazán meg-hólt
és ugyan valóban, ezért
mert az ő teste halandova
tétetet, és az ő lelke à tör-
vénynek árka alá vettetet.
Mingyárt pedig nem akar-

ta

ta Isten őtet meg-őlni, ha- 7
nem csak azt akara, hogy
meg-érzene, mind az első
s mind az utolsó halálnak
eleit, és azt cselekedé igen
nagy böltsen, hogy az ő i-
gassága által, útát készíte-
ne az ő irgalmaságára,
melly nem lehetet volna,
hogy ha Adam mindgyárt
meg-hólt volna. Végben
vivője-is ugyan az akki az
emberre büntetést bocsát
ugy mint az Isten, ki azt
mondgya magáról az *Esa.*
áfnál. En szerzem az bé-
kefességet én teremtem az
gonoszt. Az gonosz pe- *Esa. 45. 7.*
dig három-féle: Termé-
szet-szerént való, erkölts-
re tartozó, és *materia* sze-
rént

8 rént való. Természet-sze-
rént való gonosznak mon-
dom, akarmelly teremtet-
állatban, az teremtésben
adatot jó rendnek, meg-
romlását vagy meg-válto-
zását. Az erköltsre tar-
tozó gonosznak azt mon-
dom, az minémű jószágot
és épseget az Isten törvé-
nye kíván az emberben,
annak el-távozását avagy
el-fosztását, melly bűn-
nek mondatik. *Materia-*
szerént való gonosznak
mondom azt az lévő dol-
gok, akki ō magában no-
ha Istennek jó teremtet ál-
lattya, de mind az által az
embernek az ō eseti miat,
életének avagy éegességé-
nek

nek ártalmára vagyon, az 9
minémű az bélend fű, az
mérges fű, és az bűrők s-
tőb affelek. *Esai*as pedi-
glen nem érti it az erkölts-
re tartozó gonoszt, hanem
avagy az *materia*-szerént,
vallot, avagy az természet
szerént vallot: és az halált
az természet-szerént való
gonoszra viszem, mert el-
veszti és meg-ronttya az
embernek teremtetet ter-
mészetit. Acki magára
vonfza az halált ō maga az
ember, ki az ō bűnével
mágának olyan büntetést
készit, azért mondgya I-
sten *Oseas Prophetánál. OJ. Os. 13. 6. 9.*
srael te tölled vagyon az te
veszedelmed, de én tőlem
va-

10 vagy on az te meg maradá-
sod. Mondhatnád pedi-
glen. Az ember még az
ép állapotban is romlásra
hanyatló lehetet; Arra
azt mondom, ha az ember
testének egybe alkotását
meg-nézzük, Ő magára
nézve is haládó vala mert
földből csináltatot vala,
vizből, és több éltető álla-
tokból, az mellyek magok
szerént változok: De ha
meg-vizgállyuk az kegyel-
met és az áldást, az mellyel
Isten az teremtésben, az
embernek testét meg-é-
kesítette vala, halandó is
vala s-halhatatlan is, és ab-
ban az állapotban annak
az áldásnak erejével meg-
ma-

maradot volna, ha az ból- 11
dogtalan ember el nem e-
set volna, és ha magát at-
tól az kegyelemtől és ál-
dástól meg nem fosztotta,
és nyomorultúl magát az
halál alá nem vetette völ-
na. Így immár meg-tet-
ezik némű-némű-képpen,
mi legyen az halál, mind-
az-által hogy ez az része
tanításunknak jobbā meg
világosíttassék, szükség
meg jegyeznünk az kü-
lönbséget, melly vagy on
az embernek halála és az
oktalā állatoké közöt. Az
oktalā állatnak halála kő-
zönseges az oktalā terem-
tet állatnak el-romlása.
Mert ot az test el-változik

12 az előt való *materiá*va.
Abban való érző lélek,
melly az testnek elevense-
ge, csak semmiben me-
gyen. De az ember ha-
lálának más módgya va-
gyon. Mert noha az test
valami ideig porra válto-
zik, szükség mind-az-által
az utolsó itéletkor fel-tá-
madni, hogy az után hal-
hatatlan legyen. Az Lé-
lek pedig az test kívül-is,
meg-marad magában, és
nem esik sem romlás sem
változás ő rayta. Ezek
holot így legjenek azt kér-
hetné valaki, honnét le-
gyen az, hogy néha az Lé-
leknek is halál tulaydo-
nittassék? Arra így fele-
lünk:

13 lünk: Hogy mondassék az
Lélek meg halni, nem úgy
mint-ha tellyességgel sem-
mive lenné, hanem hogy
úgy legyen mint ha nem-
is volna, és meg szűnnyék
leni az ő épiségre és Isten-
nél való eggyesülésére,
nézvén. Vallyon azért le-
heté ennél avagy nehezeb
avagy igazabban való ha-
lál, melly noha az terem-
tet állatot el-nem rontya,
de azért mindē Jstenél va-
ló eggyeségtől, kinél na-
gyob gyönyörűség nincs,
meg-fosztja? Az külömb-
ségnek. Oka ez, hogy az
embernek lelke, Lelki ál-
lát; kinek valósága lélek-
szerint való. De az okta-
lan.

14 lan állatnak lelke, nem állat-szerint való, hanem, csak némű-némű eleven-ség, ki az testén kívül magában semmi sem. Ellenben az embernek lelke, semmiből teremtetet, az testben Őntetet, mind abban: s mind azon kívül vagyon és meg-marad.

*Distributio
mortis hu-
mana, qua
vel corpo-
ralis.*

Továbba az halál kétféle, mint szintén az élet, avagy testi avagy lelki. Az testi halál nem egyéb, hanem az Léleknek az testül való el-valása, az miképpen az élet is nem egyéb, hanem az Léleknek az testel való egyessége: Es ez az halál első halálnak mondatik, mert űdő-szerint az

utól-

utólsót avagy az másodikat elől veszi. Az Lelki halál az egész emberre tartozik, melly nem egyéb, hanem az embernek testben lélekben való el-szakadása, az JSTENNEK kegyelmes egyességétől. Ez két-ő közzül egyik az halálra való menetel, az másik annak bé-tellyesedése Mert az mint az Lélek élete az testnek; úgy JSTEN élete az léleknek, és az Ő lelke az mi lelkünknek lelke: Az Ő közösségéből való kieses pediglen, hoz az lelki ismeretre veghetetlen s ki beszélhetetlen rettőgéseket és szorongatásokat, mellyel az halált rettőgi.

15
Vel spiritalis.

12

Az

16 Az Lelki halálnak pedig-
Enjus gra, len három egymástól meg
das tres. különböztetet *gradu*si va-

1. dnak. 1. Mikor az ember
a bűnökben testi életet él-
vén, meg-hólt. Az halál-
nak erről a *gradus*áról szól
Sz: Pál, mikor azt mond.

1 *Tim: 5.6.* gya: Akki az bujáságban
él, élvén meg-hólt. Es ez
állapot, minden emberek-
nek közönséges, kik ter-
mézetökből haragnak fi-

Ephes: 2. 1. ai, és az kik az vétkekben
és bűnökben meg-hóltak.

2. Az másik *gradus*a ez világi
életnek vége, mikor az test
az földben temettetik, az
lélek az győtrelemnek he-
lyére vitetik. Az harma-
dik *gradus*, mikor az nagy

itilet-

itiletnek nájjan, a test s-az 17
lélek uyjonnan eggyesül-
vén, eggyüt mennek az el-
kárhoztaknak helyére;
hogy ott mind örökké
győtrődgycnek.

Noha azért természetet
és különbösegit, avagy ne-
meit az halálnak immár
meg-tekéngettük legyen,
nyilván vagyon, hogy az
betű az mellyet feytöge-
tünk, nem az lelki, de az
testi halálról kell érteni,
mivel-hogy az ember ere-
detinek vettetik ellenem-
be. Azokáért az bölcs Sa-
lamon, beszédinek ez az
értelme: Az testi halálnak
ideje, mikor az lélek és az
test egy-mástól el-szakad-
nak,

18 nak, jobb annál az űdőnél,
mint az melly űdőben az
ember születik, és ez vilá-
gra lészen..

*Explicati-
o in gnomā
pars secun-
da.*

*Scriptus hu-
ius dispu-
tationis.*

Es eddig vagyon az első
részről: Követkőzik à má-
sodik része, mellyben azt
kel meg-tanúlnunk, mile-
gyen az bölcs Salamon
mődásának igaz értelme.
Az halálnak nájja, hogy
jobb legyen à születésnek
nájjánál. Ez pedig az kér-
dést nem, azért mőszga-
tom, hogy az irást, melly
ő maga az igazságh, kétse-
geffe tegyem, hanem hogy
az bölcs Salamon itéleti-
nek bizonyos vőltában
jobban jobban meg-erős-
sittesünk. Mert az ellen-
köző

köző értelemről sok fele 19
okok hozattathatnak elő,
mellyek hat részre vitet-
nek. Az első ok vetetik
oly emberek itéletitől kik-
nek bölcseségeket sokan
csudáltak, azok azt tartot-
tak, hogy legh jobb vőlna
soha nem születtetni, a-
hoz közeleb való jó vől-
na, mindgyárt meg-halni.
Ha fő jó, nem születtetni:
Tahat legh gonosb meg-
halni: holot semiképpen
nem lehet, hogy meg haly,
hanem-ha először szület-
tetől.

*Adversus
variatio.
1.*

Erre így felelek: Hogy
két rendbéli emberek ne-
mei vadnak, egyik azo-
ké, kik à bűnben élnek, és
14 meg

20 meg nem térvén, abban
halnak meg; Az más rend-
béliek azok, az kik igazan
meg-térvén à Christusban
hisznek: Azért méltan
módhatni azt az első em-
berek nemeiről, à mint az
Christus-is monda Judás-
ról: hogy job volna az em-
bernek ha nem születet
vólna. De ugyan azt az
mondást ha valaki, az más
rendbéli emberek nemei-
re akarja alkalmaztatni,
nem léssen igaz. Mert va-
lakik ez életben igaz *pæni-*
tentiával térnek Istenhez,
azoknak születések fő jó.
Mert azoknak születések à
bódogságra való készítés:
Es ahoz à fő jóhoz közel-
ben

Matt: 26.
v. 24.

ben való jó, idején meg- 21
halni: mert azok az halál
által mennek-bé az bódog
öröksejnek birására. A-
zért kíványa vala Balaam
meg-halni az igazak hala-
lával. Az bölcs *Salomonis*
hasonlatosképpen. itt ez
helyen jobnak mondgya-
az halálnak náját az szü-
letésnek nájánál; értven
azon olly halált, melynek
előtte járt az Jstenős élet,
az az, érti az igazak halá-
lát.

Az másik ellenvetés ve-
tetőt az írásnak bizony-
ság-tételiből; Aholot az
halál, az bűnnek solgjá-
nak, *Rom: 6.* Christus ellen-
ségének. *1. Cor: 15.* Es à tör-
vény

Num: 23.
v. 10.

Adversaria ratio,
2.

22 vény átkának mondatik.
Mert innét lattatik ez kö-
vetkőzni; Hogy az embe-
rek mikor meg-halnak, az
ő bűnöknek solgiát és ju-
talmát vészik akkor él, és
hogy az halálnak nájja-
szomoru, mivel az ellen-
segtől győzettetünk meg,
és az meg-holt ember iga-
zan átokban eset.

Erre így felelek, Hogy
az halálról választással kell
szóllani, és azt két-képpen
kel meg vigyazni. Először
maga szerint, az minémű
az ő természetire nézven.
2. Az minéműve az Chri-
stus által változot. Ő ma-
ga-szerint az halál, igazan
a bűnnek solgja, az Chri-
stusnak s-minden ő tagai-

nak ellensege, az törvén- 23
nek átka, sőt hostattya és
kapuja az pokolnak: De
másképpen való tekintet-
ből semmi-képpen nem
ollyan. Mert az Christus
halalának erejéből imár
meg-szűnt, hogy az bűn-
nek solgja legyen: és noha
átok vala, de áldassa válto-
zék, és lőn minékünk által
költözés és út az örök éle-
tre, és ayto gyanánt va-
gyon, mellyen innét ez
testnek satorából bé me-
gyünk az mennyei Király
palotában. Es illyen érte-
lemmel igazságos az bölcs
Salomonnak mondása.
Mert a születésnek náján,
jönnek az emberek az nyo-
16 moru-

24 moruságoknak völgyére,
fok-fele kinoknak, válto-
zásoknak, gyötrelmeknek
szenvédésére. Az után mi-
kor az halál által, ki imár
à Christus halála által tel-
lyességesen el változott, in-
nét ki-költöznek, akkor
osztán bé-mennek amaz
minden gyönyörűségnél
gyönyörűsegebb kertek-
ben, kik tellyesék minden
igazan való bódogságok-
kal és gyönyörűségökkel,
hogy JSTENNEK minden
szentivel örökké egy tár-
saságban éllyenek.

3.
*Ratio ad-
versar.*

Az harmadik ellenvetés
vetetik nevezetes fő em-
bereknek példájokból, kik
kőnyörgöttének az halál-
nak

25
nak tőlők való el-tavoza-
sajért. Így az CHRISTUS az
mi üdvözítőnk kőnyörge-
czt mondván. Ha akarod
Attyam ved-el ez pohárt
én tőlem: mind-az-által
nem az én akaratom, ha-
nem az tied legyen. Így
Davidis'. Téry hozzám,
URAM, szabadics-meg az
én lelkemet, tarcs-megh
engem az te irgalmaságo-
dért: mert nincs te róllad
emlekezet az halálban, az
koporsóban de valljons ki
tészen vallást te róllad?
Ezechias Király-is' miko-
ron meg-hallotta volna E-
saiastól halálát, és házának
jó helyben való állatásá-
nak izenetit, halála miát
keser-

*Luci: 22.
v. 42.*

*Psal: 6.
v. 5. 6.*

*Esa: 38.
v. 1.*

26 keservesen kezdé firni. A-
zért ez fő és nevezetes em-
bereknek, fő-képpen az
JSTEN fiának példájából,
úgy teczik, ezt hozhatni
ki, hogy csak egy nájja-is
az embernek sem szomo-
rub, sem siralmasb, sem
iszonyub nincs az Ő halá-
lának nájjánál.

De arra-is így kell felel-
ni: mikor az UR Christus
az Ő Sz: Attyát úgy imád-
gya vala, igen kemény lel-
ki tufakodásban vala, és az
mi ügyünket mint meg-
váltó, úgy viseli vala, visel-
vén azt, a mit nekünk a mi
bűneinkért szenvednünk
kell vala. Azért nem kő-
nyörgőt az halálnak tavo-
zása

27 zafajért egy általlyában,
hanem az keresztnék átok
ála vetet halálának el-ve-
telejért: Es nem is fel-vala
az haláltól, ki nem egyéb
vala hanem az léleknek és
testnek egymástól való el-
válása, hanem a törvények
az halállal egyben köt-
tet átkától, az az, az Jsten-
nek ki-beszélhetetlen ha-
ragjától. Az első halál Ő-
tet semiben meg-nem ha-
borithatta, hanem az első
és az második egyszer-s-
mind. Az mi az Sz: Davi-
dra néz, mikor Ő azt az ha-
todik Psalmust írta, nem
csak testében vala betegh,
hanem akkor az Ő lelki if-
mereti az JSTEN haragjá-
val

28 val tufakodik vala, az mint
ott az betű azt meg-mu-
tattya, mert így szól: Az te
erős busulasodban ne fegy
meg U R A M engem. Azért
meg-tetzigh onnét hogy
nem az haláltól rettőget,
hanem az kesértettel egy-
velítettőt haláltól. Az ha-
láltól úgy nem félt volna,
holot másut ezt vallya. Ha
Psal. 23. az halál arnyékában jár-
9. 4. nek-is, nem félnek az go-
nosztól. Azért azt az ha-
lált rettőgte, és hogy ta-
voznék tőlle könyörgése
által kívánta, az melly ha-
lál az J S T E N haragjának
érzésekkel egyben vala köt-
tetven. Tovabba Ezechi-
as-is az halálnak el-tavos-
tatá-

tatásaért könyörgőt, nem 29
annyira életének kívánfa-
gából, és Király hivátallya
szerint az Jsteni tiszteletre
való vagyodásból, mint ez-
ért hogy az Ő halála után
való állapatról gondot vi-
selhetné. Mert mikor Ő
néki az Prophéta halálát
megh-jelente, akkor meg-
őtet J S T E N semmi mággal
meg-nem áldotta vala, és
Ő utánna az Király *successio*
meg-fogyatkozik vala. Ha
kérdék, micsoda *fundamē-*
tommal kívánhatta halá-
lának tавozását, ez okkal?
Bizonyára erős *fundamē-*
*tum*hoz rágakzkodot. Mert
J S T E N Davidnak és az Ő
maradékinak kivált-kép-
pen.

30 pen való igiretet tőt vala,
hogy valamig azok JSTEN
felők lennének és az Ő pa-
rancsolatiban járnának, a-
zoknak magvok meg nem
fogyatkoznék, melly Ki-
rály székekben űlne hól-
tok után. Az Sz:Ezechias
meg-emlekőzvén az Jsten
igiretiről, és tudván azt-is
minémű *cōditiót* adot vol-
na JSTEN igireti mellé,
hogy azt Ő hiven meg-tar-
totta volna, mert JSTEN
előt tőkélletessen járt vol-
na, foglalván magát azok-
ban a mellyek Jstennél ked-
vesek volnának, könyörge
az halálnak el-tavosztatá-
saért, nem annyira annak
fel-vetelésnek felelméből;
mint

mint gyermektelőségének 31
szomorú meg-gondolása-
ból. Azokat az könyör-
géseket JSTEN kedvelte, s-
meg-is halgatta, az Ő éle-
tet tizen-öt esztendővel
meg-hozzabítván, és az Ő
nemzetet az után két esz-
tendővel meg zaporítván.

Negyedszer ezt-is mód-
hatni: Nagy sokan az kik
életekben jámbor és Jsten-
felő embereknek tartat-
ták, siralmas és igen keser-
ves halált szenvedték: né-
mellyek kétségben esték:
némellyek szitok átok kő-
zöt, némellyek iszonyu
faydalmoknak gyötrelme
közöt, végesztek életeket:
Melyből úgy teczik hogy
min-

32 minden nápnál nyomo-
rúltab az halálnak nájja.

Erre elsőben közönse-
gesen felelek, hogy tudni-
illik. Nem illik itiletet tē-
ni az emberről, Jsten előtt
mi állapotban legyen, az
külső dolgokról, avagy é-
letében avagy halálában
való, rayta való áldáfról,
itiletről, az az büntetéfről.

Ecc. 9. 6. 2. Mert à mint S A L O M O N
mődgya, Azon egy ki-me-
netele vagyon mindeñek
jónak s gonofznak, tisztá-
nak s tisztatálának, mind
akki áldozik s-mind akki
nem áldozik, az jámbor-
nak mint az bűnősnak, az
eskűvőnek és akki irtozik
az eskűestől. Annak-után-
ná fe-

33
ná felelek az kiváltképpen
való példákra, az mellyek
ide hozattathatnak. Elő-
ször ez bizonyos hogy
nem csak à gonosz-tévők
és hitetlenek, de még azok
is az kik bűnőkből szűvők
szerint meg-térték, az két-
ségben esessel meg hanyat-
tatnak, kiktől az ő beteg-
ségőkben gyakorta meg-
hallod, ezt mondani, hogy
ők noha még elevenek és
az ő agyokban fekűsznek,
de ő nekik úgy teczik,
hogy már à pokolban ben
vadnak, és annak iszonyu
kénnyát szenvedik. Mind-
az-által semmit sem kétel-
kedőm ebben, hogy az J-
STENNEK fiai, kiknél sem
nincs

34 nincs JSTEN előtt drágálá-
tosb, az kétségben ehesnek
habyai kőzöt-is, által e-
veznek, és ki-szállanak az
örök bódogságnak ki fo-
go helyére. Nyilván való-
va térszi ezt az az ok, mel-
lyet követ JSTEN az em-
bernek meg-bódogításá-
ban. Mert minden ő mun-
káit ellékőző okokkal vi-
fszi végben. Holot az te-
remtéskor, minden dol-
gokat semmiből szerzé,
mely dolog az természet
rendivel tellyessegesen el-
lenkőzik. Az meg-váltás-
ban, hozza-ki az életet,
nem az életből, hanem
tellyességgel, az halálból.
Kérlek, nézük-meg az ke-
rezt-

rezt-fán függő Christust: 35
vallyons akkor az mi para-
dicsomunkat, nem az pa-
radicsom kívül, s-nem az
pokol közepiben láttjuk é-
lenni? Mert az ő átok alá-
vetet halálából nekünk ál-
dást és örök életet hoz. Az
szerint cselekeszik JSTEN
az ő magához való hátha-
tó hívásban-is, mikor az ő
irgalmaságából valakit,
az igaz *pænitentiával*, akar
megh-ajándékozni, és ő
magához megh-teríteni.
Mert elakkoron az *prædi-
káltatott* Evangeliumnak
ezközével, melynél az o-
kosság itileti-szerint; sem-
nincs álkalmatosb, az em-
berek az Istentől való el-
szakasz-

36 szakasztásra, és el-idegeni-
tésre. Mert az az ISTENI
Evangelium szintén, úgy
ellenkőzik az embernek
természetivel, mint az tűz
az vízzel, és az világosságh
az sötéttséggel: De mind-
azáltal, akarmint láttassék
az, az ember elmejének és
ítéletinek keptelemnek len-
ni, de azért osztán lássan.
lássan. igen háthato-kép-
pen az Jstenhez viszi. Így
mikor JSTEN az Ő szolgálait
az égben akarja fel-vinni,
ellenkőző úton, az pokol-
nak kapuin viszi azokat
által. Mikor az embereket
olly jó tételében akarja re-
szesíteni, hogy mindene-
stől az Ő gond-viselésétől
és

és kegyelmétől függjenek, 37
akkoron az Ő haragját ko-
stoltattya meg-velek, és
azt cselekkőzi hogy eszők-
ben vegyék, mert Ők csak
semmik magokban és ma-
gok-szerint: Es aztis azért
cselekkőzi, hog' csak egye-
dül Ő hozzá ragazkodgya-
nak, és megtanittassanak
hogy valamik Ők, de csak
Ő beŋe akarnak azok lenni.
Ha ezőket jól meg-han-
nyuk vettyűk nyilván lé-
szen előttünk: Hogy az
JSTENNEK fiai, az pokol-
nak nagy sűrű habjain vi-
tetnek által, és úgy érköz-
zetnek fel az égben. Mert
az ISTEN szereteti olyan.
mint az iszonyu nagy ten-
ger,

38 ger, melyben ha bé esik az ember, sem feneket sem szélet nem tudgya. Azért az hihetetlenfegh akar az természetnek gyarlóságából származzék s-akar az bűn miat az lelki ismeret szerzi azt, még szintén akkor is mikor immár az halál körül fogta őket, az ő üdvösségüket semmiben meg nem bánthattya, valakik hathatoképpen hivattattanak az urtól. Ami az több kemény haboruságra néz, mellyek az halálkor jönnek az emberre, azok az betegségnek gyümölcsei. Szörnyű busulás átkozódás, és bolondság, mellyek az meg-halo ember-

emberekre követköznék. 39 fő-képpen gyuytován hidegh lelésben, lélsznek az hevsegből, melly az agy véltőre rakodot. Szájának felre való vonodása, nyakának el-rekerődése, az inaknak és az egész testnek meg-nyulása, vagy egyben való sugorodása, szokták követközni, purgatioval, vérének apaszta-
sával &c. szüntelen való é- NB.
lésből. Mikor pedigh némely betegőknek oly erejőket láttjuk lenni, hogy egyet azokban, három vagy négy férfi ember is, meg nem birhat, kötözés nélkül: Nem kel köz értelem szerint, bú-bajosságnak
K 2 nak

40 nak avagy az Satannak tulajdonítani, hanem az feltébb való hevűségnek kívül az agy vélő úgy mint meggyuladot. Így mikor halálok után némellyeknek egész testék, megfeketődik, az mint látunk néha affeleket is, megeshetik az, az betegségben való kemény hanyodásból, avagy az fékete sárnak bőségéből, à maynak rothadásából; Es affele dolog nem mindenkor jegye, az JSTENNEK rend-kivül való itiletinek. Noha pedig len effele betegségők és azoknak erej és keserves faydalmi, megfosztyák az embereket egészűségétől, restek.

41 fteknek ép tagaitól, sőt még okofságoktól is; mind az által az hiveknek lelkőket az örök életből semiképpen ki nem rekeszhetik. Es valami vétekben esnek az hiv emberek, az ő keserves faydalmok miatt, azokat az ő erőtlenségőknek kel tulajdonítani; kik mihelt magokbā szálának, és meg ez mellyik magokat, ottan keseregnek és bocsánatot kérnek Istentől. Azért csak elméjük egészűge adassék meg, nem kell abban kételkedünk hogy az Christus halálával minden bűnök elnem temettetőt és töröltetet volna. Es nem illik nekünk

42 nekünk valakinek kefer-
ves halála miát meg-habo-
rodnunk, ha ez nyilván lé-
szen előttünk, mert jám-
borúl és tőkélletesen vi-
felte életet. Azért mivel-
hog ez bizonyos mert
keferves faydalmok, és i-
szonyu kemény haboro-
dások akar-mely hiv em-
berre-is követközhetnék,
mi tisztunk hogy az meg-
halo emberekről, és meg-
hóltakról való itiletün-
ket, helyőson visellyük. A
kösség vélekedése ez, ha
valaki nagy csēdeffen fek-
szik mint az barány, mint
azokban a betegségekben
szokot lenni, az mellyek
el-szaraztyák az embert,
ha

43 ha az olyan meg-hal azt
mōdgyák, hogy űdvőzűlt.
De látván némelleyeknek
betegségekben való nyug-
hatatláságokat avagy bo-
londságokat, akkoron so-
kák, ilyen itiletet szokták
tenni. Imé most nyilat-
koztatá ki ISTEN eñek az
ő *hypocritaságat*! Imé az
hamisát igazán bünteti
ISTEN. De bizonyára sok-
kal külömben vagyon az
dolog. Mert ki múlhatik
némely igen csendeffen,
mint az barány. De mind-
az-által a pokolra szállhat-
le: Ellenben más az kefer-
ves kénok és nagy szörnyű
indulátok között, halhat-
meg és az égben mehet-

K 4 fel

44 fel. Távoly legyen tehát,
hogya vagy az elő vagy az
meg-holt embernek álla-
pattya felől I S T E N előtt,
annak külső állapotjáról
tegyük itilletet.

5.
Ratio ab
adi ötödik ellenvetés. Men-
nél közöleb vagyon. az
ember az ő életének vége-
hez annál inkább igyekszik
az ördög meg-késértetni,
mennél keménb ostrom-
lásokat téfszen pedigh az
emberré az Satány, annál
felelmesb az embernek
űdvessége: S-hogy ne vol-
na tehát az halálnak nápjá
mindē nápoknál gonoszb?

Erre azt mődom: Hogy
az Isten fiainak az halálbá
kétfele állapotok vagyō
mert némellyeket bántja:

45 az kesirtet, némellyeket
nem. Ezek köziben
számlálom az vén Sime-
ont, ki az Urat látván, nagy
örömmel ilyen szókat szó-
la: Mostán bocsátod-el az
te szolgadat U R A M, nagy
békefűgyben, &c. Mert
kétség-nélkül eleve meg-
látta vala, hogy ő néki csē-
deszen való ki-mulása len-
ne az ő halálákor. Azok-
nak pedig az kik meg-ké-
sértetnek noha szomorú
és keserves halálok vagyō;
de azért azzál az űdvősség-
től semmiben nincsenek
távol. Mert jelen vagyon
I S T E N azoknak az ő lelké-
nek ki-beszélhetetlen vi-
gasztalásával, és nekünk
K s felet-

46 felettéb erőtléeknek mint
erős Istē segítségünkre va-
gyō. Mert szokása Istēnek,
hogy az ō hatalmat mu-
tássa meg az erőtlésegben.
Azért az halálnak náján,
igen rút szégyēt vál az ōr-
dōg, úndokúl meg-gyō-
zettetvén, mikor magá-
nak ékes gyōzōdelmet
igirt vala.

Hatodszor így is okos-
kodhatni: Az erőszak sze-
rint való és hirtelen halál,
nagy átok gyanánt vagyō,
és valami gonosz követ-
közhetik ez életben az
emberre, mind-azoknál
iszonyub. Azért az halál-
nak náját méltán igen-
nyomorúlt nájnak tart-
hat-

47 hattyuk? Arra is ez a fele-
let: Nem tagadgyuk hogy
az hirtelen halál, az Isten-
nek kiváltképpen való iti-
leti köziben nem számlál-
tatnék, és nem-is rettōgik
azt az emberek, de mind-
az-által ha minden szem-
pillátásokat úgyā valóban
meg hányuk vettyűk, in-
káb kell nekünk félnünk,
az fesset és *pœnitētia*-tartás
nélkül való élettől, hogy
sem az hirtelen haláltól.
Mert noha gonosz az, az
mint akar-mely halál-is
gonosz ō magában; de a-
zért nem kell egy általlyá-
ban gonosznak tartani;
mert nem minden ember-
nek, s-nem mindenre néz-
K 6 vén,

48 vén, gonosz. Azt mődom:
Nem, minden embernek
gonosz és ártalmas: Holot
az halálnak akar-mi-némű
néme-is nem ártalmas sem
kárhozatos azoknak, à kik
az Jesus Christusbán vad-
nak, úgy-mint az kik fel-
szabadúlták az törvének
minden átka álól. Ő maga
pedigh az Szent Lélek azt
mődgya: Bódogok à kik az
Urban meg-halnak, mert
meg nyugosznak az Ő mű-
kájoktól. Jelētvén hogy az
Christus tagai ki-költőz-
vén ez életből az bódog-
ságnak helyére meñének,
akar-mi halállal halnának
meg, még ha hirtelen ha-
lallál-is. Sőt azt-is álla-
tom,

*Apoc: 14.
8.13.*

49 tom, hogy az hirtelen ha-
lált nem minden értelem-
mel kellene gonosznak
mondani, mert nem azért
gonosz hogy hirtelen lé-
szen, hanem mivel az em-
bereket készületlenül ta-
lállya. Innét mondatik az
halálnak nájja fékete náj-
nak, mely az hitetlenek-
nek veszedelmes, mert az
által vitetnek nyákra főre
az pokolnak álso féneké-
re. Ha hól az halál minket
készzen találand, az hirt-
len halált nem halálnak,
hanem az Őrők életre siet-
séggel való bé-menésnek
kell nevezni. Azért az el-
lövetéseket így meg-razo-
gatvan, meg-teczik hogy
igaz

50 igaz legyen az bölcs Salomon módása: Tudni illik, hogy job legyen az halálnak nájja, az születésnek nájjánál.

*Tertia ex-
plicationis
gnoma pars
rationum
deductio,
cur dies
mortis diei
natali an-
tecellat:
quarū alia
generalis.*

Ezek után megyek az harmadik részre, minémű okokkal legyē fellyeb való, az halálnak nájja az születésnek nájjánál, kiker, mind ez egy közönséges okra hozhatunk: Hogy az születésnek nájja, mindēféle faydalmaknak és nyavalyáknak nemeire való jövés avagy költözés legyen: De az halálnak nájja ha egyben körtteret léfzen az kegyes és jámbor étettel, az bódog és örök életre való bē-menés és költő.

51 költözés. Azt pedigh így magyarázom meg. Az örök életnek állapattya három kárban vagyon. Az első ez életben vagyon, annál, akki ezt igazan mondhattya, hogy nem ő, hanem az CHRISTUS él ő benne. Azt pedig az mondhattya igazan maga felől, akki az hittel eggyűve köti az pœnitentiát, és megigazittatván s megfűteltetvén, békesége vagy ő Jstennél, és benne vadnak az Sz: Léleknek több ajánléki az ő üdvességének zálogi. Az másik ez életnek végen léfzen, mikor az test az földben tétetik, az Lélek az Angyaloktól az égben



32 ben vitetik. Az harmadik
ez világ végen léfzen és az
utolsó itiletkor, mikor az
test s-az lélek egymással is-
met eggyesülvén, az men-
nyei áldást eggyüt vészik-
el. Azért ez három kár-
ban lévő üdvösség közöt,
az halál szerzi az közep-
föt, az Isteni felelemel eg-
gyüt, az melynek ismet az
életre való menésre két
Alia spe- *gradusa* vagyon. Az első
cialis. minden nyomoruságtól
való megh-meneködés,
mellyek ez élettel eggyüt
nyulnak el-tölünk. Mert
noha az ember ez életben
sok nyomoruságok ála-
vettetet, földön vizön bu-
dosik, sok-fele betegségö-
ket,

33 ket, kénokat, változáso-
kat szenved, de mind azok
eggyüt meg-hálnak az ha-
lálal. Míg ez életben élsz,
akar ki-legy, tudgyád hog'
az te életed itt nem egyéb,
hanem az meg romlot ter-
mészertnek és ańnak seprei-
nek szolgálattjok álat élsz,
à honnét követkőznek az
Isteni gond-viselésről való
ketelkődések, hitetlenség,
tudatlanságh, fősvénsegh,
tisztetsegh kévanás, buja-
ság, irigység, gyűlösegh, és
több effelék, kiknek solgya,
és gyűmölcsse az halál. Az
bűnek pediglen ilyen iga-
jával gyötretni, avagy nem
keserves keserűsege? Mi-
nek-okáért Pál Apostol, az
romlot-

54 romlottság miát az vétékre
Őszű néztetvén, azt az
kesírtet, az Satannak ár-
czúl való csapdosásának
mondgya; és Őszűnhöz
hasonlittya, melly meg-
hatná az Ő testét szűvének
szintén belső részeigh, és
ugyan meg is sebesítené.
Máfut-is ugyan azon rom-
lottsággal tufakodvan pa-
naszolkodik hogy Ő az
bűnnek szolgálattyára a-
dattatot legyen, fel-kiált-
van mond, Jáy én szegény
nyomorúlt ember, ki sza-
badit engem meg az halál-
nak testéből? David-is azt
mondgya vala, hogy az Ő
szemeiből könnyhullatási,
nagy bősséggel foltanak le-
gycn

1. Cor. 12.
9. 7.

Rom. 7.
9. 24.

Psal. 119.
136.

gyen ki, mikor látna egye- 55
beket hogy az ISTENNEK
tudományát meg nem Őr-
zenek; mennyivel kefer-
vesben, szenvedte legyen
az Ő maga bűneit, mikor
az család test miát azok-
ban esék? Nyilván az mely
emberben a kegyességnek
csak kicsin szikrája legyen
is, de attól az eredet sze-
rint való romlottságtól, és
szűvének vakmerőségé-
től, mikor ottan ottan
gyötretik, haborgattatik,
ollyan az mint az pokol,
nem-is itilem kegyetlemb
gyötrelme hogy leheffen
annál annak akki szent és
úy életben foglalta magát.
Miert nem mondanok hát
áldot-

56 áldotnak az halálnak nap-
ját, ki minden bűneinknek
halálát el-hozzá, hog' meg
szabadúllyuk akkor mind
azoktól? Mert mikoron
mi meg-halunk, el kelak-
kor mindeneftől fogva, az
mi természetünknek rö-
lotsága, meg-szenteltete-
sünk pedig tőkélletesse té-
tetik és el-végeztetik. To-
vábba ezt-is nagy nyomo-
ruságnak kell tartani, hog'
az ISTE N népének ez élet-
ben, az gonosz tévő em-
berekkel egyűt kel lakni,
mint szintén az juhóknak
a gődőlyek között, akkik-
től meg-is fertőgettetnek,
az legeltető mezőnek fű-
veis meg vesztőgettetnek:

az

az vizet-is megh-zavarják. 57

Azért szól vala így David
nagy álmélkodással, Jáy *Psalm 120.*
nékem, úgy-mond, melly *8. 9.*
fok ideigh kelletik budos-
nom és lakoznom, az Ke-
darnak sátori álat: Jlyes-is
látvan hogy Achab és Je-
zabel az Jfraelt balványo-
zással haborgatnak, és Ő
nékiis halálára igyekőzné-
nek, maga-szerint az pusz-
tában búdosék, és Istennek
azon könyörög vala, hog'
J S T E N csendes halállal,
venne ki az Ő lelket a test-
ből. De ennek az nyomo-
ruságnak-is vége lészzen az
halálkor. Mert az halál ál-
tal J S T E N az Ő szolgait,
mint egy kezen fogva vő-
sza

58 szaki, ez gonosz világnak
szemete között, az Istē-
lenek között, és magához
vérszi őket.

Végezetre ezt is nagy
jó tételgyanánt kell tulay-
donítani az halálnak, hog'
nem csak az jelen-valótól
de meg-szabadít az követ-
közendő nyomoruságtól.
Esa: 57. 1. is. Arról mondgya Esaias,
Az igaz el-vesz, és senki
nem gondolkodik róla, az
irgalmafságnak firsiai el-
szedőgettetnek, és senki
eszében nem vérszi, hogy
az igaz az jővődő gonosz-
nak előtte ragattatik-el.
2. Reg: 22. Példánk nekünk arra Jo-
6. 20. fias Király, kinek ezt mon-
da az UR, meg-lagyula az
te

59 te szűved, és meg-álazad
magad az JEHOVÁnak, szí-
ne előtt, mikor meg-hal-
lottád volna azokat, mel-
lyeket szóllottam ez hely
ellen, &c. azokáért én is
azt cselekődem, hogy az
te Attyaidhoz tétéfsél, és
az te koporsóban való té-
teléd békefegyben legyen,
hogy ne láfsak à te szőme-
id azt az gonoszt, mellyet
én hozok ez helynek elle-
ne. Pál Apostol-is azt
mondgya, hogy az *Corin-1. Cor. 11.*
thus béliek között sokan el *30. 31.*
áluttanak, az az meg-hól-
tanak, hogy ez világgal ne
kárhoztatnának: Eddik az
nyomoruságból való meg-
szabaduláfról, az halálnak
eggyik

60 eggyik jó tételéről, és az
életre való menésnek eg-
gyik *gradu*áról.

*Specialis
secunda.*

Következik annak má-
sodik jó tétele, az meg je-
lönés avagy az bódogság-
ban való bé ménés, kiben
az lelkek az mennyeknek
Országában, az halhatat-
lan JSTENNEK, az Chri-
stusnak, az Angyaloknak
és minden szűteknek győ-
nyörűséges színének láta-
sával élnek. Ez jó tételnek
nagy vólta és méltósága
oly nagy, hogy az igazak-
nak halálokat nem halál-
nak de áldásnak kell tartá-
ni. Arról gondolkodván.
Sz: Pál, fel-kiált nagy buz-
gosággal s ezt mondgya.

Kévá-

Kéványok el-mennem:ké- 61
vanságának okát így jelen- *Phil: 1. 23.*
ti, hogy az Christussal eg-
gyűt lenné. Sabának Ki-
rályné Aszszonya, Sala-
mon Királynak nagy böl-
csefőget, palotainak csúda
mesterfőggel való éppüle-
tit, Király asztalának étke-
it, szolgainak rendit, előtte
údvárlóknak állapattyo-
kat és őltőzeteket, megh-
szemlelvén, ezt mondgya
vala az Királynak, Bódo-
gok az te emberid, bódo- *1. Reg: 10.*
gok az te szolgáid, az kik *6. 8.*
szűntelen előtted állanak,
és hallják az te bölcsefő-
gedet. Meñyivel tehát in-
káb mondhattuk mi azt,
hogy valóban és igazan.

L bódo-

62 bódogok azok, à kik nem
cz földi Királynak, hanem
az Királyoknak Királyá-
nak, az mennek, földnek
Urának színe előtt állanak,
és az ō jób keze-felől, ō-
rökké való örömmel ör-
vendőznek? Nagy hire né-
ve vagyon Moysefnek ez-
zel, ki fel találta Istennél ezt
az kedvet, hogy ō néki az
ō hatulso részét meg te-
kénteni engedné: Mennyi-
vel nagyobb bódogság h-
tát, az JSTENNEK dicsőse-
get és felséges vóltat, szin-
ről szinre meg-látni. Jsten-
nek, mondom, az Attyá-
nak, az megh-válto Chri-
stusnak, az vigasztaló szét
Léleknek öröcké való kö-
zössé-

zösségével élni, és az bó- 63
dog Angyalokkal és szent
emberekkel az mennyek-
nek Országában mind ō-
rökké egyűt lenni! Es így
az harmadik rész-is meg-
magyaráztatot, miért le-
gyen job az halálnak náp-
ja, ez életnél.

Mind-az-által, meg es- 06: 14
hetik ez, hogy az emberi
okosságnak nem lőt elég:
Mert egyűd nekűnk elle-
nűnk szól az; Noha (mōd)
az égben mennyének Isten
kegyelméből az lelkők,
azoknak hayléki ugymint
az testek, kik itt igen győ-
nyörköttek, ételben ital-
ban, ruházatban, lágy és
púha agyakban, kik akkor

64 osztán az sötét sírekben,
feküsznek nagy bűdösség-
ben, az fergek ragyak és
azok emesztik-meg.

FELELET. Ezők jól le-
het mind igazak, de sem-
mire valók csak ha úgy iti-
lünk az koporsókról az
mint illik. Mert a mi teme-
tesinkről nem testi szóm-
mel, de az hitnek iteleti-
vel, kel értenünk: és meg-
kel azt gődolni mely nagy
váltosás lőtt azokban az
Christus halálával és el-te-
metesével, ki meg-győz-
vén az kereszt-fán az ha-
lált, meg-kergete mind az
ő varaig, ott le-vere meg-
rőta, minden erejétől meg-
foszta. Mert az szerint az

UR

UR CHRISTUS az ő halá- 65
lával, az mi halalunkat el-
temette, és a mi koporsó-
inkat az el-temetesenek
erejével győnjő rűsegesek-
ké tette, és azok igen jó
illatnak lennének azt cse-
lekedte: Es mikor az előt
azok rűt, iszonyú, bűdös
bárlangok valának, tevé
azokat Király palotákhoz
hasonlokka, és oly kedves
ágyas házakka, kikbē sok-
kal edeseb álmodáluszūk,
hogy sem amaz púha és
lágypárnákon fekűnénk.
Es noha az testek az föld-
ben meg-rothadnak, avag
az fergek, vagy az halak az
tengerben, meg-emesztik,
avagy hamua tétetnék,

L 3

mind-

66 mind-az-által azon nem,
illik nekünk megh-habo-
rodnunk, meg-gondolván
az mi Christussal való eg-
gyesfegűnk, melly Isten-
nek minden mi hozzánk
való kegyelmének *funda-*
mentoma. Melly noha lé-
lek-szerint való, de azért
igaz és hátható egyben fo-
glaltatás. Nem-is kell azt
vélni hogy csak az mi lel-
keink vólnának az CHRI-
STUS lelkével avagy testé-
vel egyben szerkőztetvén,
de sőt ő véle egészen eg-
gyesűltünk mind testestől
lelkestől. Es mi-helyen
vagy egyszer ez romlándó
életben az ő lelkének kö-
telével ő hozzá csatoltat-
tatunk,

67 tatuk, hogy valaha ő tölle
el-szakadnánk nem kel át-
ról semmit is felni: Honét
a következőzik, hogy noha
az halálban az léleknek s-
az testnek el-szakadása le-
gyen, mind-az-által sem az
testnek sem az léleknek
nem lesz en el-szakadása
az Christusról: hanem az ő
koporsóban megh-rotha-
dot test, vagy az tengerben
merítettet, vagy hamua-
tétet test, az Christussal
való egyesfegben megh-
marad, szintén úgy az utā-
nis, mint az előtt mikor ele-
ven vólt és CHRISTUSnak
tagjának mondatik. Ez az
fundamentoma minden mi
vigasztalásunknak, mel-
lyet

68 lyet megh-tartunk mint
meg-mozdithatatlan igaz-
fágot. Mert kérlek de mi
állapattja vala az meg holt
Christusnak? Szintén ol-
lyan mint az több ō tagai-
nak: tudni illik ilyen. Jól
lehet az ō testé és lelké oly-
meszsze valának egy-má-
stól szakadva, mint az égh-
s-az ō koporfoja: azonban
annak egyik-is az fiúnak
Istensegétől el-szakadva
nem vala, hanem az halál-
kor-is mindenik az ō sző-
melyéhez foglalva vala.
Jgy noha az mi testeink és
lelkeink, avagy természet-
szerint való avagy üdősze-
rint való halállal el-sza-
kasztnak egymástól: de
annak

annak egyik-is az CHRI- 69
stustól semmi okkal el-
nem szakadhat. De netá- *Excepro*
lantán mondhatna itt va-
laki: Ha akkora az mi te-
stünk az Christushoz köt-
tetet léssen, szükség lenni,
hogy az koporsóban-is él-
lyen. FELELET. Abból
azt senki igazán ki nem
hozhattya. Mert mikor
valamely ember kezét a-
vagy lábat az gutta megh-
űti, akkoron abban igen
kicsin avagy semmi meleg-
ség, élet és érzékenység
nem léssen, de mind-az-által, az
több testnek ugyan tagjá-
nak módatik, mivel-hogy
mind húsa s-mind csont-
tya az több testének csont-
L s tyával

70 tyával s-húsával egyben,
vagyon foglalva. A' mite-
steink-is nem külömben.
CHRISTUS tágjai lésznek,
noha ideigh sem érzenek,
sem mozganak, sem à ma-
gok lelkétől, sem à Christ⁹
lelkétől életet nem vesz-
nek. Ezek fölöt ezt-is il-
lik tudni, hogy ennek az
eggyességek ereje által,
az meg-hólt, meg rotha-
dot, meg-éget, és akar-
hog' meg-emesztetött test,
fel-támad az itilet napján,
az örökké való dicsőség-
nek el-vételére. Télben
az elő fák, gyümölcsök
nélkül s-levelek nélkül
vadnak, szélek veszek fer-
geregek miá láttatnak
meg-

meg-hóltaknak lenni. De 71
el-közelgetvén az távasz,
ismét mint régen, bim-
borskájokat, virágokat, le-
veleket ki-bocsáttyák, és
gyümölcsöket hoznak. Mi
oká annak? Mert az elő fá-
nak tőkes dereka, és min-
den ágai, egyben vadnak
kötötven az gyűkerrél,
aholot télben meg-marad
az fának minden nedves-
sége, ahounét osztán ab-
ból az egyben való köt-
tettésből távasznak idején
meg-indúl az fának ereje,
az meg-virágzásra és gyü-
mölcsözésre. Hasonlatos-
képpen az emberek testei-
nek-is meg vagyon az ő
télék, melyben porra vál-

72 toznak, és úgyis maradnak
jó hoszszú ideig, de osztán
az itilet náján, ettől, az
valasztottaknak titkos eg-
gyességöktől, némű-némű
JSTENI és meg-elevenítő
erő származik, kivel az Ő-
rök bódogságra meg-ele-
venittetnek. De ha mon-
dod. Hiszem az gonoszok-
is fel-támadnak? Fel-tá-
madnak Ők is úgy vagy Ő,
az CHRISTUS ereje által,
hogy mint birótól megh-
itilteffenek és kárhozatra
*sententia*ztatlanak. De az
hivek az Ő fel-támadásá-
nak erejéből kelnek-fel,
mellyet Ők vesznek, amaz
bódog és fel-bomolhatat-
lan Christussal való eggye-
süle.

73 sűlesek ből. Mert noha az
valasztottaknak testek az
koporsókban, sírekben,
meg-emészttetnek, mind-
azáltal meg-maradnak az
ISTEN kegyelmében, és az
Ő kegyelmes frigy kötése-
ben. Minekokáért mivel-
hogy megh holtokban-is
meg nem fosztatnak áttól
az jeles méltoságtól; nem
lehet hogy mind éltig ab-
ban az romlot állapotban
maradgyanak, de szükség
az utolsó napon az Őrök
dicsofégre, fel-támádgya-
nak. Ha ezekről jól gon-
dolkodunk, az hiveknek
nem léssen halál. Innét
vagyon hogy mind az O-
s-mind az Új *Testamētum*-
ban,

74 ban, az halál álomnak mő-
darik, az koporfo ágyas-
háznak és ágynak: Mon-
dom Álomnak és ágynak,
kihez hasonlot senki nem
látod sem koftolt életébē:
az holot nagy csendesség-
ben nyugoznak az ember
testének tagai, aholot sem
álombéli rettegésnek sem
egyéb-képpen való megh-
haborodásnak nincsen he-
lye, az honnét osztán ha-
fel-serkennek sem beteg-
séggel, sem egyéb gyarló-
sággal nem bántatnak, ha-
nem minggyarást az örök
dicsőségre mennek. Es in-
nét megh-teczik hogy az
igazaknak halálok, máso-
dik *gradus* legyen az örök
bódog-

bódogságra való fel-ne- 75
néstre. Végezetre mivel-
hogy az mi Christussal va-
ló eggyességünkben fun-
daltatot legyen minden ō-
rómunk és vigasztalásunk,
mind életünkben s mind
halálunkban; mitisztünk
ezt az *præceptum*ot Isteni
felelemben tanulnunk, és
minden igyekezetünkkel
azon lennünk, hogy men-
nél jobban lehet úgy köt-
tettecsünk egyben a Chri-
stussal. Mert valakinek az
meg adatik, erőzvén ma-
gában annak erős bizony-
ságát, szintén mint amaz
fő bortól az bánatos szű
meg vidámodik, annak az
ő lelke az bűn miát való:
rettő-

76 rettőgésből, meg-szabadittatik s-meg-uyittatik. Hogy pediglen à mi Christusban való bé-óltattasunkról ne ketelkedgjünk, szükség meg-bizōyitanunk minden-náp az igaz *pœnitenti*ának, gyümölcsseivel, hogy mi az Ő lelki testének tagai vagyunk. Ha holtosztán vagy egyszer az mi CHRISTUSSAL való egyben kötötésünkről bizonyosok lejédünk: Minket osztán az halál meg nem rettethet, és soha olly kegyetlenül lelkünket testünktől el-nem-szakaszthattya, hogy az ISTENNEK frigyéből ki-rekeszthessen, sőt annak à frigy kötésnek erejével

77 jével ismegint minden bizozonnyal eggyesülvén, az Őrök életre és dicsőségre bé-vetetnek: Mikor ellenben az Isten kötéséből ki-reket embereknek, és à kik az CHRISTUSON kívül halnak meg, azoknak lelkek az pokolra vitettetnek, testek ideigh az földben meg-szenvedvén, fel-támálandok lesznek az Őrök győtrelemnek meg-szenvedésére. Azokáért minden embert felette igen inték: viselleyen gondot erre hog' az Ő lelki isméretiben az Sz: Lélek annak bizonyosságát bé óltsa, hogy Ő legyen az ISTEN templomának első köve, és amaz igazan való

78 való szőlőtőkének vesz-
széje. Mert úgy fogja meg
érzeni hogy ő az ő idvől.
segének el-vételére sokkal
inkább fel-indittasék, meg
az halálnak útólso szoron-
gátási közöt is, hogy sem
az előtt való életének tel-
lyes folyasában.

Es eddig vagyon az Sa-
lomon előttünk lévő mő-
dásának magyarázattya.

Jmmár ez után annak
gyümölcsseiről és hasznai-
ról szóllyunk mellyek so-
kák.

*Altera
tractatus
huius pars
de usu gno-
ma superio-
ris.*

Első és fő haszna ez, mi-
kor Salomon az halálnak
napját jobnak mondgya-
lenni az születésnek nap-
jával, minket akkor arra
tanit,

tanit, hogy legyen egy igaz 79
és bizonyos út, mellyet ha
követünk, jól és bódogúl
lészzen halálunk. Mert ha
külömben volna az do-
log, vallyons miképpen.
mondhatta volna, az ha-
lálnak napját jobnak lenni
az születésnek napjával.

Mert mikor azt állattya,
egyszer s-mind azt is jelē-
ti, hogy legyen út a s-mód-
gya, kit az ember ha kö-
vet, bódogúl fogja életet
igazgatni. Jertek tehát,
visgallyuk-meg ez úrat,
mellyet mind-az-által mi-
nénkünk megh-mutogat,
nem az emberi okosságh,
hanem az szent irás, és ab-
ban az ISTENNEK száva,
kinck

*1. Usus.
Esse etiam
bene mori-
endi.*

*Sed quam
solum Dei
verbum
nobis mon-
strato*

80 kinek kezében vagyon. *strat, duplex officium homini impositum.* mind életünknek s-mind halálunknak hatalma. Hogy azért az ember. bódogul hallyon-meg, kettőt kíván arra az Istennek igije. 1. Az halál előtt helyős kezületet. 2. Az embernek olly állapotját, az minéműt kíván az bódogh kimúlás.

Pars prior preparatio ante mortem, quid illa quam necessaria.

Az halál előtt való kezülés nem egyéb, hanem az meg tért bűnös embernek olly cselekedeti, mellyel rendeli magát az jól meghalálhoz. Ez oly szükséges tisztt, hogy arra való készülésre Isten törvényével kötelestetünk. Kire az szent írásnak sok szép mondási szól-

81 szolgálnak, mellyek nekünk az vigyazást és könnyörgést, szorgalmatosan parancsollyák, hogy az mi Urunk Jesus Christusnak második itiletre való eljövételire, mindenképpen jól készülünk. Azok pediglen. az parancsolátok minket egyszer s-mind arra köteleznek, hogy az halálra készítsük magunkat holot Isten akkor-is arra jó él, hogy meg-itillyen. Mert valami állapotban. hadgya az embert az halál-úgyan azon állapotban találja őtet az utolsó itilet. Míg it élünk vagyon helye az meg-térésnek, és az gonoszról az jóra való változásnak

82 zásnak, de az halál semmi
változást nem hágy: Azért
az halálhoz való készülést
senki el-nem hágyhattya,
valaki az Ő életet bódogul
akarja el-végezni. Ez az
készülés, avagy közönse-
ges avagy rész-szerint vala.
Az közönseges à melyben
az ember tellyes életnek
folyásában készíti magát
az halálhoz. Kinek szükség-
ges lenni, és semiképpen
el-sem hágyhatni. Ezek o-
kai: Első, mert az halál bi-
zonyos, és felette bizon-
talan. Bizonyos mivel sen-
ki azt el-nem távoztat-
hattya. De igen bizonta-
lan három-képpen. 1. Az
űdőre nézven, mert senki

*Quotuplex
universalis
cur ea opus
sit.*

1.

nem,

83 nem tudgya mikor hal-
meg. 2. Az helyre nézven.
Mert azt sem tudgya senki
holot hal-meg; az agyoné
vagy az mezőn., vizenné
vagy földön. 3. Módgyára
képest, Mert vallyons ki
túdhhattya ezt, ha hirtelen
halé-meg, vagy sokáig va-
ló finles után? természet-
szerint való halállalé vagy
erőszak-szerint valóval?
Innét az követkőzik hogy
nékünk minden-náp ké-
szeknek kell lennünk az ha-
látra való menételre. Mert
ha tudhatnok mikor, hól
és miképpen kell meg hal-
ni, más volna az dologh:
De mivel annak egyiket
sem tudhattyuk, illik min-
denféle

34 denfelé vigyáznunk, és fel-
ferként elmével lennünk.
2. Az második oká az első
meg ékesíti, meg-világo-
sítja, ez az, hogy ez vilá-
gon semmi nincs annál ve-
szedelmesebb, mint az halál-
hoz való készülletet min-
den-képpen hatra hárni.
Mellyet ilyen hasonlatos-
sággal magyarázok. Mint
mikor valamely embert
az Oroszlán kergetné, fut-
tában csak nem belé es-
nék egy melységes fene-
ketlen kútba; az eses köz-
ben meg-ragadna némű-
némű fának az agat, és
csak azon czüggené hogy
az mélységes verembé nem
esnék: ála fele nézvén meg
látna,

látna, hogy az fának tövét 85
két egerek ragyák, egyik
fejér s. másik fekete; fel te-
kéntvén az fának fellyéb
való again látna igen szép
lépes mézet, ő-is azért oda
fellyeb menvén, és ott az
mézben eleget evén, és az-
zál ugyan kedvére lakoz-
van, azonban oda alab az
fának tövét az két egerek
szüntelen való ragafokkal
el-meczik, hogy az az em-
ber mind fastól az mely
kútban hámoz homlok vi-
tessek nagy hirtelenséggel.
Az az Oroszlán az Halal,
az ember kit az a fene vad
kergete, példazza akar-
mely embert valamígh él
ez földön, Az az mely kút

M

az

86 az pokol, az fának az ága,
az élet, az két eger, az nap-
pali és éjszakai űdők, az-
oknak munkája az fának:
tővének ragasában, az em-
beri életnek fen-állását, az
lépes méz, fris lákás tob-
zodás, és ez világnak di-
csősége és gazdagsága:
Ezket ércsed azon; Mert
mihelt az emberek mago-
kat ádgják ez világi győ-
nyörőségeknek, nem vigyáz-
ván az ű halalokra, minek-
utánna az fának tővé el-
romól, az az, el-szákad az
ű életeknek fónalá, az po-
kolnak álso fenekére, ála-
csnek nyakra főré. Ki vól-
na azért akki it nem látna,
melly nagy nehéz okai le-
gyenek,

gyenek, hogy az halálhoz 87
közületet nem illik halo-
gatni, mígh az betegségek
ránk nehezdednek, de főt
hogy nápról nápra és orá-
ról orára, az halál útára,
készicsük magunkat? De
itt azt mondhatna valaki:
Szintén elégseges, ha ofz-
tán meg betegülők, ha
magamat az könyörgésre
és az szent életre fogom.

Arra ezt felelem, Jgy
csallyák megh-magokat,
nyomorúltúl, az nyomo-
rúlták; mert az mely űdőt
magak eleiben. határoz-
nak, semmi nincs álkalmat-
lanb az közületnek el-in-
ditásához, mert akkor az
betegségnek faydalmasb

M 2 az

88 az testnek mind érzeken-
segit s mind ereit el-fogja,
úgy annyira, hogy az beteg,
fok-fele való gondolko-
dásával még csak akkor is
megh fárad, mikor ötet
vagy barati, vag' az orvos-
fok, vagy az tanítók-meg
látogattya, mikor azok
testének avagy lelkének
egességének meg-nyerese-
nek, vagy meg-tártásának
módgyáról beszélgetnek
ő velle. Azért míg egesse-
günk vagyon addig készi-
csük arra magunkat, míg
mind testünknek s mind
lelkünknek ereje helyen-
vagy ő: vadnak ollyákis, kik
mind magokkal s minde-
gyebekkel ezt akarják el-
hitet:

89 hitetni, hogy az ember
meg térhet, ha akar, halá-
lának szintén utolsó ora-
ján is, mely igaz elég vol-
na az időösségre. De ez az
vélekődés felettéb hamis.
Mert az megh terés nincs
az embernek maga hatal-
mában, hogy valamikor
akarna ottán meg-térhet-
né: De ha JSTEN akarja,
az bizonyos hogy ottán
megh-lehet, mert nem az
akaroje, sem az futoje, ha-
nem az könyörüle Jstené.
A' Christ' ő maga-is illyen
értelőmel szól arról, hogy
foknak volna akarattya az
mennyeknek Országban.
bé-menni, kiknek ismer-
nem volna erejek arra. De

Rom: 9.16.

Luc: 13.24.

90 vallyons miért? Tudni-illik ezért, mert igen későn fogják arra magokat, mikor immár el-múlt az kegyelemnek ideje. Azért felette bálgatagok azok az emberek, kik magokat affele álommal bisztattják, hogy az Jstenhez való terésnek szintén úgy parancsolhatnának valamikor, akarnak, mint egy kötelés szolgajoknak. Es nyilván igaz itiletiből cselekeszik azokkal az JSTEN, ha az ő halálok idején az kárhozatra véti, kik még élnek és erejekben vadnak, az Jstét meg vétik és csak semminek tarttják: Avagy ha mikor azokról betegsége-
gekben

91 gekben tellyességgel elfeletközik, kiknek ép és egész állapotokban nehéz volt Jstent még csak egyszer is megh-emliteni. Ehez azt-is mondom, hogy az a késő *pœnitentia*, avagy soha avagy igen ritkán lehet igazán való *pœnitentia*. mert nem egészes az-is, mint ő maga-is az betegh, ki meg-hirvadot és többire meg-hólt. Az meg-terésnek szabad akarat szerint valónak kel lenni, az mint egészen az engedel-mességnék-is akkivel Jstének tartozuk. De az mely *pœnitentia* betegh állapotában tartatik az ember-től, gyakorta kényszerítés-
M 4 ből

92 ből léssen, az pokoltól való felelemből, és az Isten itéletinek megh-érzeféből származik. Mert a kereszt, az nyavalya, az betegség, akarmely gonosz *hypocritat*-is, úgy meg haytogát, úgy meg-sutal, és úgy meg-álazza az Isten kezei álat, hogy láttassanak nagy szét embereket is meg-haladni, az hittel, az *pœnitentiá*-val, és az JSTENNEK több ajándékival, noha azokbá igazan semmi nincs affele. Minek-okáért affele *pœnitentiát* csak színiél valónak mondunk lenni. Mert az igaz Istenhez terő embernek, szükség el hadni az ő bűnét. De affele *pœnitentiában*

tiában az bűn hádgya él az 93 embert, ki az ő vérkeink útait csak azért hattá-el, mivel ő-is' kényszerittetik ez világot el-hádni. Igen illendő dolog azért, hogy míg az emberek egészségben vadnak, jó erejekben vadnak, az Istenhez való térésről elmélködgyenek, és magokat az halálhoz addig készítsek míg az halálnak nájja, és az betegség őket meg nem nyomja. Az kik az kereszt-fán függő tolvaynak példáját forgattyák, azoknak azt mondgyuk, hogy az a tolvay tizenegy órakor hivatának, kinek tizenkettődikben kellették meg-hal-

M s

ní,

94 ni, azért annak az ō megh-
térése tellyességgel csudá-
latos és rēd-kivül való va-
la. Es hogy az úgy lenné,
annak főképpen való oka-
is vala; az miért oly későn
akara az Ur Christus azt
el-hini. Tudni-illik mert
akkor az Christus állapat-
tya felettéb nyomorúsá-
gos vala, teczek azért az
Ur nak, az ō kényszerve-
désének crejét az szerint
megh-mutatni, hogy az
Christ⁹ kereszt-fajá körül
álló emberek, azt az tol-
vayt látván, és aŋak szavát
halyán, az Christust Ur-
nak, meg-váltónak és id-
vőzitőnek ismernek leni.
Igen heltelen azért rend-
kivül

kivül való példával, rend- 95
szerint való regulát éppire-
ni. Azért immár mivel-
hogy bizonyos, az közön-
seges keszületnek szűk se-
gesnek lenni: látsuk továb-
ba, miképpen kell azt ren-
dēlni.

Az hogy helyősön le- *Ad illam*
gyen, imez ōt dolognak *instituen-*
végben. vitelére kell vi- *dā quinq;*
gyáznunk, életünknek tel- *requirun-*
lyes folyásában. Első, Az *tur officia.*
halálról való elmélkődés. *1. Mortis im-*
Mert micsoda az keresz- *ita medi-*
tyén embernek élete, e- *tatio.*
gyéb ennél? Ennek az Ke-
reszténi tisztnek igen em-
lekezetes példájá *Arima-*
thiábéli Joseph, akki jó e-
gészséges állapotban lévén
M 6 magá-

96 magának merő köziklából
koporsót meczetet vala az
maga kertében, kétség-
nélkül ez végre, hogy az
halálnak emlékezőeti szó-
me előtt forganá, jó szeré-
csés állapattyábais. Hason-
látosképpen à Poganyok
között az *Philosophusok*-
nak, igen fő gondolkodási
vóltanak az halálról, de
mivel az Christust nem is-
mérték, örök életek felől
semmi tökéletes vigasz-
talások nem lehetet. Há-
tra hágyván azért azokat
mint vakokat, mivel hogy
ismétjük az Christust, és
őtet magukhoz hittel kap-
csoltuk, oly dolgokról il-
lik el-mélködnünk az mi
azok-

97 azoknak meg csak el-me-
jekben sem őtlőt, úgy-
mint az halálnak okáról,
mely az bűn, annak-utáná
az halál ellen való orvos-
ságról, tudni-illik az UR
Christusnak átok alá vet-
tetőt haláláról, átok alá
vettetőtnék mondom, az
ő réá nehézítettőt halál-
nak és büntetésnek nemé-
re nézve, ki azért mi réánk
nézve megh-áldattatott:
Harmadszor, az halálnak
el-követkőzéseiről és jelen-
vóltáról, melyről akkor
el-mélködnünk igazán, ha
minden-nápi cselekedé-
tinkről számot vészünk,
(de itt az J S T E N N E K ki-
vált-képpen való megvel-
méré

98 mére vagyon szűkségünk)
nem különben mint-ha,
mindenik jelen-való nap,
az mi halalunknak lenné
nápja. Ha fekünni me-
gyünk háló-házunkban,
szorgalmatoson meg gon-
dollyuk, hogy meg-eshe-
tikez, mert az ágyunkból
tálam többször. fel nem
kelhetünk: Avagy ha fel-
költünk azt viselljük előt-
tünk hog' netálantán töb-
bször az mi ágyas házunk-
ban az nyugodalomra bé
nem mehetünk. Az ha-
lálról pediglen effélé el-
melködés' nekünk nagy
hasznunkra vagyon, és az
embernek életében sok-
féle gyümölcsöt-hoz. El-
sőben

sőben hasznos arra, hogy 99
magunkat meg-alaszszuk *Hujus me-
ditationis
fructus 1.*
az J S T E N N E K hatalmas
kéze álat. Példát szolgál-
tat nekünk arra *Abraham*,
ki ezt mondgya vala Jsten-
nél beszélvén: Jmé Őrő- *Gen: 18. 27.*
mest szóllanék az én U-
raímal, noha por és hamú
vagyok. Aholot ezt mál-
tó jól eszünkben veñünk,
miképpen alázta vólt meg
magát, az az Nagy szent
ember, jól meg-hányván
vetvén hálándo állapat-
tyát, Hogy ha minékünkis
adatnék, életünknek min-
denik nápját, utolsó na-
punknak vélni, mi-is meg-
alaszsnok magunkat felet-
te igen, mint az Páva, ak-
ki

100 ki mikor tündöklő tollay-
nak sátorat feje fölben fel-
vonfza, meg-tekéntvén
rusnya lábat, meg-szomo-
ródik le-bocsáttya sáto-
rát, meg-alazza magát.

Mint Sz: Jób mi is az fay-
dalom miat, az hamúban
hevernénk. Másodszor az
az el-mélködés segiti az
penitentiát. Mert mikor
Jónas 3. 4 Jónas az Ninivebélieknek
azt mondotta volna, még
négyven nap vagyon há-
tra, Ninivének romlása lé-
szē, fákban űltözének ha-
múban űlénék, és az ű iga-
zan való megh-teréseket
azzal mutaták-megh. A-
1. Reg. 21. chabnak-is mikor Illyés
6. 23. azt hirdette volna, hogy

Jeza

101 Jezabélnek meg-hólt teste
Jezreélnek kő-falai előtt
fogna hevérni, sőt az A-
chabhoz tartozók között
valakik meg-halnának az
várasban, azoknak testő-
ket az ébek, de az kik az
mezőn esnének-el, az éghi
mádarak ennék-meg, igen
meg-alzza magát, és úgy
kézde könyörögni, hogy
igy szóllana felőle ISTEN,
Illyésnek. Ládde mint
meg-alázta magát Achab,
az én színem előtt? Holot
azért az halálról való el-
mélködés, oly igen hatha-
tó volt az embernél, kiben
az kegyességnek, csak mi
kicsin része sem vala, meg-
gondolhatod az igazán.
ISTEN-

102 JSTENhez tért emberben,
mely nagy ereje és haszna
legyen annak, az Jstenés
életnek jó móddal való
gyaporodására? Harmad-
szor nyilván-való dologh
ez, hogy az halálnak ilyen
el-mélkődéscével, az mi
szűvünkben némű-némű
ἀλγία, az magunk álla-
pattyával való meg elegő-
dés származik, hogy vala-
mi állapotban tárt minket
az JSTEN, mindenkor azt
csēdesz elmével visellyük.
Igy amaz igaz Job annak
meg-gondolasával, noha
felettéb nyomorúlt álla-
páttal vala, magát így vi-
gasztallya vala. Mezitelen
jöttem, úgy-mond, ki az
én

Job: 1.21.

103 én Anyámnak méhéből,
és ismét mezitelen térek
odá^{ra}. Légyen áldot az
URNak az Ő neve. Es nem-
is kétséges, hogy ha ez gő-
dolátot ember gyakran el-
mejében forgattya, tudni-
illik, hogy az meg-halo-
emberek az Ő jávokból
magokkal semmire el-nem
vihetnek, akar-mely nagy
fok kénccsek legyē-is, töb-
bet egy lepedőnél, avagy
egy fá-szekrenél, akkiben
szorossán léznek bé-té-
tetvén, nyilván le-teszik
az Aránynak felettéb ké-
vanságot, és el-hadgyak ez
világnak felettéb való sze-
retetit. Innét azért meg-
teczik, mely nagy ereje le-
gyen

104 gyen effele elmélködésnek
az ISTEN ajándékinak bē-
nünk mind fel serkentese-
re s mind még többitese-
re. Estovábba, ezt az első
tisztet ti néktek én igen
*commendálo*m; és titeket
intelek felette igen, hogy
abban szorgalmatoson
gyakorolliatok magato-
kat. Hogy pedig len annak
gyakoriasának magatokat
egészlen néki adhasátok,
ketőrt kel cselekednetők.
Először szükség hogy azt
az ártalmas hitelt az ti szí-
veitekből ki szaggátsátok,
mely nem egyéb hanem,
mikor az ember magát
igen áldgya, és magának
nagyot tulaydonit: és no-
ha

105 ha egyik lába az kopor-
sóban legyen, mind az ál-
tal ő magának azt igiri,
hogy az ő halála nincsen
oly igen közel. Mert aligh
találsz oly megh-vénhű
embert, ki azt nem velné,
hogy még esztédeig el él-
hetné. Jól lehet nehéz és
kegyetlen az halál, hogy
senkivel az halando em-
berek között szövetséget
nem akar szerzeni. Mind-
azáltal az *Esaias* Prophéta,
az hitetlenekről azt mōd-
gya, hogy az halállal fri-
gyet kötöttek volna. Az-
ért mondhatnad: De val-
lyons mi képpen lehet az?
Tudni illik az szövetség
származik csak gonosz
embe-

106 emberek imagy *natio*iból,
kik vakmerőképpen hit-
tek azt-el, mert az halál
nincs ő hozzájuk oly kö-
zel, noha lássak szőmők-
kel hogy minden embe-
rek megh-halnak valakik
élnek ez földön. Példa va-
gyon erre az gázdagról va-
ló példa beszédbe, ki nagy
fok gazdagságot győrtven
magának, így beszélget va-
la az ő lelkével: En lelkem
fok javaid vadnak le-téve
fok esztendőkre, nyugod-
gyál, egyél, igyál, gyönyör-
ködgyél, holot mind-az-
által ugyan azon étszaka,
ki költőzek testéből az ő
lelke. Holot pedig ez gyár-
loság, minden ember el-
mejé-

107 mejében ott legyen, azzál
nékünk szüntelen kel har-
czolnunk, és minden kö-
vet meg kel moszditanunk,
hogy az az gondolat mi
bennünk meg ne gyűke-
rezzen, s meg se álhasson.
Mert valamigh annak mi
bennünk helye vagyon,
soha magunkat az halál-
hoz helyőson nem készit-
hettyük. De sőt inkább oly
gondot vegyünk magunk-
ra, az mineműt olvasunk
Hieronym^o Doct^r felől, Mert *In Epist^a:*
ő akar vigyazot, akar alut,
avagy akar mit művelt e-
gyebet, teccét néki mint-
ha trombita szót hallana,
az ő füleiben ilyen szó-
zatnak zöngesével: *Surgi-*
te

108 *te mortui, venite ad iudiciū.*
Kéllyetek fel halottak, jertek elő az ítéletre.

Es hogy ebben való magatok gyakorlásat ne röstellyetek, szükség David. dal egyűt valóban könyörgenők. *Psalm: 39. 5.* Ad tudomra Uram az én életömnek végét, hád értsen mi legyen az én napjaimnak mértéké. Es Moyseffel; *Psalm: 90. 12.* Számláld-meg az mi napjainkat, hogy tudhassuk azoknak számát, hogy jár-hassunk bölcs szível. De ezt mondhatna talam valaki. Miért könyörgenek az emberek J S T E N N E K azon, hogy meg-tanítassanak életeknek napjainak meg-

meg-számlálására? Avagy 109
magoktól csak annyi esztendőket és napokat sem tudnaké megh-számlálni, kik oly bölcseséggel bírnak, hog' mind az földet s mind a forgo égeket megmerik, azoknak nag'ságát, magasságát, szélességét, hosszúságát, mozgását, a csillagoknak járását, egymástól való távól létet, mind jól tudgyák? Igen-is méltó és szükséges-is Jstennek aző könyörgeni: Mert noha néha mint egy mulolán közönséges gondolkodás őtlik elménkben az mi életünknek vége felől: mind az-által ha az sz: Lélek minket nem tanítand

N

es

110 és nem oktatand, abbéli
tisztünknek mint kelle-
sek meg-felelnünk, soha
alkalmatosok nem lehe-
tünk arra, hogy az halál-
nak közel való voltát és
hirtelen ránk való jöveset
az mi szűvünkben bé-ve-
hefsük. Azért illik kő-
nyörgenünk Jstennek Da-
viddal és Moyseffel: hogy
annak értelme az mi szű-
vünket kegyelmesen meg-
világosítsa és bé-telleye-
cse, hogy igaz itiletben
lehefsünk, és külön-külön
mindenik nápot és orát,
az mi utolsó napunknak
es oránknak tartfünk.

2. Officiū
ad gen:
prapar:

A' mi második tisztünk,
mely az közönséges ke-
szű-

születre tartozik, ez, hogy 111
kiki nápról. nápra, az ő ha-
lálának erejét meg törje
és meg-erőtlenicse. Mi-
nek-okáért kérlek fordí-
csátok ide egy kevese az ti
elmeiteket. Tudván az
Philistausok Samsonnak
nagy erejét, útat keresé-
nek rá, miképpen tudhat-
nak-megh, az ő testének
mellyik részében volna az
a nagy erő: Vegére men-
vén annak hosfszu hajá-
ban, avagy űstőkében vol-
na, soha addigh nem nyu-
govának valamígh fejeről
hosfszu haját le-nem bo-
rotváltaták. Jgy mi réánk-
is' el-jő az a mi napunk,
mellyen az kegyetlen ha-

112 lallál szőmben kell szálla-
nunk, és ha valaha tanul-
tuk volna az bay viadal-
nak mestersegét, nyilván,
akkor azzál bayt kell vi-
nunk. Mi réánk nézendő
dolog tehát ez, jó idején
hogymeg-vizsgállyuk ho-
lot legyen az halálnak az ő
ereje, melynek végére mē-
vén, ottán minden kesede-
lem nélkül, Samsonnak az
hosszszu hajait el-metél-
hettyűk, erejétől, fegyve-
reitől ottan meg foszthat-
tyuk, és oly igen megh-
erőtlenithettyűk, hogy
minket semmiképpen meg-
nem győzhet. Hogy ańak
végére meheűnk, Dalila
nėlkűl annak vizsgálására.

nem

113 nem szűk őlkődűnk. Mert
jelen vagyon az Jstennek
igije, kiből igen nyilván és
világoson meg tanittatűk,
miben helyhőztetet legyē
az halálnak az ő ereje, tud-
ni-illik az mi bűneinkben,
az mint Sz: Pál bizonyit-
tya, hogy az bűn legyen
az halálnak ősztoné. Ho-
lot pediglen ez bizonyos
legyen, hogy minden em-
bernek halalának ereje,
az ő tulaydon bűnében le-
gyen helyhezttetvén, ké-
vántatik felette igen hogy
minden gondviselést és ű-
dőt arra fordicsunk, és oly
orvoságot szerezzűnk, ki-
vel az mi bűneink tellyes-
séggel el-tőrlőtfennek.

N 3

Arrá

114 Arra azért imez két maga-
gyakorlást nem kell hatra-
hádni: kinek egyik ez,
hogy el múlt vétkeinknek
névével magunkat meg-
álazzuk felette igen, meg-
isniervén azokat és vallást
téven az mi szívünkben
azokról, és kérvén bocsa-
nattyát azoknak Jstenről
álázatos könyörgésünkkel;
Az másik ismet ez, hogy az
Jstenhez térvén, az után
osztán elrendellyük és el-
tőkellyük magunkban, hog'
nagy szorgalmazással
az ISTENNEK szentléges
igije alá adgyuk szívünket,
és az mellé rendellyük éle-
tünket. Es illyen okkal az
halálnak ereje fő módon
meg-

115 meg rontatik, és az az ha-
talmos és kegyetlen ellen-
ség el-ányira meg szilidit-
tetik hogy szívben me-
hecsünk azzal nagy bátor-
sággal, és győzdelmet-is
vehetsünk rayra minden
bizonnyál. Minek-okáért
intem erre-is felette igen
ti kegyelmeteket, ebben
ti magatokat serinyen vi-
sellyetek, életeteknek há-
tra maradot részet tellyes-
séggel ebben tölcsétek.
Mert ha kinek ügyé volna.
valamely kegyetlő rekén-
teti mérges sárkannyál a-
vagy kigyóval, és azzal oly
ok álat kellene vinni s. hár-
csolni, hogy avagy meg-
öllyé azt, avagy ő néki kel-
lessék

116 leffek meg-halni, soha an-
nak az embernek ennél
hasznosab dolgot nem
mondhatnánk, mint hog'
annak vagy nyelvét, vagy
testének más részét, mely-
ben annak az mérge szo-
kot lenni, mennél hama-
reb el-vágna. De az a Sár-
kány, kigyó avagy Scorpio
az Halal; annak mérges'
fulakja az magunk bűne,
minket azzál fertőget, sőt
meg is öl azzál. Nó tehát
mindē kesedelem nélkül,
ezt az ō fulakját mészetek-
el. Fegyvert kívánszé hoz-
za, kivel az Basiliscusnak
mérges igyekőzetit ront-
hatszad? Amaz fellyül meg
mődot tiszteknek gyakor-
lásit

117 lásit ved elő. Soha arra
sem alkalmatosbat, sem
méltóságosbat nem talál-
hatsz. Nem tudtad-e az Isten
akarattját? az ō igijenek
halgatásának és szent tisz-
tietinek gyakorlásának el-
mulatója vóltalé? Az Jsten
szent nevének meg mocs-
kolója vóltalé? Az innep-
nek meg-törőjé, szüleid-
hez és az fő gondviselő-
köz, engedetlené, gyilkos,
parázna, lópo, hamis ta-
nu, gonoszúl kívánoja fe-
lebaratid javainak, vólta-
lé? Hád-el ezőket az bű-
nőket, és azokkal-is ha-
mellyek ezekhez hason-
lok vóltanak te benned,
azokat az te szűvednek
N s meze-

118 mezejéből gyűkereftől ki
szaggassad, és magadtól
nagy mészze hanyád. Es
hogy az halál mind annyi
fulakival fertőgethetet
vólna meg tégedet, azt el-
hidgyed magadban, az te-
lekedet is meg-ölvén ö-
rökké. Azért el-tavosz-
tasd, csak egy bűnőd se le-
gyen oly, kire nézven ma-
gadat meg nem álaznad, és
akkiről igazan való *pæni-*
tentiát nem tartanál. Mert
mikor az halál valakit
meg akar ostromlani és
meg akar ölni, akkor azt
az fegyvert, kivel avagy
magát erőficse, avagy az
embert fertőgésse, ugyan
azon embernek kezéből
vész el:

119 vész el: Nem-is árthat mi-
nénkünk más egyéb-képpé,
hanem csak az mi bűne-
inknek erejével, mert mi
balgatagok azokat mi ma-
gunkban igen szerettyük:
Uyitom azért és viszontág-
ti néktek ezt hagyó, hogy
gondot viselleyetek azok-
ról az mellyekről oda fel-
intést tőttem, te azokat
tellyes és haylādo lelköd-
del kövessed; Azokra for-
dicsad tellyes elmédet éle-
tedet, egessegedet; hogy az
halált minck-előtte meg-
hálnál, meg erőtlenicsed
és meg-roncsad. Az mely
kigyó mérgétől meg-fosz-
tatot, akar ki-is azt kebe-
lében bántás nélkül hor-

120 dozhattya; úgy miis kebe-
lünkbe bocsáthattuk az
halalt, s nem bánt hat, bá-
torságosan maradhatunk
attól, noha minket hosz-
szu labain fűtvā kergessē,
el-érjen, és a mi testünkön
hádgya az ō közel vól-
tának éktelen jelenfeget,
és belenk fűja, sőt ráytunk
hádgya az ō mérget. To-
vábba mivel-hogy, az oda
fel elő számlált tiszteink
nekünk felettéb szűksége-
sek legyenek: Hőzok elő
még-is egy néhány erőssē-
gőket, hogy meg tessék az-
okból, azoknak szűkséges
vólta. Azt kel vala csele-
kődni embernek minden-
nap, míg egeessége vagyon,
valamit

valamit halálakor fog cse- 121
lekődni. Tudgyuk pedig-
len hogy amaz igen feslet
életben elő emberek is,
kik mikor látták, hogy
már megh kell halniok,
mely igen könyörögnek,
egyebek könyörgéset-is
mint kévānnyák, *pœniten-
tia* tartáfra, és Jstenhez va-
ló terésre, mint igirik má-
gokat, fogadást téven ár-
ról, hogy ha JSTEN az ō
életeket megh-hozzabbi-
tana, jó cselekődetekkel,
úgy meg-ekesítenek hitő-
ket, hogy Jstenhez való te-
rések mindenek előtt vilá-
goson meg-teczenek. Mél-
tő azért minden üdvőssē-
gére igyekőző embernek,

122 minden-náp azokat csele-
kődni! Végezetre ez is i-
gazan való mondás, hogy
valaki halála után élni a-
kar, és kíván igazan való
életet élni, meg kell annak
hálni míg él, tudni illik az
ő bűneinek. Kérlek mond
megh kívánodé Őrök éle-
tedet? Az égekben ohay-
tozással kívánczozzal, bű-
neid bocsánattyát kérjed,
és jól meg-lásd, hogy míg
élsz, meg-haly az bűnek.
Amaz hámis^s Prophéta
Bálam, kíván vala megh-
halni az igazaknak halálá-
val. De jáy! csak heában
lőn. Mert nem vala ő néki
kédve ahoz, hogy az iga-
zak életet élne. Mert ez el-
tőkel-

123 tőkellet dolog vala ő nála,
hogy varaflásának, és főf-
vőségének régi útát mind
halálíg el-követné. Az i-
gaz embernek élete pe-
diglen fűgh, szívének bű-
nei miát való álazatossa-
gában: és életének szor-
gálmatos meg-jobbitása-
ban. Ha azért kíváns meg-
halni igazaknak halálával,
azt cselekedgyed, hogy az
te életed legyen olyan
mint az igazak élete. Ha
hol ezt el-végezted lészén,
hogy hamissaknak életet
éllyed, úgy érdemed sze-
rint, hamissaknak halálat-
is várjad magadra. Ne fe-
leyts-el az miket módok:
és ne vellyed elégnek az
JSTEN

124 JSTEN szavat hallani, ha-
nem meg tartani. Mert
Eph: 4. 21. ^{22.} baran nagy bölcs értelem-
mel bíró ember leg', mind
az-által bizonyos ez, hogy
te az te tudományodban.
fellyéb semmit nem éppül-
tél, hanem az mit életed-
del meg-mutatandaz.

3. *Officium*
general:
prapar:

Hármadik tiszti az hiv
embernek, az halálhoz va-
ló közönséges kezületi-
nek ez, hogy mindgyárt ez
életben, az örök életnek
első *gradus*ára legyen az fel-
állítás. Mert oda fel megh-
mondok, hogy az örök
életnek három *gradus*a le-
gyē, mélynek egyik ez é-
letre tartozik. Mert valaki
az örök és bódog életben
kéván

kéván élni; szükség, hogy 125
az el-kezdést mutassa az
ő bűneinek koporfojából
való fel-támadásának,
mélyben őtet az ő rómlot
természeti le-nyomta va-
la, és úy életet kézgyen, az
mint az mennyei jelenés-
ről irt könyvben olvassuk.
Bódog és szent az kinek *Apoc: 20.*
része vagyon az első fel-
támadásban, mert azokon
nincsen hatalma az máso-
dik halálnak. Szent Pál-is *Col: 1. 13.*
az Colossabélieknek azt
mondgya vala, hogy ők
meg-szabadúltak volna az
sötétségnek hatalmasságá-
ból, és az JSTENNEK sze-
relmes fiának Országára
által költöztettenek vol-
na.

126 na. Az UR Christus-is azt
Luc: 17. 21. monda az Sidoságban va-
ló Ecclesiának; Az JSTEN-
NEK Országa (úgy mond)
ti közöttek vagyon.

Ezt pedig len az életnek
első *gradus*át elsőben ak-
kor érjük-el, mikor Pál A-
postollal ezt mondhattuk
igazan, Nem én élek, ha-
nem él az Christus én ben-
nem: Az az, érzem azt
rész-szerint, az én megh-
szenteltetett lelkem ismé-
retinek bizonyság tételé-
ből, rész-szerint az *experi-*
*enti*ából, hogy az én meg-
váltó Christusom; az Ő
szent Lelkével igazgattya,
gődolátimat, akarátomat;
indulátimat, és mind te-
stem-

stemnek s-mind lelkem- 127
nek erejét, az Ő szent aka-
rattyának dicsiretes pará-
csolattyára. Hogy pedig-
len ezt magunkról igazan
mondhassuk, kívántatik
arra az JSTEN ingyen való
ajándékinak háromfele
neme, mert azokból telik
ki az életnek amaz első
*gradus*a. Az első ajándék
amaz üdvösséges isméret,
mellyel bizonyosan tud-
gyuk és el-tőkellőttük,
hogy az UR JESUS Chri-
stusnak szent Attya, mi-
nekünk is Attyánk, az UR
Christus az Ő fia nekünk
meg-váltonk, az Sz:Lélek
mi vigasztalónk. Ez az is-
méret hogy része legyen-
az

128 az Örök életnek, az Chri-
stusnak, az szent Jánosnál
való mondasából meg te-

Joh: 17. 3. czik. Ahól így szól: Ez az
Örök élet: Az az, az Örök
életnek elei, és abban való
bé-menés, hogy csak te
legy amaz igaz Jsten, meg-
ismérjének, és a kit el bo-
csátottal az J E S U S Chri-
stus. Az másik ajándék, az

Phil: 3. Lelki ismételtnék csendef-
sege, mely minden értel-
met fellyül halad. Azért
mondgya Sz: Pál, hogy az

Rom, 4. 17. J S T E N Országa legyen.
igafság, és békeffeg, tudni
illik az Lelki ismételtnék
békeffeg, és Öröm az Sz:
Léleken. Mert az Lelki
ismételtnék rettögtetése,
mely

129 mely az büntöl ösztenöz-
tetik, élei az halálnak és
az veszedelemnek. Ellen-
ben a lelki ismételtnék bé-
keffeg, eredetet vévén az
Christusnak vére hullasá-
ból és halalából, élet és
tellyes bódogság. Háрма-
dik ajándék az szent Lé-
leknek vézerlése, mellyel
viseltetik az embernek
szüve és élete, az J S T E N
igije szerint, és ahoz ren-
deltetik mind jobban job-
ban. Mert a mint ezt is
Sz: Pál mondgya: Valakik
az J S T E N lelkétől viseltet- *Rom: 8. 14.*
nek, azok az J S T E N N E K
fiai. Ezek mivel mind ez
szerint legyenek; tudni-
illik, ha az Örök életben.
része-

130 részesek akarunk lenni, az
bódogh és örök életet itt
kel el-kezdenünk, minek-
előtte meg-hálunk, arra-
gődot kel viselnünk, hogy
két tevőlgéstől az mi szü-
vünket meg otálmazzuk.
Eggyik tevőlgés ez, hogy
az ember bé-nem megyen
addig az örök életben míg
meg nem hal. O remérdek
hazugság! Mert mit mon-
da az Christ⁹ Zachæusnak?
Ma adaték-meg üdvössége
ez háznak. Jelentvén-
azzal, hogy az embernek
meg-bódogulása, akkor-
kezdetik-el az URTÓL,
mikor az Evangelium-
nak hirdetése által hatha-
to képpen hivattatik, Az-
ért

131 ért valaki üdvözülni akar.
halála után, annak az míg
itt él, meg-kei érszeni üd-
vösségének első sengejét.
Szükség mondom ez élet-
ben el-kezdessék annak üd-
vössége, az ki azt ez élet
után el-akarja venni. Ho-
lot az Christus ezt mond-
gya: Bizony, bizony mon-
dom, valaki halgattya az
én beszédemet, és hiszen,
abban akki el-bocsátot
engemet, annak örök éle-
te vagyon, tudni illik ez
jelen való életben. Az má-
sik tevőlgés az embert il-
lyen értelemben taritja,
hogy az akar minémű éle-
tet élt legyen, csak hogy
halálakor szőmeit az égh-
fele

132 fele fel emélvén, ez szókat
mondhaffa. Kőnyörűly én
raytam URAM, avagy mást
chéz hasonlot, az ottan.
minden kétség nélkül üd-
vözül, és meg-bódogul:
ő bálgatag és veszedelmes
velekődés! Mert szintén.
annyit tészén ez mint-ha
az loपो azt mondana, No!
El-töltöm az én életemet
lopással, prædalással, az bi-
rónak sem *sententia*jától,
sem *executio*jától semmit
sem félvén: mert mikor.
az laytorjan az akasztó-fá-
ala állatnak, akkor kő-
nyörgők az birónak, és
minden bizonyal kegyel-
met nyerek fejemenek. A-
vagy nem veszedelmese ez
az

az okoskodás? Avag' nem 133
hasonloje chéz azoknak
az embereknek állapot-
tyok, akkik az ő üdvössé-
gekre gondvileletlenek, és
rőstők. Mert baran téli to- *Matt: 7. 21*
rakkal kiáltfa, ezt valaki
halálakor, Kőnyörül én,
raytam URAM JSTEN,
mind-az által örökké el-
veszet, ha ez világon halá-
la előt, az örök életnek el-
ső *gradus*ára fel nem lépik.
Mert nem minden a ki azt
mondgya, URAM, URAM,
megyen-bé az mennyeck-
nek Országában, hanem
akki az én mennyei At-
tyámnak akarattyát tészí,
azt mondgya az UR Chri-
stus.

O Negye-

Negyedik tiszttunk ez,
 hog' míg ez földön élünk,
 minek-előtte ugyan való-
 ban meg-halnánk, magun-
 kat ösztönözvén tanul-
 lyunk lássan lássan jobban
 jobban meg halni. De val-
 lyons s-azok az kik az pal-
 lyá futásbéli harczhoz rē-
 deltettek nem, gyako-
 rolhattyaké mágokat az
 futás előtt míg az pallyat
 futtyak, hogy játékos győ-
 ződelmet végyének? Igy
 nekünk-is' el-kel kezde-
 nünk az meg-halást, míg
 élünk, hogy ösztán. éle-
 tünknek végét el-érven
 úgy hallyunk meg, hogy
 öröké győződelmesek le-
 gyünk, és' tökéletesen
 meg-

meg-bódogittáffunk. Ha 135
 kérded, miképpen kel an-
 nak lenni? Pal Apostól meg-
 tanit minket árra az maga
 példájával, mikor. az
 mondgya; Nápról napra
 meg-halok az dűcsekődés
 által, mellyet bírok az mi
 URUNK Jesus Christusban;
 Aholot nem érti csak az
 veszedelmeket, mellyeket
 hivatallya, mellet szenved-
 det, hanem érti ott, min-
 den haboruságiban, és'
 nyomoruságiban az meg-
 halásra való kész elméjét.
 Mert akkor. kezdünk jól
 meg-halni, mikor mind
 testünknek, s-mind lel-
 künknek, haboruságival,
 jól élünk és azokat, béké-

136 vel szēvedgyűk, és az min-
ket fanyargato JSTENNEK
keze álat magunkat meg-
álazzuk. Valakierre igye-
közik, bizonyára az, jó
pallya futásra indúlt. Hogy
pedig az nehézeb bűnök-
nek meg halhas, az apro-
lék vétkeknek meg-hala-
lasításán kel el-kezdeni,
mellyeken ha győződel-
met vehetünk, könnyeb
lészen osztán az nagyob
bűnök-et-is meg-győzni.
Jgy az te szűvednek ha ne-
héz, az mindennél nehé-
zeb gonoszt el-szenvedni,
úgy-mint az halált, tanuld
megh-elsőben az aprolék
haboruságokat békével
szenvedni, az minéműek
az

137 az testnek betegségi, az lé-
leknek haborúi, marhaid-
nak kár-vallási, javaidnak
és baratidnak vagy kedves
házad népének el vesztési,
mert ezek te ráytad mint
egy néműnémű halál gya-
nánt lehetnek; Azért né-
künk magunkat illyen kő-
nyű halálökhöz hozza kel
szóktatnunk, hogy amaz
nagy halálnak el szēvede-
sere is elegendősek lehet-
sünk. Ez életnek is meg-
vadnak az ő nyavalyai,
mellyek az halálnak köve-
ti, minket illet elsőben azt
meg-tanúlni, miképpen
kel azokat bé-fogadnunk
mint valami elől járókat,
hogy az halált úgy-mint
O 3 magát

138 magát a gázdát, mikor el-
jő méltosága-szerint tart-
hassuk. Ezt meg-tartotta
eszősen *Bilneus* Martyr ki-
minek-előtte meg-éget-
tetnek az ő úyját gyakran
gyakran a gyérttyában sü-
ti vala, nem csak azért
hogy meg-probálna álha-
tatóságot és erőfőget, ha-
nem hogy magát idején
hozza készitené, és olyan
meg-szokot dologgal ma-
gát meg-kemenyitené, az
halálban nagyob kén-szē-
vedéseknek el-tűrésere.
Meg-érted négyedik tisz-
tedet, te dőlgod azt hűse-
gesen megh-tanúlnod, és
előtted viselned, mert so-
ha külömben nem lehe-
tünk

tünk elégsegesek, hanem. 139
ha elsőben az életnek ha-
boruinak szenvedésiben
jó maga gyakorlottak lé-
szünk.

Az ötödik tisztet Sala-
mon adgya előnkben, mi-
kor azt mődgya: Valamit
akar sz cselekedni az te ké-
vanságod-szerint azt cse-
lekedgyed, (fordits ide el-
medet) mert semmi csele-
kedet, okoskodás, tudó-
mány és bölcsesegh nin-
csen az koporsóban ahova
menendő vagy. Illyen ér-
telemmel szól szent Pál-is
ezt mondvan; Míg űdők
vagyon réa jól tegyünk
mindenekkel. Azért ha-
valaki vagy az *Ecclesiához*,
O 4 vagy

5. *Officium*
gener. pra-
parat:
Eccl: 9. 12.

Gal: 6.

140 vagy az Pólgari-társaság-
hoz, vagy egyéb köz em-
berhez jó akarattal akar-
lenni, idején cselekedgye
azt, és az Ő ereje-szerint,
hog azt az halál el-ne
bonthassa, s-meg se előz-
hesse. Akkinek fő gond-
gya erre lészén, hogy ez-
szerint éllye életet, az sem-
mit ne kételkedgyék, hog'
életet vigasztalásnak bő-
ségével és jó lelki isméreti-
nek csendességével, nem-
végezne.

*De speciali
pparatio-
ne appetēte
Valerudi-
ne.*

Eddig vagy azért az
közönséges kezületről va-
ló tanításunk: Követkő-
zik az kiváltképpen való,
mellyel élni kel mikor mi
réánk betegség és nyomo-
ruság követkőzik. El-

Elsőben itt azért azt 141
mutatom-meg, mi legyen
árról az Papisták értelme; *Papistarū
setentia.*
Annak-utánna szólok ár-
ról, mi legyen annak igaz
és Szent Irás-szerint való
módgya. Ha mikor valaki
halálos betegségben va-
gyon, az Pápasok akkor az
betegnek három dologról
adnak parācsolátot. 1. hog'
meg-gyönyék, főképpen
hog ha (az mint szólnak)
magát halálos bűnben ey-
tötte. 2. Hogy az óltari
széttséget el-vegye. 3. Hog'
szentelt olayit kérjen, az
az, az mint Ők szólnak.
Az utolsó kénethetnek *Sacra-
mentum*at.

Az gyonás Ő nálok nem

O s egyéb

142 egyéb, hanem az Papnak
előtte, minden te bűneid.
nek elő számlalása, az vé-
gre hogy azoknak bocsá-
nattyát nyerjed. De effe-
gyonás ellen, sokféle erő-
ségeket hozhatunk. Mert
először, azt sem az JSTEN
parancsolattya, sem az
JSTEN igijében való példa
helyésnek nem hadgya.
Jól-lehet ōk azt állattya,
és ez szerint igyeköznek
azt meg-erősíteni, valaki
halálos bűnben eset, aŋak
az JSTEN törvénye szerint
pœnitentiát kel tartani, és
köteles arra hogy meg-bé-
kéllyek Jstennél. Az Jsten-
nél való meg békéllésnek
pediglen szükséges eszkö-
ze,

143 ze, az keresztség után nem
egyéb, hanem minden mi
bűneinknek elő számlalá-
sa, és az Papnak fűleiben
való sugása. Mert az Chri-
stus az Pápokat rendelte,
bíráknak az egész föld-ke-
resztségen, úgy mondanak,
ilyen hatalmat adván né-
kik, hogy valaki az ke-
resztségnek fel vétele után
vetőkben esik; az ō itile-
tek és *sententia* mondások
nélkül meg nem odozta-
tik. Es mivel-hogy igazan
való itilletet nem tehet-
nék, hanem ha az ember-
nek bűneit értik: Tartoz-
nak azért mindenek vala-
kik az keresztségnek fel-
vétele után el-esnék az

144 JSTEN igijének parancso-
lása szzerint, minden ō bű-
neiről hogy az Pápót bi-
zonyossá tegye. En árra
igy felelek: Hogy hámis ez
az mit állatnak, hogy az
Pápok oly birák legyenek,
kiknek hatalmok legyen
az emberek bűneinek meg-
vizgalására, olyan tulay-
donsággal, hogy vagy meg-
bocsátanak azokat, vagy
megh-tartanak. Mert az
JSTENNEK igije semmit
többet nem parancsol az
embereknek, sem hogy
többet hidgyenek, hanem
csak, az Jstennél való meg-
békéllésnek Evangelium-
szerint való ki szolgáltatá-
sát: melyben nem az ma-
ga,

145 ga, hanem az JSTENNEK
nevével szólnak, és az ō
igijéből illédőképpen *pra-*
*diká*lyák, hirdetik, megh-
bizonittyák, hogy csak az
JSTEN legyen az, akki meg-
is bocsáttya s-meg is tart-
tya az embereknek bűne-
it. De az bűnőknek meg-
bocsátása-is megh-hirdet-
tethetik, igaz itilet-is lehet
akar-mely embernek álla-
pattya felől, ha szintén va-
lamily nevezetes vétkek-
nek elő számlalása nem-
lőt-is. Mert valaki igazan
és szűve-szerint bánkodik
némely vétkein, ha csak
kevesekē-is, ugyan a min-
den bűnein egy-árant bán-
kodik. Másodszor, Az az
O 7 Gyónás

146 Gyonas el-rőtatik az Prophétáknak és Apostoloknak ellenköző példajokkal. Mert ōk nem csak külön külön némely embereket, hanem egészen való *Ecclesiákat*-is meg-odóztanak, semmi, sugo gyonaft nem kívánván azoktól. Nathan *Propheta* Davidót, két nagy halálos bűnről, mikor meg fedde, meggyőzöttetek lelki ismértiben, fel-kiálta, vetköztém, úgy-mond, ottan mindgyárt, minden tudakozást ō felőle hatra hagyvan, JSTEN beszédével az ō bűncinek bocsánattyát hirdete. Harmadszor nem hozhatnak a Pápasok semmi hite-

2. Sam: 22.
6. 13.

hiteles bizonyyságot, kivel 147
megh-mútaffak ezt az ō gyonásokat az Apostolok idejében-is vagy az után a Christus *Ecclesiájában* fenlőtnék lenni, minek-előtte az Christus születése után ōt száz, vagy hat száz esztendőök el-múltanak volna. Mert az minémű gyonás' akkor fen forog vala, avag nyilván léssen vala az *Ecclesiában*, avagy valamely közönséges bűnek bizonyos emberek előtt léssen vala titkoson valo meg-jelentése.

Hogy pediglen szűk segképpen köteleszik az halálukhoz közel levő betegöket, és tulaydon magokat,

148 kat, hogy az óltári szent-
séggel (az UR Vacsorájá-
val) éllyenek ; annak az ő
cselekedeteknek okát
señi uton meg nem mu-
tathatják. Mert nem vesz-
nek-el akkik *Sacramentum*
nélkül maradnak, hanem
az kik azt meg-utallyák.
Sőt még az az meg-utalás-
is nem meg-bocsáthatat-
lan azoknak à kik valóban
meg-térnék és azt igazan
meg-szannyák és bañyák.
Nincs-is semmi ok álatta,
az miért azt alithatnok,
hogy az minémű vigaszta-
lást szolgáltat az URNAK
Vacsorája, az hiveknek,
attól az betegők üresen
maradnának, ha az szent
Vacso-

Vacsorával nem élhetné- 149
nek. Mert az *Sacramentum*-
nak egyszeri vetelésnek e-
reje és gyümölcse nem,
csak annak az üdőnek *mo-*
mentumára szolgál, mely-
ben vetetik, hanem el-tér-
jed az utánra-is és ki árad
az embernek tellyes életé-
re. Továba az UR Vacso-
rája nem egy embernek
való, hanem *Ecclesiai*, és az
Jsteni tiszteletnek közön-
seges helyére való gyüle-
kezetnek cselekődeti. Jgy
szólvan arról az Christus :
Hoc facite. Ezt cselekőd- *Luc: 22. 19.*
gyetek. Es sz: Pál-is: *Cum*
convenitis. Mikor egyben. *I. Cor: 11.*
gyülekezőtők; úgy-mond. *20.*
De ez ellen hozzák bé
czt,

150 ezt, Hogy az Jsraël fiai Ægyptomban lakozvan, az Hufveti baránt az magok házanál ōrtek-meg. Kire én azt felelem. Hogy akkori ūdōben az Jsraël fiai-nak nem vōlt szabadságok az egyben való gyűlekezésre kōzōnsēges helyre. Es az JSTENNEK ki jelentet parancsolattya-is azt tartotta, hogy azt ugyan azon egy nāp ennek megmindenek az ō házoknál.

Bé-is hozzák ellenünk az *Nicaabéli Conciliumnak* némű-némű *Canonát*, reguláját, melyben parancsoltatik, hogy az betegōket halálok idején, az UR Vacsorájától meg ne tilt-
sák

151 sák, és ūtra való nélkül ne hādgyák. De arra-is ez az felelet, hogy az az *Concilium* nem minden halálra vált betegōknek parancsolta az UR Vacsoráját adatni, hanem csak azoknak az kik az ūldōzésnek idején az igaz vallásról elállottanak, vagy valami nevezetes vétekben este-
nek, és az *Ecclesiából* ki rekeztetvén, halálokigh az *Ecclesiától* szám-ki-vetēsbē élvén, csak halálok elōt, avagy szintén halálok idején bizonyították Jstēhez igazan való meg tērcseket.

Harmadszor hoznak ilyen élleve test-is, hogy az Apostoli firsák idejében,
egy

152 egy *Serapion* nevű Pispöknek, beteg ágyában feküvén, egy gyermek vitte legyen, az *Sacramentum*nak egyik részét.

Arra is ezt felelem. Hogy jól-lehet az régi *Ecclesiának* régi szokása volt az, hogy az kenyérnek és bornak jegyeat az kuplanok a betegökhöz vittek, kik egessegtelensegek miatt az *Ecclesiának* közönséges gyülekezetiben jelen nem lehették, de az semiképpen helyben nem állattya az Ur Vacsorájának egy embernek háznál való ki szolgáltatását, mert viszik vala az Ur Vacsoráját az betegökhöz az közön-

közönséges helyről, mi- 153 kor az egész *Ecclesia communicalna* azokhoz az kik akkor ott nem lehették, akik miképpen szűvők szerint kívántak azt, tartatának úgy-mint jelen valóknak.

Végezetre hozzák-bé *Basil. epist. ad Cas. Terr. lib. 2. ad uxor. Hier. in A. pol: pro lib. in Job. cona. carth. 33. can. 6.* amaz réghi szokást; mely köz volt mind az két *se-* xusnak, mind firfiáknak, s mind Afzszöyoknak, hog az *Sacramentum*nak kicsin részetskejét magával mindenik házahoz viszi vala, szükséges dologra, úgy-mint vagy betegség ellen, avagy más hasonló végre.

De arra-is ez az felelet: Ez ok merő babonaságh baran

154 baran regi legyen-is: Mert
annak ki szolgáltatója ki-
vül, az az, minek-előtte
el-kezdetik, és minek-u-
tána el-végeztetik, az *Sa-
cramentum* nem lesz *Sa-
cramentum*, az szent jegyek
nem lesznek szent jegyek.
Hogy pedig némelleyek az
Ur Vácsoráját az korfa-
gosoknak szájokban-is bé-
tollyák, mikor őket az az
nyavalya, bántya, nem
csak babonáság de sőt tel-
lyességősön képtelenség.

Az mi illik az betegők-
nek utolsó kenetőkre,
mellyel az testét, fő kép-
pen pedig len az érzekön-
ségnek ezközzeit-meg, ke-
nik, az bűnőknek megh-
bocsá-

155 bocsátására, az Ördögnek
minden fele kesírteti ellen
való vigasztalásra, hogy az
betegségnek faydalmit,
könnyebben szenvedhes-
se, az halál rettenetőséget
meg-győzhesse; és az be-
tegnék mind egessegének
megnyeresére, s mind üd-
vőségére szolgállyon.

Tellyességesen s mindene-
stől fogva emberi főnek
találmanya, ki hogy he-
lyősnek bizonyittassék,
minden igaz oknak még
csak az árnyékától is meg-
űressittetik. Jól-lehet ide
tekerik faczarjak az szent
Jacob mondását. *cap: 5.* De
az minémű kenetről ott
emleközet vagyon, annak
semmi

156 semmi közöfsege nincs az
Pápasoknak azzál az kenő
és kővér. *Sacramentumok*-
kal. Mert az testeknek, az
az, meg-kenése, az Apo-
stoloknak s-egyebeknek.
is némellyeknek szent *Ce-*
remoniájok vala, mellyel
élnek vala, hogy meg-mű-
tatnak, az csudalatoson
való megh-gyógyulásnak
ajándékát, mely immár az
Ecclesiában meg-szűnt. De
azzál az *Ceremoniával* egy-
ben vala kötötvén az Jstē-
nek igireti, az beteg em-
bernek meg-gyógyulása
felől: De ez az Pápasok ke-
neti, affele igirettől üres.
Mert gyakorta akkiket ōk
azzál a kenettel meg-ken-
nek,

nek, meg sem gyógyúlnak. 157
de az után nem sokára,
meg-halnak, kik mikor az
réggi *Ecclesiában* meg-ke-
nettetnek vala, mind eg-
gyik meg-gyógyúlnak va-
la. Harmadszor, az az régi
meg-kenés csak testi egés-
ségét igir vala; De ez re-
ményét ad bűnnek bo-
csánattya felől-is, és oly
erőt igir, kivel minden ke-
sirtetek meg-győzetteffe-
nek.

Minck-utánna meg-lat-
tuk legyen, micsodás le-
gyen az Papások tudoma-
nya, imár azt kel bé hoz-
nunk, mi legyen az halál-
hoz kiváltképpen való ke-
szülésnek igaz módgya.

*Orthodoxa
sententia
prescribens
tria offi-
cia.*

P O

158 O magában az három tisz-
tet foglal-bé; melynek eg-
gyik Jstenre, az másik ma-
gunkra, az harmadik fele-
barátunkra vitetik.

*Refertur
autem I.
ad Deum.*

Első ez, hogy meg-bé-
kéllyünk Jstennél az Chri-
stusban, noha imár régen.
értesünkre vagyon az ō
mi hozzánk való jó aka-
rattya. Az több tisztók má-
sodik helyre tartoznak, és
azok ez első nélkül csak
semmik. Jstennél pediglen
akkor békéllyünk-megh,
mikor hitünket meg-újit-
tyuk és igazan *pœnitentiâ*
tartunk. Továbba ez meg-
újitásnak így kel lenni.
Mihélt megh-érfzi az em-
ber, hogy ōtet az betegség
meg

159 meg-környekőszte, azon-
nal mennyen végére, hon-
nét jót legyen az ō réá.
Meg-talállya pediglen azt,
ha annak minden nyom-
dokat kegyességgel keresi,
hog' nem történetből jót,
de JSTENNEK kivált-kép-
pen való gondviseleleéből
bocsáttatot legyen ō réá
az betegség. Ezt hogy meg-
cselekőszzi mennyen továb,
hanny a vesse-meg, mi oká-
ért akarja JSTEN az ō te-
stecskejét el-annyira győ-
treni; és meg-tanittatik az
JSTEN igyeből, hogy az
bűnből származzanak az
betegségők. Miért pana-
szólkodik az elő ember?
Az firfi az maga bűnejért

Thren: 3. 33

160 panaszólkodgyék. Nem tagadhattyuk hogy az betegségnek több oka is nem volnának, az bűn kivül is, noha mi azokat nem tudgyuk. De azokat is tudgya az JSTEN. Honét mikor az UR Christus latta volna az vákon születet embert, és kérdének ōket aŋnak világtalanfágának az ō tanítványi, ezt felele. Sem az vák sem az váknak szűlei nem vetkőztenek, hanem hogy az JSTEN munkái ō rayta nyilván lennének. Mind-az-által mi tisztűnk ez, hogy vizsgálunk Istennek nem titkós de ki jelētőt akarattyát, magűknak illyen hasznot szerezzűnk

az

161 a mi betegséginkből, hogy meg-tanűllyuk, mert Jsten vétőtte mi réánk az betegsēgōket az mi bűneinkért. Mert minek-utánná az UR amaz Gutta űtőt embert, megh-gyogyította volna, ezt mondgya vala, Bizzal *Matt: 9. 24* fiam, meg-bocsátatnak te néked az te bűneid. Es az *Bethesda* nevű to mellet az *Job: 5. 14* mely embert meg-gyogyította, ki 38 esztendeig fekűt vala az ō betegségében, annak-is ezt parancsolta vala. Meg-lásd, úgy-mond, ez után ne vétközél, hogy ennél-is nagyob nyavalya réád ne követkőzzék: Jelētven mindeniknek hogy az minémű betegségōket

P 3

szén-

162 szenvedtenek, azokat az ő
magok bűneinek tulajdo-
nitának.

Mikoron immár eddigh
mentünk, és az mi nyava-
lyánknak igazan való okat
fel-találtuk; Az betegnek
meg is három meg csele-
ködendő dolga vagyon.
hatra, szűk ség arról-is meg
emlekeszünk.

Először, egészen az mi
elménk és minden mi éle-
tünk mitőlünk meg-víso-
kaltassék, hogy azt mond-
gyuk az nyomoruságban
Thre. 3. 40 eset Jsraël fiaival. Han-
yuk vessük-megh az mi útain-
kat, és térjünk-megh szin-
tén az UR Jstenhez. An-
nak-utáná úgy és kivált-
kép-

163 képpen való vétkeinkről,
vallást tegyünk Jsten előtt,
kik minket úgy és kivált-
képpen. való ostorokkal
fertőgetnek, illendő lenni.
Jgy David mikor érszene,
az JSTENNEK nehéz o-
storát, az ő bűnejért, úgy
annyira hogy az ő benne
való fő nedvesség nyári
szarazságra változott vol-
na, meg-valla, meggyona
JSTEN előtt, és nagy kön-
nyen mind az egészségét,
s-mind az bocsánátot meg-
nyeré. Harmadszor, úgy
könyörgéseket és az oda-
fel valóknál, mind buzgo-
ságosabbakat kel tenni, az
mellyek szűbéli fohazko-
dásokkal, és lelki indula-

164 tokkal tellyesék legyenek,
hogv meg nyerjek azok az
bűn bocsánatot, és az Jstē-
nél való meg-békéllést az
JESUS Christusbán. Ez há-
rom tisztóket végben vi-
vén, az mi hitünk és Jsten-
hez való térésünk megh-
úyittatik, meg-őregbitte-
tik, fel-serken és meg-ele-
venittetik; és az betegség-
gők mennél inkább nehé-
zednek raytunk, a nál szor-
galmatosban kel nekünk
azokban el-járnunk, hogy
őregbedgyék az lelki élet,
mikor fogyatkozik az testi
élet. Jgy *Ezechias* Király,
mikor agyában fekünnék,
és az mint ő véli vala halá-
los betegségben; igen ke-
serve-

165 serevesen sir vala, egyéb ok-
okért-is, de fő-képpen az
ő bűnejért: Kérvén Jstent,
hogv azokat kegyelmesen
szőmei elől elvetné és el-
feleytené.

Jgy David némely Sól-
tarit, avagy betegsége, a-
vagy bűnei miát szerzette:
úgy-mint az hátodikat,
hárminczkettődiket, hár-
mincz nyolczadikat, mel-
lyek tettetősők az *pœnitē-
tia* tartásnak bizonyság-
tételivel; az mellyekben
meg-láthatni mind az testi
nyavalyákban, s-mind az
lelki probákban mint úy-
jitotta legyen meg-hitit és
Jstenhez való térését, az ő
bűneit szűve-szerint sirat-
p s van,

466 van, és azoknak az úrtól
bocsánattyát kívánvan.
Hasonlatosképpen Manaf-
ses minek-utánna Istentől
el-hasonlot volna, és ő
magát iszonyu bűnökkel
megh-möcskolta volna,
foglya esék, Babilloniában
az tömlőczben vetteték,
kőnyörgéssel folyamék az
Jehovához, az ő Attyai-
nak Istenéhez, Isten őtet
meg-hálgata, és Országá-
ban háza szállita, Jerusa-
lemben Király székiben.
Újjonnan bé ülteté, és így
az Jehovát igaz Istennek
lenni meg-isméré. Vala-
mit azért Manasses csele-
ködék nyomoruságában,
nékünk-is betegségünkbe
úgyan.

Chron: 33
6. 12. 13.

167 úgyan azt kel cseleked-
nünk. Nékem pediglen itt
lészzen egy kis módom, az
ki térésre, hogy szóllyák
egy némű némű temér-
dek vétekről, mely az mo-
stani időben igen közön-
seges, megh-azoknál-is az
kiket már régen kebelébő
tart az *Ecclesia*. Ez pedig,
az az, vétek akkiről szólla-
ni akarok, Az emberek-
nek az hitnek és a *pœniten-
tiának* gyakorlására el-an-
nyira ninesen gondgyok,
hogy ha meg betegűlnek,
és az halálnak kapujára ér-
köznek oly tudatlan érte-
lemmel vadnak, hogy az
hitre az *pœnitiára* új-
jonnan kel tanítani őket,
P 6 mint.

168 minna csak a minap jöttek volna-bé az *Ecclesiabā*, ne mondgyam, min-ha csak nem régē lőttek volna ez világra. De hogy én ebbē igazat szóllyák, megisméri az, akki oda fordítja elmejét, mikor az betegőket meg-látogattya.

Mely rút, s-mely méltatlan dolog pediglen oly embereket találni az *Ecclesiában*, kik 20, 30, avagy 40 esztendőnek folyási eltelvén, nem tudákoznak s-nemis szorgálmatoskodnak eléb az hitnek és *pænitentiának* természetiről, és az üdvösségnek útaról, hanem mikor ki kelletik, cz világból költőzniek.

Es

169 Es csak ez egy bűnős nyilván megh bizonyította ez világhnak utálatos restségét, JSTENNEK és az ō igiének szentségtelenül való meg-vetését. Akarok azért eleve inteni főre főre mindent, ez után szorgálmátosab gond-viselése legyen ilyen nagy szükség dolgára, az az, üdvösségre, sőt minden okokkal úgy éllyen, hogy azok ōtet, és könyörgésnek és *pænitentia* tartásnak gyakorlásira, mind betegségében, s-mind halálában, bódogul való el-kövesésc fel-indicsak, és fel-serkentsék. Ha holt történik, hogy az betegh sem hitit,

P 7

sem

170 sem *paenitentia*ját fel nem
serkenthetné; akkoron
egyebek segítségével éllye.

Igy mikoron amaz Gut-
ta ütöt ember az Christus-
hoz nem mehetné, egye-
bekkel közlé dolgát, kik
agyástól vivek él őtet, és
mikoron az sokaság miát,
az U R N A K eleiben való
menésben módgyok nem
vólna, fel bonták az ház-
nak padlását és le-bocsa-
tak az nofzoliát kötelen,
melyben az Gutta ütöt fe-
kűszik vala. Ugy kel mo-
stan-is azokkal, az bete-
gőkkel cselekedni, kiknek
előttek levő tiszteknek el-
követésére magok szerint
erejek nincse. Attyokfiái-
nak segítséget kel kíván-

nyok, kik kötelesek At- 171
tyokfiához, hogy őtet ta-
nátsokkal is segítsék, s. kö-
nyörgésekkel is eleiben
vigyék JSTENNEK, és az
U R Christusnak. Az mi
pedignéz it az beteg körül
való forgolodásra, annak
egy néhány *requisitum*it il-
lik érteni, tudni. Szent Ja-
káb Apostol negyed szám-
lál, melynek kettei ma-
gára néznek az betegre,
kettei az több Attyafiakat,
illeti kik tartoznak az be-
teg körül lenni. Az beteg-
nek első tiszti akkor ez,
hog' segítségét kíványon.
Jtt két okot kel meg néz-
ni. 1. Kit kel segítségül
hini. 2. Mikor. Az elsővel
igy

172. így szól Sz: Jakáb: Betegős-
kodiké valaki ti közötte-
tek hivassa az *Ecclesiának*
præpibeterit (veneit) mert
érti az *præbiter* ōk ōn nem
csak az Apostolokat, avag
egyéb egy-házi szolgákat,
hanem akar. mely ūdős
embereket, úgy-mint az
kik látot hallot emberek,
bölcseségnek és imádko-
zásnak lelkében részefek,
és akkik meg-vóltanak e-
kesítettvén gyógyítások-
nak ajándékival. Mert az
Úy Testamentum első *Ec-*
*clesia*jában, annak az aján-
dékoknak nemé sok hi-
vekkal közöltetet vala,
hogy még az vitézők-is
őrdögöket ūznének, és az
szü-

*Tertul. de
Corona mi-
litis: c. 11.
Et. J. dil:
cap: 12.*

szülek gyermekeken csu- 173
dákat tennének.

Innét meg-teczik, hogy
noha az Tanítók tisztí le-
gyen az betegöket megh-
látogatni, és vigasztalni:
mind-az-által nem csak ō
réájok néz az, holot mind
oda járúlhatnak valakik az
JSTENI tudománnyal, és
az könyörgésnek lelkével
megh-ajándékoztatták.

Jntse eggyitők az másto-
kat, azt mondgya az szent
Lélek, valamíg ez mai nap *Heb: 3. 13.*
nevezetben vagyon. Ismet
másut. Incsetek az rende- *Thef: 5. 11.*
letlenöket, vigasztallyá- *v. 14.*
tok az felelmefeket. Sőt
à köz igazság-is azt kíván-
nya, hogy főre főre min-
den

174 den Keresztyének ez legye
tisztí, hogy beteg Attyok-
fiát meg-látogassák, és az
szentőket vigasztalással
meg-úyjítsák. Jtt pediglen
semmi-képpen el-nem tit-
kolhatom ez közönséges
vétket sokákban, mind fir-
fiákban s-mind Asszoz-
nyokban. Mert mikor az-
ok beteg baráttyokat vag'
szomszedgyokat megh-lá-
togattyák, alig hallasz az-
októl oly szót, mely az lel-
ki tanuságra vagy az vi-
gasztalásra szolgálna, ha-
nem csak halgatnak mint
az nemák s-néznek sző-
mőkkel, avagy szólnak
beszélnek oly hejában va-
lókat kiknek semmi hasz-
na

175 na nincs. Azoknak beszé-
deknek mayd illyen for-
mája vagyon. Hogy ōk
igen bannyák a betegnek
nyomorúlt állapottyát:
Kérik azon hogy jó s-bá-
tor el-mevel legyen: mi-
koron ōk azt semmi kép-
pen megh nem mondhat-
tyák, mint kellené, s-miert
kellené, embernek szívét
és elmejét meg bátorítani.
Es hog' ōk nem ketelkőd-
nének abban, mert eleb-
beni jó egeffége ismet meg
adatnak, és még sok jó na-
pokat érne, mint az előt-is
vigasagosokat, ōrvendete-
seket. Es hogy ō érette
JSTENNEK könyörgené-
nek, holot minden ō kö-
nyör-

176 nyőrgések csak, az Apostoli Credónak, az Tizparancsolatnak (ezt-is még ha tudna mindenik) vagy az Urtúl tanúlt imádságnak, minden elme nélkül való zöngése. Ez tudni illik egészlen minden ő vigasztalások, akkivel az betegőket vigasztallyák, mikor baráti avagy szomszédit őket meg-latogattyák. Ennek az gonoszának oka, az JSTEN akarattyának tudatlansága, mely az embernek tellyes életet elfogta; és imez veleködés, mintha annak az tisztnek terhé tellyességgel csak az tanitok vallaira tétető volna. Utólszo környül állás.

177 állás az űdőre, mikor kel az *presbitereket* az beteghöz hini, hogy azoknak tanítasival és könyőrgésivel segítteffek. Annak azért mennél hamareb kell lenni eléb hog' sem az segítségnek más egyéb nemé keressetnek. Mert ahol az lelki orvos jelen vagyon, ott kel az testi orvosnak az ő mestersegének első erejét megh-probálni. Az mely ézzel ellenben való móddal vagyon, tellyességgel nem jó. Mert valamig lelket és bűnődet betegsegidnek győkeret megh nem orvoslottad, mindē te orvosságod csak semmi és haszontalan lé-
izen.

178 szén. Jgen kárhozatos^s
azért ez mostani üdöbéli
szokás, hogy leg először is
az beteghöz az testi orvost
hyiák, hogy az betegség-
nek elein mindgyárt jelen
legyen; Az egy-házi szol-
ga csak akkor hivattassék,
mikor immár beteg halá-
lan vagyon (vonyogik) és
csak alig leh pih, mint-ha
az Evangeliumnak szolgai
az üdöben csudát tehet-
nének.

Második tisztí az beteg-
nek ez, hogy az ő bűnei-
ről vallást tegyen, az mint
Jac: 5.16. Sz: Jakáb mondgya: Meg-
vallyátok egy-másnak bű-
neitöket, és egy-másért
könyörögyetek.

De

De ez ellen így szólhat. 179
nál. Ha úgy lenné, az Pá-
pasok gyonása viszsza jönne
az *Ecclesiában*. FELELET.
Az mi bűneinknek megh-
vallását az emberek ellöt-
is soha senki nem kárhoz-
tatta mindeneftől fogva.
Hanem arról való viszsza-
kodás volt annak módgyá-
ban. Es nagy külömfég is
vagyon az Pápasok gyoná-
sa, és az vallás-tétel közöt
mellyet szent Jakáb állat.
Mert itt azoknak az vét-
keknek vallás-tételeket ké-
ványa, az mellyek az be-
tegöknök lelket haborgat-
tyák. Az Pápai fenitek pe-
diglen embernek minden
bűneinek elő számlalását
kévá-

180 'kevénya. Ofztán Sz: Jakab
parancsollya az vallás-té-
telt úgy-mint hasznos és
illendő dolgot: Az Pápa-
fok pedig úgy-mint az
bűnök megh-bocsátására
hasznos dolgot. Harmad-
szor Sz: Jakab, hatalmát
enged akarati előt vallást
tenni, és egy-más között;
mikor az Papistai gyonás-
nak helye, csak az Pap előt
legyen. Második tisztia-
ért, az az betegnek, hogy
mikor megh-haborodot
vala, mely az elő eset bű-
nejért, vagy az Satántól
haborgattatván, noha erre
az ketelenségnek törvé-
nyével nem kényszeritte-
tik, hanem maga jó aka-
rattyá-

rattyára hagyatik, szabad 181
akarattya-szerint az ő ter-
hét afféle embereknek ke-
belében bé-tenni, akkik
örömeft cselekedzik, sőt
kezek-is réá, hogy segít-
sek őtet, hogy illendő vi-
gasztalással élhessen, és csē-
dez lelki isméréttel múl-
lyék ki ez világból.

Eddig vagyon az beteg-
nek tisztiról, következők
az betegh körül valóknak
tiszték.

Első pediglen ez, Hogy
könyörögyenek érette,
h. e. mindgyárt ott az be-
tegnél, ő véle és ő érette,
az betegnek mind szemé-
lyet, s-mind állapotát
JSTENNEK commendálvan.

Q

Jllyen

182 Jlyē könyörgésnek mód-
gyával éltenek Elifá⁹ Pro-
phéta, Pál Apostól és a mi
üdvözítő Christusunk, mi-
korō csudalatoson ez ide-
igh való életet valakinek
helyben állatni akartak.
Azokáért az illik mi hoz-
zánk is főképpen, hogy az
könyörgésbéli buzgosá-
got és az betegőkkel eg-
gyüt szenvedő indulatot
magunkban mennél job-
ban lehet fel-serkencsük,
könyörōgvén JSTENNEK
azoknak bűnök bocsánat-
tyáért és lelkeknek üdvōf-
segejért. Második tisztí az
betegeknek megh-látoga-
tojának ismet ez, hog' meg-
kennie olajal az beteget.

Ez

Ez pedig az Kenes külső 183
ceremonia vala, mely mind
az meg-gyogításnak aján-
dékival most immár meg-
szűnt, minek-okáért most
erről én többet nem mō-
dok.

Eddig az beteg tisztire,
mely Jstenre illik: Jmmár
szóllyūk azokról mellyek-
kel magának tartozik:
Mely köttére vitetik; Eg-
gyik lelket, az másik illeti
az ő testét. Lelkére tarto-
zo tisztí ez, hogy magát
jól készítse, az előtte való
és őtet fenyegető halál-
nak felelme ellen, és meg-
is erősítse. Annak nyil-
ván való oka vagyon. Mert
noha az emberek tellyes⁹

Q₂

életek

184 életek folyásában hól inkább félnek, hól ismét gyé-
gebben félnek az haláltól természetekből, mind az-
által az betegség idején, az halál-is közel léven: az az felelem sokkal inkább ki je-
lenti magát, hogy egész te-
stünket megh-részketteti,
inainkat meg-szaggattya,
és úgy megh-nyom, hogy
gyakorta mind az ketel-
ködést s-mind az kétség-
ben esést réá hozza az em-
berré.

Azért nekünk ketelen-
ség alatt élnünk kel az se-
gitsegekkel, az mellyek
minket az halál felelme-
ellen megh erőssítsenek.
Ezek pedigh az segítsegek
két

két rendbéli *praxis*ban fog- 185
laltatnak, cselekedetben
és el-mélködésben. Első
cselekedet ez, hogy meg-
tekéntse az ember, nem,
annyira az halált ő magát
mint az JSTENNEK jó té-
teményt, mellyekben ré-
szesül az halálnak utánna,
mert nem illik embernek
szívét az halálnak győ-
trelnihez és rettőgéséhez
kötni, hanem minden gő-
dolkodásokát és indulato-
kat oly állapattal kel visel-
ni, hogy azok az követkö-
zendő bódogságra nézze-
nek, melyre az halál után
rendelte JSTEN bé-mene-
telünket. Mint az ki nagy
széles folyo-vizőn akar ál-

186 tal meñi, nem nézi az viz-
nek folyását, hogy vala-
hogy meg ne rettenyen,
hanem labait néki kemé-
nyíti szőmeit az ellenben
való parttyára függeszti, és
úgy gázol által az vízön.
Jgy az halálra menendő
ember, ne fordítsa az ő te-
kényt az halálnak habjai-
ra, hanem az ő hitinek sző-
meit egyenesen az örök
életre igazgassa.

Második cselekedet ez,
hogy meg-nézzük az halált
nem az törvénynek tükő-
rében, hanem az Evange-
liomában, az az, nem úgy
tekéntsünk arra, az miné-
művek azt minékünk az
törvény előnkben adgya,
az

187 az minémű iszonyu or-
czát az törvény ad annak,
hanem à mint azt nekünk
az Evangelium előnkben
állattya. Mert az törvény
szerint az Halal nemű-ne-
műátok, és à pokol fene-
kére nyakra főre való vet-
etés. De az Evangelium,
szerint, az égben való bé-
menés. Az törvény az ha-
lált úgy mutogattya mint
halált. Az Evangelium,
nem úgy-mint halált, ha-
nem mint álmot, tanitván
hogy az Christ^{us} halálával
úgy el-változott az halal,
hogy az Christus szolgál-
nak nem lehet az halal
gyanánt. Mikor azért az
halálról ez-szerint gon-
dol-
Q 4

188 dolkodól, úgy kértelheted
bé-magadat fő módon,
hogy minden rettőgesek
ellen elégséges lehessen, az
mellyek a betegőket szok-
ták haborgatni.

Az el-mélkődéseknek
pedig az mellyek ide tar-
toznak, száma igen sok.

Azokat nem számlálom,
mind elő, hanem csak egy;
néhányat, és az többinek
úgy mint *fundamentum*at:
Négy az főképpen. Az el-
ső vetetik az JSTENNEK
kivált-képpen való gond-
viseléséből, hogy minden-
nek de fő-képpen az hív
embernek az ő halálát,
nem csak eleve meg-latta
JSTEN, de sőt ugyan él-is
rendelte: Mondom akar-

189 mely embernek is az ő ha-
lála, mellyet az ő bűné-
vel érdemlet, JSTENTŐL
bocsáttatik réá, az ki arra
való tekintetből az halál-
nak okának is mondattat-
hatik. Jgy szól vala az SZ:
ANNA Afzszony: Az UR I. Sam: 2. 6.
ől-meg, s-az UR elevenit-
meg. Az Jerusalembéli Ec- Act: 4. 28.
clesiá-is azt vallotta, hogy
semmi nem lőtt az Christ^{us}
halalában egyéb, hanem
az mit az JSTEN keze és²
tanátja az előt el-vegezőt
vőlt hogy meg-lenné. Mi-
nek-okaért minden Chri-
stus tagainak haláli Isten-
nek kivált-képpen való
gödviseléséből eleve meg-
is lattatnak s-él-is rendel-

Q tet-

190 tetnek. Oda adom az kőr-
nyúl álló dolgokat is, úgy-
mint az űdőt, az hélyt, és
az halálnak módgyát, és
annak-előtte jaroit, az az,
az betegségnek el-követ-
közését, nevekődését, ki-
menetelit, és valamik az
betegségnek és halálnak
rettentő el-jöveteliben.
szokták meg lenni, mind-
azokat nyilvánossággal az
JSTEN tanácsja öröktől
fogván az-szerint rendelte
legyen. Az mi fejünknek
haja szalai megh-vadnak

Matt: 10. számláltatván, azt mond-
gya az mi-űdvőzítőnk, s az
földre sem esik egy az apro-
verebetskékben, az mi
mennyei Attyánknak aka-
rattya

rattya nélkül. Illyen érte- 191
lemeligen fő módon szól
David is! Nem volt titkos *Psal: 139*
te előtted az én útam, az *v. 15.*
miolta lőttem titkos he-
lyen mestersegesen fel-ép-
pittetvén, úgymint a föld-
nek also részeiben. Az én
testemnek tesztához ha-
sonlo *materiáját* láttak az
te szőmeid, és az te köny-
vedben mind azok megh-
irattattanak, az mely na-
poktól fogván formáltáta-
nak, még mikor azok nem
is valának. Másut pedig
JSTENT azon kéri, hogy
az ő köny-hullatását tőm-
lőben szedgye. Hogy-ha
JSTENNEK oly tőmlője
vayon, akkiben az köny-
Q 6 hull-

192 hullatofokat szedegeti az ő
szolgainak, vallyő inkáb
nintse olyan a melyben az
ő vérőket szedegefsé? Mē-
nél inkáb réa vigyáz azok-
nak faydalmira, nyomoru-
ságira, betegsegőknek és
halaloknak környűl álló
dólgaira? Avagy csak a mi
fejünknek az egy Christu-
sának csendesz gödolkodá-
sa, az halálnak idején fel-
fegyverköztethet, mind
a rettegések, s mind az kö-
telködés, s-mind az nyug-
hatatlanság ellen. Mellyet
psal: 39. 10 nyilván valóva tésznek az
példák. Megh nem úlok,
meg nem nyitom az én-
szájamat. Azt mondgya
David. Honnét pediglen
az ő el-enyire való csen-

dessege? Megh-jelentik az 193
követközendő igik; mert
te cselekötted; úgymond.
Joseph-is így szóla az ő At-
tyafiainak. Ne gyötörjé- *Gen: 45. 9.*
tek az bánattal ti magato-
kat, JSTEN bocsátot en-
gemet ide ti előttetek.
Jhon, ez az Joseph paysa,
mellyet szerzé az JSTEN
gond-viseléséből, és akkit
eleiben vete, nyughatat-
lanságának, faydalmának,
és szívének busogásának.
Hasonlátosképpē minket-
is minden felelem és szo-
moruság ellen, meg-erős-
sithet, ha ezt mōdandgyuk *psal: 116.*
Daviddal, Drágalátos az *6. 15.*
URN A K szőmci előt, az-
oknak halála, akkikhöz ő
jó akarattal vagyon. Baran

194 azért csak egyszer gyűke-
rezhessek meg az mi szű-
veinkben ez a tudomány,
hogy valami esik mi ray-
tunk, akár betegségünk-
ben s-akár halálunkban,
azok egészen az J S T E N
gond-viseléséből jönnek, ki
az Őtet szeretőknak min-
deneket javokra szolgál-
tat.

Rom: 8.

*Apos: 14.
v. 13.*

Az második el-mélkő-
dés forog az J S T E N N E K fő
fő igireti mellett, mellyet
J S T E N ki adot az Jstenésen
ki-múló embereknek; il-
lyen ez: Bódogok kik az
Urban meg-hóltak, meg-
nyugoznak az Ő munka-
joktól, és az Ő cselckőde-
tek követik őket. Megh-
igirte

195 igirte ezt az igaz mondáf-
nak authora, Ő maga az i-
gassagh, akki nem tud ha-
zudni. Ezt akarom tudni-
illik, hog' az te szűvedben
jól megh-hanyad vessed,
hog' az mely halál az meg-
jobbittatot élettél egyben
kőttetőt, arra néznek az
Őrök bódogságnak igireti:
Es hogy az minden indula-
tokat, és az halálnak kép-
telen felelmének haboru-
itt hathato-képpen megh-
csendesziti; és annál-is in-
káb ha jól esződben ve-
szed, miben helyhezttet
legyen az az bódogság.

Ki vétetünk ugyan mi-
kor meg-hálunk a mi földi
testünknek haylékiből, *2. Cor. 5. 2.*
fatori-

196 sátoriból, melyben régen
lakoztunk, de mi végre?
Bizonyára nem egyebre,
hanem hogy az Christussal
élvén, holtunk után oly
éppületet birjunk, mely
haylékot JSTEN ád, nem
kézzel csináltat, hanem
örökké valót az égekben,
az az, ki beszélhetetlen és
halhatatlan dűcsősegét.
Ha valamely szegény em-
berről az fejedelem, ron-
gyos öltözetit le véttené,
és drága erő Király ruhák-
ban fel öltöztettetné, két-
ség nélkül nagy öröme
lenné annak az embernek:
Mennél örvendetesbnek
kel tehát ennek az hír mő-
dásnak lenni, minden tisz-
ta

197 ta szűből Jstenhez tért bű-
nös embereknel, mikor az
égeknek és az egész föld-
nek Királya, Ő hozzájok
járul az halál által, és azt
parancsollya, hogy az Ő
testeket, mint valami vi-
selt köntőst le-vérközzék
magokról, és Király ruhát
öltözzenek-fel, az az, az
mennyei halhatatlanságra
kezüllyenek! De vallyons
micsoda nyelv mondhat-
ná ki annak az bódogh ál-
lapatnak dűcsőseges vól-
tát?

Hármadik elmélködés
vétetik azoknak állapot-
tyokból akkik à Christus-
ban vadnak, vagy élnek,
vagy halnak. A' ki az Chri-
stusban

198 stusban hiszen, s-meg-hal,
nem tavoly az Christustól,
hanem à Christusban hal-
meg: holot mind testestül
lelkeftől az Christushoz
kötteret, kiől bizonysa-
got téshnek az JSTEN ke-
gyelmes kötesének pecse-
tes levelei: Innér lészén,
hogy noha az test az halál
által el-valik az lélektől,
mind-az-által annak eg-
gyik-is az Christustól el-
nem szakad. Az eggyesü-
lés, mely ez életben egy-
szer el-kezdetet, örökké
meg-marad. Minek-oká-
ért noha el-hadgya az lé-
lek az testét, és noha meg-
rothadgyon az, az kopor-
foban, mind-az-által mind
ketten

ketten az Christusban, 199
mind ketten az frigyben.
(kötésben) mind ketten
az JSTEN kegyelmében,
egy-aránt meg-maradnak,
nem különben mint az
halál előtt: Es ismer eggye-
sülnek, mikoron az test, az
Christussal való eggyesü-
lésének erejével az örök
életre fel-támadando lé-
szen. Ugy vagyon, ha ez
az Christussal való eggye-
sülés úgy megh-ozlana,
mint à test s-az lélek, hogy
el-válnak egy-mástól, úgy
bezzég volna valami mód-
gya az ketelkötésnek s-az
felelemnek: de mivel-hog
az mi lelkünknek à Chri-
stussal való eggyesülésünk-
nek

200 nek, és egyben való alkot-
tatásunknak *fundamentu-*
ma, mind testünk, s-mind
lelkünk szerint, mind Ő-
rökké fenálljon, bizonyá-
ra igen nagy öröm és hat-
ható vigasztalás származik
abból az hívő emberré.

Negyedik el-melkődés
néz az igiretekre, mellyek-
kel kötelezi JSTEN magát
kegyelmes és kiváltképpé
való jelen-létére, minden
beteg, meg haló és egyéb
nyavalyakbā kinlodo szol-
gaihoz: Mikor által menē-
dez az vizek Őn, azt mond-
gya az Ur, te véled vagyok,
és az folyó vizek el-nem-
bontnak tégedet. Mikor
az tűz Őn jársz, meg-nem-
égh,

Esa: 43. 2.

201 égh, és az tűznek lángya,
meg nem emeszt tégedet.
JSTEN pediglen az ő jelē-
letet háromképpen jelen-
tötte meg. Egyik aŋnak il-
lyen mikoron az betegse-
gőknek és az halálnak fay-
dalmit és gyötrelmit meg-
enyhiti, az mind immár az
bé-hozot mondásból meg-
tetszik, innét vagyon hogy
az halálnak felelmé, és az
faydalom-is sokkal kisebb,
némely embereken azok-
nál az fájdalmoknál az mi-
neműeket az előt éltek bē
egy-néhányszor szenvedték.

Második módgya az
JSTEN jelē-letének illyen,
mikor belől ki beszélhe-
tetlenképpen a mi lelkün-
ket vigasztallya és megh-

202 bátorittya, arról így szól
Rom: 5. 3. Sz: Pál: Dűcsekűdűnk az
nyomoruságokban. tud-
ván, hogy az nyomoruság
tűrést szerezzen, &c. De
vallyons honnét leszzen ez
az dűcsekűdés? imez kö-
vetközűdű szűkban jelen-
ti-meg: Hogy az Istennek
szereteti ki-űntetet az mi
szűveinkben az Sz: Lélek
által. Továba Pál Apűstol
igen meg-nehűzítettűvűn,
űs elűtte lűven az halálnak
el-vűgezet dolgait, így szűl
ű magáról: A' mint bűvűl-
kűdnek az C H R I S T U S
kűnszenvedűsi mi bűnűnk,
űgy bűvűlkűdik az mi vi-
gűszűtalásűnk-is az Christus
által. Arra tanit azért ott
az

203 az Apostol, hogy mikoron
az emberi vigűszűtalásűk *2. Cor: 1.
ű. 8. 9.*
meg-fogyatkoznak, Isten
ű maga járűl akkor az be-
tegnak agya mellű, űs ű lá-
togattya-meg, hogy meg
ne fogyatkozzűk az ű lel-
ke, az ű meg-űyitása nél-
kűl. Bál-kezűt felű ala tű-
vűn, űs az job-kezűvel meg
űlelvűn. *Can: 2: 6.*

Hármadik műdgya, mel-
lyel J S T E N meg-mutattya
az ű jelen-lűtet az szűt An-
gyaloknak szűlgalattűyok.
Mert azokat űrűszűk űs
daykák helyűt rendelte az
ű szűlgai melle, kik azokat
otalmazza űs kezűkben
hordozza, űs sűrásár ál-
lyanak az űrdűgnak űs an-
nak

204 nak Angyalinak ellene.

Az Angyalok pedig ezt az Ő tisztóket az hivek körül, főképpen akkor viselik, mikor betegek, mert akkor nem csak nem hagyák megfűszere az Jstenfelőket, de sőt kézen vadnak azoknak lelkeknek elfogására, és az égben való bévitelre, az miképpen az Lazar példájával tanítatunk.

Eddig vagyon, az betegnek első tisztiról, mely magára néz, és az halálnak felelme ellen viseltetik: Követkőzik az második, mely az testét illeti, az pediglen ebben fűgh, hogy minden beteg egészségének és

és életének oltalmazására 205

s-meg-tartására gondotviselleyen mind addig, valamíg JSTEN azt el nem véfzi. Mert azt mondgya Sz: Pál: Senki mi közzülünk magának nem él, és senki magának megh-nem hal, mert ha élünk-is, az Urnak élünk: ha meg-halunk-is, az URNAK halunk. Azért vagy élünk vagy halunk, az URÉ vagyűk. Minek okáért mi nem vagyunk szabadok, az mi életűnkkel, de annak minden hatalmát az Urnak kel tartanunk, hog' mind életűnk, s mind halálunk az Ő dűcsőségére szolgállyon. Mert az mint köz példa-beszédben-is'

R szokták

206 szokták módani, igen édes
az ember élete. Azért-is
engettetőt-meg ez az em-
bernek, hogy meg ne fosz-
tatnék az üdötől, hanem,
hogy minden eszközökkel
élhetné, mellyek szolgál-
nának örök életeknek
meg-nyerésére.

Nem-is azért adatot az
embernek az ő élete, hogy
az mi nájainkat, győ-
nyörködéssel, jó lakással
töltenek-el, hanem hogy
lenné módunk benne, ál-
tal költözni az főtetség-
nek Országából az vilá-
goságnak és kegyelem-
nek Országára; és az bűn-
nek szolgálatyából az J-
stennek fiainak amaz ne-
mes

mes szabadságokra. Ez 207
végre szorgalmatoson gő-
dor kel viselnünk életünk-
re, mint JSTENNEK szép
ajándékára, valamíg Jsten
tőlünk azt el-nem vészí,
valamígh minket az élet-
nek *authora* az mi Fejedel-
münk, az Ur JSTEN innét
ki nem szólít. Ez mi éle-
tünknek meg-tartására él-
nünk kel az eszközökkel,
törvény szerint való mód-
dal. Az eszközök közze
számlallyuk, az jó és üd-
vőffeges orvosságot, mel-
lyet noha sokak csak hejá-
ban való, és semmire való
dolognak alitanak, mind-
azáltal azt illik ismérnünk
Jsteni rendelésnek, és az

208 JSTENNEK igen szép álda-
sának lenni. Hogy az úgy
legyen meg-teczik az Sz:
Léleknek az Jrásokban ár-
ról való bizonyágtétel-
ről. Mert mikoron úgy
teczet vala Jstennek, hogy
2.Reg:20.2 Ezechias Királynak előb-
beni jó egesseget helyére
állatna, Esaias Prophétá-
nak parancsolattyából fű-
get kötönek az sebére, és
úgy gyógyula-megh. Né-
mü-némü-képpen. jól-le-
het az az orvoslás csudála-
tos vala, mert két vagy há-
rom nap meg gyógyulván,
harmadik napon az Urnak
Templomában fel-ment
vala, megh-erősödvén.
Mind-az-által az fűge, ki-
vel

209 vel sebet bé-kötöttek va-
la, az természet-szerint
való orvóságnak néme-
vala, kiből flastromot csi-
nálván az sebet meg-ned-
vesíteni, meg lagítani meg
érlelni, igen hasznos. Jgy
az Samaritanus-is dicsir-
tetik, hogy az mely ember
Jerusalemből Jericóban. Luc:10.34
indúlt, az tolvayoktól útá-
ban meg vagdáltatot vala,
sebeit bé-kötözé olayt és
bort öntvén azokban.
Avagy ez az cselekedet az
orvóságnak nem igazán
való példája valaé? Mert
az borral az sebek tisztul-
nak, belső faydalmak meg
enyhítettnek, az olay pe-
diglen, az sebet huffal bé-
R 3 töl-

210 tölteni, és az külső faydal-
makat meg-csendesíteni,
igen hasznos. Lattatik az
Prophéta-is ez orvosságot
cömendálni, mikor így szól:

Es: I. 6. Az Ő talpától fogvan téte-
jeig nincsen épség az Ő te-
stében, hanem seb, fekély,
túr, var, rakva gyenyetseg-
gel, mellyet ki sem nyom-
nak, bé-sem kötnek, olay-
al-is meg-nem lagyitnak.
Holot még Ő maga az UR
JSTEN-is az parancsolta-
vala, hogy az apro gyer-
mecskék nyolczad nap el-
őt környül, ne méczettet-
nének, lattatik hogy az or-
vosságnak reguláját mely
minden időben meg-tar-
tattatot, Jsten-is meg-tar-
totta

211 totta legyen; mely regula
így vagyon: *Tantisper infan-
tes de vita periclitari, dum
primos septem dies superarint.*
Az aprokának életek
mind addig veszedelmes
valamíg az első hét napo-
kat el-halladgyák. Mely
meg bizonyosodik David-
nak Betfabetól születet-
fiának példájával-is, ki az
Ő életének hetedik napján
hala-meg. Es ez-okáért az
pogányok-is régenten, az
Ő gyermekeknek nyol-
czad nap előtt nevét nem-
ádnak vala. Nyilván va-
gyon tehát imár, hogy az
orvossággal való élés sza-
bados és dicsiretes legyen.
Hogy pediglen az orvos-
R 4 ság

212 ság az egészségnek meg tar-
tasára helyőson szolgál-
hasson, azt kel főképpen
meg-látni minémű orvos-
fokkal közöllyük dolgun-
kat, kel azért keresni tu-
dos, fok dologban forgot,
igaz vallason való, jó lelki
ísméreti orvos Doctoro-
kat, mert it-is szintén úgy
mint egyéb hivatalokban,
fok fele vétek eshetik,
mellyek ártalmasok mind
az egészségnek, s mind az
testi életnek. Mert némel-
lyek nem kötelkednek, az
mellyek lattatnak nékik
hasznosoknak lenni, az be-
tegnek mindgyárt bé-ád-
ni, az betegnek vizeletit,
meg-nézvén, minden he-
lyős

lyős meg-ítélés és vizsgálás 213
nélkül. De abban a tudo-
mányban az kik tudosbak
nyilván tanittyák, hogy
az-szerint nem még gyo-
gyittatnak de megh-ölet-
tetnek az emberek, az *ex-*
perientiával megh-is bizo-
nyittyák, hogy az-szerint
nem kevesen ölettettének
legyen megh. Mert csak
azon vizeletből való itilet
csalárd. Holot az gyuyto-
vány mérges hideglelésbē,
avagy nehéz betegségben
fekvő embernek vizeleti
állattyara és szinyére néz-
vén hasonlonak lattatik
lenni, mint az jó egészség-
ben levőnek. Az-szerint
azoknak-is az kik negyed
R s napi

214 nápi hidegleléstől gyötret-
nek, főképpen ha az be-
tegségnek kezdetitől fog-
va mértékletesen éltek, és
illendő étkekkel: Az ol-
dalfajoknak és az kiknek
tűdőjők rothad, avagy ak-
kiket torok fajas bánt, vag'
akkik halálokhöz igen
közel vadnak. Minekoká-
ért, mikoron az meg-halo
embereknek vizeleteknek
tekénteti néha hasonló le-
gyen az egészségben lévő
emberek vizeletihez; kö-
vetközik hog' ugyan azon
egy színye az vizeletnek,
mind az halálnak, s-mind
az életnek jelensége lehes-
sen, és nem csak külö-
böző de sőt ellenköző be-
tegsé-

215 tegségőknek is homályos
jövendő mondoja legyen.
Zavaros, nyers, és sárgá-
vizeleti, az nem betegők-
nek, hitvan emésztésnek
jegye: de az kik nehéz és
gyuytovány hideglelésben
feküsznek, eszök nélkül va-
ló létőket, és halálokat,
minden bizonyjal jelentik.
Némellyek csak seminek
tarttyák az ő orvosságok-
nak erejét, a betegők gyó-
gyításán, azoknak szeren-
csejekre próbálni, kiért az
reméltet, egészség avagy
meg-bantatik avagy meg-
késleltetik. Vadnak ollyá-
ok is kik soha az orvossa-
got bé-nem adgyák az be-
tegségnek, sem eret nem vág-

216 nak külömben, hanem ta-
nacsot kérdenek az égh-
forgasához rendelt Kalen-
dariumtól, és az csillagok-
kallasától. Es illyen útat
követvén, bizonyára az-
ok is sokakat megöltenek.
Legyen előttünk példajúl
egy kővér testes ember, kit
mikor az oldal fayas oly-
kor bántana, mikor az
hóld az Oroszlan jegyébē
vagyon, mit kellene akkor
azzal cselekedni? Akkik
abban az tudományban
bőlcsebbek azt tanácsol-
lyák hogy eret vágasson.
Az égben nezők azt had-
gyák hogy varakozás le-
gyen, míg az hóld ki me-
gyen az Oroszlánból az
nap-

217 napnak hazából: Azon
közben ez üdöalat annak
fajdalma az nedvessegek-
nek bőségével úgy megh-
őregbedik, hogy semmi ok-
kal azt egy-mástól el-nem
oszlathatni, sem meg nem
erlelhetni, hanem abbeli
betegségében megkel hal-
ni, mivel idején nem or-
vosoltattatott, avagy az
megh-gyuladásnak ereje
miat, avagy az tudónak
rothadása miat. Ha vala-
kit valamikor torokgyék,
avag' szüntelen való hideg-
lelét gyötör, olykor ez,
hóld az Planetáknak go-
nosz tekintetiben, avagy
ellenkező Planetakkal va-
gyon egygyűt, és az ér vagás
R 7 mind

218 mind addig halladgyon,
míglen az hóld azoktól az
gonosz tekéntetektől meg
szabadullyon, azonban az
beteg meg halhat. Felet-
téb igen tövöllyőgne az-
ért azok az kik, sem purga-
tioval, sem ér vagassal nem
élnek míg az csillágok ja-
rása felől nem érteköznek.
holot sokkal bátorfagof-
sab úta ez, ha az betegség-
nek természetit vagy álla-
pattyát, nevekődéset, o-
kat, és külső jegyeit meg-
hanyod veted.

Ezek mivel-hogy így le-
gyenek, szintén oly gond-
viselésének kel lenni az jó
orvos Doctoroknak kere-
segeben, kikre bizhassak
egésse-

219 egészségőket az betegők;
mint az perlekődő embe-
rek az tanácsos okos tör-
vény tévőket az mint meg
keresik, és a mint az jó lel-
ki tanítókat az lelki ismé-
retnek dolgainak forgatá-
sára, meg-szoktak vallasz-
tani. Továbbaintünk it
mindeneket, hog' tilalmas
ezközőkkel ne éllyen, se
hogy affelével orvossoltet-
sek el-ne szenvedgye. Az
mineműek minden bű ba-
josságok, varáslások, akar
minemű szokból állyanak
azok, képetskek, fákra,
avag' papirofra (hárttyara)
vagy egyebre akarmire
nyomot bötűk, és minden
affele orvosságok, mellye-
ket vagy

220 vagy nyakára, vagy testé-
nek más egyéb tagjára
szokták függeszteni; ha-
nem ha annak természet-
szerint való okat adhatni,
úgy-mint az Bafa rosának
magvat, ha ki nyakában
hordozza, az nehéz beteg-
ség ellen használ. Az mint
az farkas geneit-is ha az
embernek testére kötik,
az Colicának fájdalmát
meghcsendesíti, nem ör-
dögi, s hanem természet-
szerint való erejével. Azért
affelék mind hejában va-
lók és babonások, úgy-
mint az kikben sem az te-
remtés által nem óltatott
ollyan erő, sem az JSTEN
igéjének bizonyfag-tétele
affelék-

affeléknek oly erőt nem, 221
tulaydonit hogy az teste-
ket meggyógyíthatnak.
Mért az szozatnak nincs
egyéb ereje, csak az mit
zöngésével jelent, sem az
abrazatoknak, bőrtüknek,
vagy belyögőknek, hanem
csak a mit azok jelentnek.
Mindazon-által effele meg-
tiltatot és képtelen orvos-
ságokat sokkal inkább kap-
ja az kösség, és inkább-is él
affelékkal, hog' sem az iga-
zan való és üdvességes or-
vosfagokkal. De meg-em-
lekőzzünk hogy JSTEN Ő
Eelsege megh-tiltotta le-
gyen minden emberektől,
igen keményen, hogy se
váráslással se bű bájál, ne
éllye-

222 élyenek, mért bizonyos
hogy effelék, az Őrdög-
gell közlik dolgokat, akar-
mint hja Őket az köz nép
tudósoknak. Job volna az
betegnek meg-halni, hogy
sem affele emberek szol-
galattyával egészségét meg-
nyerni. Mert valamely lé-
lek az várásokhoz, nézők-
höz köti magát, hogy fer-
telmesködven kevesse az-
okat, én az én haragos or-
czámat ellene forditom,

Levix: 20.6 annak az léleknek, ki vá-
gom azt az Ő népe közzül,
azt mondgya JSTEN. Jgy
Ochozias Király beteg lé-
vén, kéveteket küldé az
Belzebubhoz, az Philistæ-
usok Ecron nevű várása-
nak

223 nak Istenéhez, hogy meg-
tudna ha megh-gyogyul-
naé? avagy nem. Mikor
azért mennének az köve-
tek, Jlyes prophéta elejek- *2. Reg: 2.6*
ben mene ezt mondvan.
Terjetek viszsa az Király-
höz, akki tit Őket el-küldöt
és ezt mondgyatok nékié,
ezt mondgya az UR, talam
hogy Jfraëlben nincsen I-
STEN, te azért küldesz az
Belzebubhoz tudakozni,
az Echron Jstenéhez, az-
okáért ez agyról kire fel-
feküttel le-nem szállasz,
hanem meg-halsz; Azért
oly távol vagyon, hogy af-
fele tudományok megh-
gyogyitanák az mi beteg-
seginket, hogy azokat
őreg-

224. Őregbitik inkább és meg is erőssitik.

Eddig az egészségnek ezek közeiről. Jmmár szollyuk azokkal való élésnek, jó módgyáról, kire három *regulák* szolgálnak.

Első, Elni akarvan az orvossággal, nem csak testiődet készits hozza az orvos Doctorok parancsolattya szerint, hanem lelkiődet is, meg alázvan magadat az JSTEN keze alatt te bűneidért, kiknek bocsanattyáért könyörögy, minek-előtte egy morfat vagy czeppetéket vettél volna hozzád az orvosságban. Hogy it illyen rendet kellyen követni, innét bizonyo-

zonyosodik-meg, mert az 225 betegségek a bűntől mint egy gyökertől származnak, azt kel leg-először is ki-feszíteni, hogy annak ágai megh-hervadgyanak.

Jnnét Afa Király, noha ^{2. Chron: 16} egyéb-képpen dicsiretes, ^{6, 12.} de meg-feddeték az Szent Lélektől, hogy az ő betegségében nem JSTENT keresé, hanem az orvosokhoz ragaszkodék, felettéb bizván azokhoz. Azokáért sokszor megh-esik ez, hogy az mely betegségek magok szerint gyógyulandók volnának, gyógyulhatatlanokká lesznek az betegnek bűne és poenitentia-tartatlansága miat.

Hasz-

226 Hasznos azért mindenek-
nek valakik kíványak e-
géségőknek megh-nyeré-
fét, hogy mindgyárt mi-
helt JSTEN Őket az beteg-
séggel fanyargatni kezdi,
JSTEN előtt magokat meg-
álázvan megh-térjenek Ő
hozza.

Második. Minek-utánna
az beteg az mint el-végez-
te, hogy éllyen az orvos-
saggal, és az mint illik ma-
gát hozza-is készitötte, az
orvosságot mint szintén,
az ételt és italt az JSTEN
igijével és könyörgésével
meg-szentelyle. Mert az
JSTEN igijével, illik bizo-
nyosok legyünk, hogy az
mely orvossaggal élni aka-
runk,

227 runk, szabados orvosságh,
könyörgősünkkel pedig az
JSTEN áldását kel megh-
nyernünk, hogy egész-
günk helyre állattassék;
ha úgy teczik ISTEN-
NEK.

Hármadik. Az beteg-
nek értésére legyē, és előtt-
te is viselleye az orvosság-
nak igazan való és fő hasz-
nát, ha magát meg nem
akarja csalni. Nem kel azt
gondolni, hogy az orvos-
ság az vénségnek vagy az
halálnak útát meg rekeszt-
hetne, avag' azoknak min-
deneftől ellenek álhatna.
Mert az nem lehet, holott
JSTEN rendelte, hog' min-
den halando ember, vagy
meg-

228 meg-hallyon, vagy el-val-
tozzék: Füg az élet az ter-
mészeti szerint való meleg-
ségnek és gyűkeres ned-
veffégnek, egyenlő *tempe-*
ramentumában (egy-aránt
való állapotban lévő meg-
maradásban) de valami-
kor ańak egyik az másikat
meg-halladgya avagy meg-
emészti, semmi mesterfeg-
gel helyre nem állathatni,
hanem ketelőség álat, ha-
lal követi. Igazan való
haszna azért az Orvosság-
nak, az életnek meg-tar-
tása és az ő határaigh való
terjesztése; mely határ a-
vagy az ő folyásának ter-
mészeti-szerint való vége,
akkor jő-el, mikor az ter-
mészeti,

229 méstet, mely valamíg le-
hetet mindenféle eszkö-
zökkel erősfittet, osztán
tellyefféggel meg-fogyat-
kozik. Noha pedig az élet-
nek ilyen bizonyos ha-
tárban vetet circulusa,
(abrontsa) semmi emberi
tudománnyal kilyeb nem
szélősfittethetik, mind-az-
által ételbeli mértöklet-
lenféggel nagy részögős-
ködéssel, és nehéz beteg-
ségökkel, könnyen még
szorongattathatik. Azert
azokat az ártalmasságokat
tellyes igijeközettel el kel-
tavoztatni, hog' az mi éle-
tünknek természet szerint
való gyerttyája mind ad-
dig égjen, míglen ő maga
S meg-

230 meg-aluszik. Mert annak
az űdōnek *spaciumja* igaz-
zán az űdvōsseges kegye-
lemnek npja. Mert mi-
kor az UR JSTEN maga
hatalmval az mi letn-
ket meg-rōvidithetn, st
mindgyrt el-is meczhet-
ne; kedvez neknk igen
kegyelmesen, s űdt, en-
ged, hogy az  Orszg-
nak el vtelre kszitenk
magunkat. Ez viszsa ve-
hetetlen űd ha egyszer
el-mlik, tszszer val vi-
lgnak rrn-is' vissza-
nem vehetni. Hogy zrt
ez Orvossgrl val tani-
tsunknak reszt immr
vgtre b-sommallyuk,
az orvosnak kt tztt
akarom

231 akarom megh-illetni. Az
els ez, ha ollyak nintse-
nek az kiknek fkppen
val gondgyoknak kelle-
ne rra lenni, hogy az be-
tegt bneirl intenek, 
maga az orvos, ha az Chri-
stus *Ecclesijnak* tagja, jar-
jon el-abbn, intvn, hogy
knyrgsevel mind b-
neinek nagy buzgosggal
krje bocsnattyt Jsttl.
Ktfgh nlkl ebben se-
rinyben el-jrnanak nl,
az mint szokot lenni, ha az
orvosok eszkben venk,
hog' gyakorlatossggal ha-
szontaln lsen az  m-
kjok, nem annyira tudo-
mnyokban val fogyat-
kozás mt, vagy nem ak-
S 2 rasok

232 rasok miat, hanem az betegnek, kinek megh-gyógyítására igérték magokat, *pœnitentia*, tartatlansága miat.

Az másik ez; hogy mi-helt láttya az el-kövertözendő halálnak bizonyos jelen-segit az betegen, ne titkollya azokat az beteg-től, hanem mennél hamaréb tudósítsa Őtet azokról. Mert afféle dologhnak eltitkolása veszedelmes lehet, à mint hogy gyakorta az-is szokot lenni, mikor az tiszta igazság szőm eleibé hozattatván igen hasznos legyen. Mert az beteg az Ő életének határa felől bizonyos lévén, ez föld dolgo-

dolgokról minden bizo- 233 dalmat el-fordítván, csak egyedül az J s T E N irgalma-ságában helyhezterti. Jgy szólot vala nagy nyilván, beteg ágyában fekvő Ezechias Királynak az^{2. Reg: 20. 1} Prophéta. Had helyben. házadat mert megh-halsz. Menyi jót vehetszünk pedig abból, ha bizonyosok le-jendünk, az mi halálunknak Jstentől rendelt határáról, orajáról, Sz: Pál meg^{2. Cor: 1. 9a} mutattya, ezt mondvan. Tudva vagyom nálunk, hogy megh kel halnunk, ne biznank mi magukban hanem Jstében akki az halottakat fel-tamasztja.

Minek-utána azoknak à *Tertiū ad proximum agri refer-tur.* tisz-

234 tiszteteknek nemeiről szol-
tunk légyen, mellyel a be-
teg magának tartozik. Im-
már szóllyunk azokról, az
mellyekkel felebarattya-
nak tartozik.

*Utrum ad-
versario
reconcilie-
tur.*

Az pedig kettő. Az eg-
yik megh-békélő, hogy
tudni illik mindenk min-
den vétjét meg-bocsássa,
és ismégint mindenektől
bocsánatot kérjen. Mert
mikor az *O Testamentum*-
ban az kik őkrőt avagy ju-
hot az áldozatra fel-visz-
nek vala, az oltárnál kel-
letik vala hadni, és háza-
menvén meg-haragut At-
Matt: 5. 24 tyafiaival meg kel vala bé-
kélteni, és úgy viheti vala-
végben az áldozatot.

Men-

Mennyivel inkább erre né- 235
künk nagy gondot kel vi-
selnünk, holot magunkat,
az mi testünket, és lelkün-
ket az halálban Jstennek
úgy-mint meg-áldozzuk!

KERDES: Mit kellene
ot cselekedni, mikor azzal
akkivel megh-akarna bé-
kélteni, szőmbe nem lehet-
ne, avagy az más-fel nem
akarna az békefegyert?

FELELET. Ha az beteg
az megh-békéllésben szűve
szerint törekődik, és azt
meg nem nyerheti, avagy
az ő haragossának távol-
léte miat, avagy az más fel-
nek keménysége miat; ak-
koron az ő lelki ismereti-
ben csendes lehet, s-őrvé-
S 4 döz-

236 dőzhet, meg-tudvan, hogy
JSTEN azt az Ő akarattját
cselekődet gyanánt vőtte.
Példának okajért, fekűd-
gyék halálos ágyban egy
nemi-nemő beteg, és visz-
zat vont légyen valakivel,
akki akkor Lengyel Or-
szágban vagy Erdélyben
légyen, azért azzal semmi-
képpen nem lehet szőm-
ben meg békéllésnek oka-
jért, és miképpen csende-
sitheti meg elméjét az az
beteg? Jgen jól; el-hiven
ezt magában, hogy annak
az meg-békéllésnek valo-
ságos kívánságot I S T E N
úgy veszi, mint egy meg-
lőt békéllést.

Az

Az utolsó tisztí ez; Hog' 237
ha kik egyebeknek jósza-
ginak gondviselői, gondot
viselleyenek, és azoknak
javait oly helyben had-
gyak, hogy az menniben
lehet, halála után az élet-
ben marat emberek hely-
ben talállyak. Nékünk pe-
diglen itt három rendbéli
hivatalról kel emléköz-
nünk. Az Polgári gond-
viselők, az Egy-házi szol-
gak, és az cseledes Attyak
hivataliról. Az Magistrá-
tusnak halála előtt erre fő
gondgyanak kel leñi, hogy
az hely, az váras és az pol-
gári társaság kegyes és csē-
des állapotban maradgyō:
mellyet rész-szerint úgy
S s vihecz

*Tum poste-
ritati pro-
spiciat.*

238 vihecz végben ha azt cse-
lekedöd, hogy az tiszta tu-
domány az jó erkölcsel eg-
gyüt helyben maradgyon,
rész-szerint ha oly hely-
ben hagyod a dolgot, hog'
az polgari igazság az külső
békefességgel egygyüt ereje-
ben maradgyon. Illyen
gond-viselésnek szép pél-
dajat mutattya nekünk az
JSTENNEK igije. Mikor.
Deut: 32. Moyses 120 esztédős vól-
9.2 na, és immár nem vala
elégséges, hogy az Jsraél
népének előtte járhatna:
Elő hivata az Jsraél fiait, és
meg jelente nekik, ez élet-
ből való ki költözésének
idejét, és' szüve-szerint
munkalodék abban, hogy

az

239 az polgári társaságnak ja-
vára bizonyos rendet szer-
zene. Mert leg-először
maga helyén Josuet ren-
deleleikben Fejedelmül,
hogy ő vinne bé őket az
igiretnek földére. Annak
utánna inte az népet hogy
bator szüvel leñének, ma-
gokat úgy viselnék mint
erős firfiak az ellenség el-
len, az JSTENNEK egész
törvényét, szorgalmato-
son meg-tartanak. Moy-
sesnek illyen példajat Jo-
sueis követete az után: Mert
egyben gyűjtven az népet,
hogy az ő halálának napja
közel vólna meg-monda,
parácsolván nekik, hogy
szüvekben batrak, Jsten-

S 6

hez

240 hez pedig engedelmesek
lennének. Jgy tanusággal
hagyvan az alatta való né-
pet, à mint illik vala győz-
hetetlen. fejedelemhez,
nagy batorsággal végeze
életet. Ugy David Király,
mikor iſmár csak ágyaban
fekünnék, és akarna ered-
ni az minden testnek ntá-
ra, Salamon fiat az ō sze-
kibē helyheztetvén, mind
az J S T E N I tiszteletről,
s-mind az igazságnak otal-
mazásáról való gond-vise-
lést keményen meg paran-
csola.

Az egy-házi szolgákhoz
ez illik, hogy serinyen és
szorgalmatoson az mint
jobban lehet erről jó eleve
gondot-

gondot-visselleyenek, az *Ec-* 241
clesiának állapotja mely
az ō hűségére bizattatot,
éppen maradgyő minden
részében. Méltó it az em-
lekezetre az Sz: Péter pél-
daja, ki így szól: Sőt erre-is
gondot-visselők, hogy ti az
én halálom után czökről
meg-emleközhessetek. Ha
azt az intést hatra nem-
hatták volna, soha az hit-
ben enni szakadások, te-
völgesek, és eretneksegek
nem löttének volna, az *Ec-*
clesiának is enni kára nem
követközőt volna. Holot
pediglen sokkal szorgal-
matosbak voltak az embe-
rek az szömbélybéli *success-*
sionnak (követközésnek) o-

2. Pet. 1.

6. 15.

242 talmazására, hogy sem az igaz következésnek, mely füg az Apostoloknak igaz tudományában, azért az ragadozó farkasok, hamis Doctorok, és Pásztorok bé-hágának az juhoknak aklában, és el-követkőzék az CHRISTUS *Ecclesiájára*, amaz közönséges *apostasia*, igaz vallásnak meg-valto-zása, akkiről szól Sz: Pál, ki az *Ecclesiának* egész te-ftét tellyeffégsőn el-bó-rita.

Act: 20.
v. 26.
1. Thes: 2.3.

Az családos Attyakra néz ez, az ő házok népe közöt mindeneket jól el-rendelni minekelőtte meghalnának; A' mint Ezechias Királynak-is mond-gya

243 gya vala Esaias Prophéta. 2.43
Had helyben az te házadat 2. Reg: 20.
mert meg-halsz. Hogy pe- v. 1.
diglen az mi házunk népe halálunk után jó rendben maradgyó, kettőt kel vég- Gen: 25.5
ben vinni. Eggyik annak ez életre és annak állapot- Gen: 27
tyára tartozik, mely ez hogy az ő javairól jól ren-dellyen; Mely hogy helyő-sőn lehesen Testamentumot tegyen, kire éllyen az betegh az régi nevezetes embereknek, az Szent Attyaknak példájával. Mert Abraham-is az szerint Testamentumot tőt vala, Jgy Jsák, Jgy Jacob-is. Kiknek Gen: 49
Testamentum tételek, befoglál, sok szép áldásokat és

244 és Prophéciákat, az ō fia-
nak jövendőbéli állapat-
tyok felől. Hasonlatos-
képpen az UR Christus az
mi üdvözítőnk-is, az ke-
reszt-fan fűgvén gondot-
viselő az ō szent Annyara,
leg-h-szerelmeseb tanitvá-
nyának gond-viselése ala-
commendálvan. Bizo-
nyára nem kicsin dologh
à Testamētum tétel, mely-
ben sok dolog helyhezte-
tet, mert sok házi gyűlő-
ségeknek, az ōrökösök
közöt való viszsza voná-
soknak magvát szakasztja.
Azért nem kel azt, az oly
dolgok közzé számlálni,
az mellyek meg-is lehet-
nek, s-el-is múlhatnak, az
mint

245 mint némelleyek méltatla-
nul vélekődnek felőle, és
akarnak inkább meg-halni
Testamentum nélkül, ne-
mū-nemū vak, és maga-
gondolatlan. tanácsoktól
el-hitettetvén, avagy azért
hogy az ō gazdagságok-
nak nagy vólta ki ne tu-
dódgyék, avagy hogy nyo-
moruságos dolgok titok-
ban maradgyon; avagy at-
tól félnek, ne kényszeritte-
senek annal hamaréb meg-
halni, hogy Testamentu-
mot tőrttenek.

Noha pediglen az Te-
stamentum tételnek mód-
gya más helyt, és más tu-
dománt illet, mind az-ál-
tal semmit sem árt, ha mit
arról

246 arról az Sz: Lélek az ō igi-
jében írásban hagy ot, azo-
kat meg-mondgyuk: és az
mindenestől bizonyos re-
gulákban foglallyuk. Első
ez, Hogy az Testamentum
rendeltesék a Természet-
nek törvénye mellé, az J-
STENNEK megh-irt igije
mellé, és az Országnak
vagy tartománnak megh-
szokot törvénye mellé, az
melynek lakosa az Testa-
mentum tévő. Azoknak
az törvények tartása-sze-
rint lőt Testamentum té-
telnek, ha mi utolsó aka-
rat eleiben kerülne, vétke-
lészen. Másik ez, Az mely
jok gonoszúl kerestette-
nek, avagy tulaydó Urok-
nak

247 nak megh-nematsfáltak, a-
vagy akkor meg-adattassa-
nak, vagy Testamentum
által, vagy más móddal.
Azért istentelenül, sobra-
kúl és szőmtelenül való
telhetetleneké azt csele-
kődni, Lelkeket Jstennek,
gyermeknek vag' rokő-
ságoknak mikor meg-hal-
nak, oly jokat hadni, mel-
lyeket az ō tulaydó Urok-
nak kel vala viszsza adni.

KERDES. Hogy-ha va-
lakit feddene az ō lelki is-
méreti gonoszúl győytőt
gazdagságáról, mellyeket
mind-az-által nem tudna
kiket illetve törvény-sze-
rint, mit kelletik ot csele-
kődni?

ELE-

F E L E L E T. Ez esetre, mert nem keves-szer szokot lenni, illyen tanátsal élünk, ha ismered akkinek boszszut tőttel, jó lélekkel ad-meg ō néki az ővét: Ha nem ismered vagy megholt, ad az gond-viselőnek, kik annak javaira vigyáznak, avagy rokonságinak, vagy jó akaroinak, ha egyéb nemzete nincs: de te magadnak, és az tiednek meg ne tarcs az más' javáit, vagy gonoszul kerefettet, hanem ad J S T E N-NEK, vagy az *Ecclesiának*, avagy az Polgari társaságnak hadgyad, mint egy Polgari elég-tételnek neve alatt. Harmadik *regula.*
Hogy

jei úgy sáfarkodgyanak az ō javokkal Testamentum tételekben; hogy gyermekek és rokonságok hatra ne hagyattassanak s-megh se csalattassanak. Ezt módgya vala J S T E N Abrahamnak Eliezerről, az ō idegen szolgajáról: Nem leszzen. *Gen: 15.4.*
te ōrökősöd, hanem akki az te agyekodból származik, az leszzen az te ōrökősöd. Jde tartozik az Jsten törvénye-is mellyet az Jfraël fiainak ada, mely így vagyon. Ha ki meghal és nem leszzen ō néki fia, akkor az ō jószágat az leánának adgyatok, ha leánya nem leszzen, akkor az ō ōrök-

*Num: 27.
6. 8. 11.*

250 Ő örökségét az Ő Attyafiai-
ainak adgyatok. Ha ő né-
ki Attyafiai nem léznek,
adgyatok az Ő jofzágot az
Attyának Attyafiaiinak.

Ha ismét nem léznek az
Attyának Attyafiai, akko-
ron az örökséget és egyéb
jót-is adgyatok az Ő ked-
ves baráttyanak, avagy an-
nak háza-népe között, leg
közeleb valónak. Sz: Pál-

Rom: 8. 27. is azt mondgya: Ha fiak,
hát örökösök. Es másut-

2. Tim: 5. 8. is. Ha ki az Őveire, főkép-
pen háza népére gondot
nem visel, az hitetlennél-
is áláb való. Vétket téz-
nek azért azok az kik az Ő
javokat rokonságokról, a-
vagy maradékokról ide-
gene-

251 genekre fordították. Mert
azt még az Természetnek
törvénye-is kárhoztattya.
De it-is vétek esik: Ha
minden java az első szű-
letnek, az többinek pedig
semmi sem adatik, mintha
az első szülőknek biroda-
lomra, az kisebb Attyafiak
pedig igára és koldúságra
születtetnének. Ugy va-
gyon az első születnek
méltó többetskét adni,
hogy sem az több Attyafi-
áknak, azért-is, hogy űdö-
vel nagyobb, s-azértis mert
az Ő nemzete avagy háza-
népe annak szőmélyében
tartatik meg. Jarúl ez-is,
hogy kel egynek illendőb-
nek lenni az többinél, ne-
veze-

252 vezetes ügyeknek forgatá-
sára, az polgari társaság-
nak mind csendes s mind
háborúságos idejébē, mely
olyan jó moddal megh-
nem lehetne, ha egyaránt
való mértékkel osztaná-
nak meg az örökösök az
Attyafiak között.

Negyedik és utolsó *re-
gula*: Csak egy Testamen-
tum sem helyős, valamíg
az Testamētum tévő, meg
nem hal. Mert valamíg él,
annak meg-valtoztatására
hatalma vagyon. Ezek pe-
digh az Regulák mivel az
sz: írásban vadnak, méltok
hogy megh-tartataffanak:
Az több részekben és kör-
nyűl álló dolgokban való
bősfegsē

bősegeſb tanitáſt, az *Jure-* 253
consultus öknál kel keresni.

Második tisztí az ház-
népének fejének, azoknak
lelke üdvösségére tartozó,
akkiknek gond-viselése Ő
réa biztatott ez: Hogy
meg-hadgya az Ő cseledi-
nek, hogy tanúllyak az
igaz tudománt, mely az
Prophéták és Apostolok
írásiban ki-adatot, azt hit-
tel vegyék, cselekedetek-
kel nagy engedelmesseg-
gel bé-telleyesítsék. Dicsi-
ri J S T E N ezzel Abraha- *Gen: 18, 19.*
mot; merr ezt mondgya:
Tudom hogy meg-paran-
csollya az Ő fiainak maga-
utan, hogy megh-őrizzék
az Úrnak utat követvén.

T az

254 az igazságot és az törvént.
Ugy David-is mikor ágyá-
ban fekszik vala, és halála
csak közel vala, igen ne-
mes és emlekezetes paran-
csolatot ada Salamonnak,
kinek sommája ez vala,
hogy megh-ismerne az Ő
1. Reg: 2. Attyainak Istenét, és azt
nagy égedelmességgel tisz-
telne: mellyet el végezvén
könyörgéssel Őtet Jsten-
nek ajánla. Az 72. Soltár-
is illyen értelemmel iratot.
De kérlek nem méltóje ez
David példaja, hogy min-
denek serynységgel követ-
sek? Hogy-ha az Fejedel-
mek és fő fő gondviselők,
eszősön akarnak az Ő ja-
vakról *disponálni* maradé-
koknak,

255 koknak, hogy-ha paran-
csolatot adnak azoknak
az igaz *religionak* otalma-
zásáról, úgy adgyák-meg
az JSTENNEK-is az Ő igaz
tisztességét.

Ekkedigh az halálhoz
kétképpen való készüle-
tről *tractáltunk*; követkő-
zik az bodógúl való meg-
halásnak második része,
mely azt tanittya, mikép-
pen kel az embereknek
magokat az halálban visel-
niek.

Az pedig az mód semmi
nem egyéb, hanem az sz:
és Istenfelő avagy ajitatos
szűvnek Jstenhez való fel-
emelése, ha immár szintén
az halállal tufakodol-is, és

T 2

ha.

*Secunda
artis bene
moriendi
pars.*

256 ha mayd fákára árra érköz-
Disiditur nél is. Fűgh az három tisz-
in officia teknek nemeiben. Az el-
seu partes ső, hogy az te meg-halá-
res. sod az hitben és az hit ál-
x. Officium tal légyen; Akkor halunk
moribundi pediglen megh az hitben,
curet ut in mikor mi magunkat min-
fide moria- denestől fogva szűvünk-
tur. szerint ajánlyuk az JSTEN
kegyelmének, szereteti-
nek és irgalmafságának az
Christusban, az miképpen
az igiben meg jelentetet.
Noha pediglen az mi éle-
tünknek minden részets-
kéje az hitnek ki-mutatá-
sára és gyakorlására elégse-
ges alkalmatofságot és o-
kot szolgáltat minékünk,
mind-az-által leg bőveb-
ben.

ben hozza azt nekünk, az 257
mi halálunknak oraja,
melyben raytük lészzen az
halálnak rettentése, mely-
bē barátink, javaink, győ-
nyörűségink, külső érze-
kenységünk, és minden földi
segődelmink el-hadnak
minket. Mert akkor az
igaz hit, minket némű né-
mű képpen magunk kívül
viszen azt cselekeszi, hogy
magúktól tellyességgel ki-
öltözzünk és magunkat
megh-tagadgyuk, ez földi
dolgoknak mindē vigasz-
talásit és segítségit hatra-
hagyvā, szűvünknek min-
den erejével és indulattyá-
val, az JSTENNEK tiszta
kegyelméhez ragaszkod-
T 3 gyunk.

258 gyunk. Innét mondotta.

*D. Luther⁹: Homines in morte
summè Christianos esse*: Az
embereket az halálban.
igen fő keresztyéneknek
lenni. Az hitnek ilyen
példajat fel-talállyuk Da-
vid Királyban, kiknek sző-
mei előtt mikor semmi e-
gyéb nem forgana, az jelē-
való halálnak iszonyú áb-
rázattyánál, mikor őtet az
nép követ akarja vala meg-
őlni, azon szőm-pillantás-
ban meg-bátorita szívét,
és az mint az szent Lélek
szól, magát meg-erősíté
az *Jehovában* az ő Jstené-
ben.

1. Sam: 30.
9. 6

Ezt pediglen az erőt hit-
tel keresé magának, miko-
ron

ron az Jstének kegyelmes 259

igiretit az ő lelkébē fogla-
la. A'mint ő maga bizōyit-
tya maga felől ilyen igik-
kel: Emlekőzzél à te szol- *psal: 119.*
gaddal lőt beszédedről, ki- *6. 49. 50.*
vel reménseget szerzettél
enékem. Ez az én vigasztá-
lásom az én nyomorusá-
gomban: hogy az te beszé-
ded elevenit-meg engem.
Es ismér: Meg fogyatkozvā
az én testem és az én szū-
vē, az én szívemnek kősz- *ps: 73. 26.*
ala, és az én örökségem J-
sten mind örökké. Azért à
mit értünk David csele-
kedet legyen, hog'nékünk
is mindēikünknek azt kel-
cselekednünk hasonló do-
logban. Mikor az Jfraël fi-

T 4 ait

260 ait az pufztában az kigyok
mardosák vala; és mikor
szintén megh-akarnának
halni, mindgyarást az ō
szömőket J S T E N paran-
csolattyából az nagy rúd-
ra fel-emelt kigyóra for-
dittak vala, és ottan meg-
gyógyúlnak vala: Jgy va-
lakire az halál el-követkő-
zik, és annak hegyes nyi-
lai szűvét fertőgetik, és
azt mint-ha az tűz emész-
tene, erzik s-nehezen szē-
vedik, szűkséges akkor az
élő hitnek szőmeit az meg-
feszítettet Jesus Christusra
fordítani, és ō rayta hadni:
Jllyen úton által költöz-
nek az halál közöt az örök
életre.

Továb-

Továbba mivel az igaz 261
hit, nem valami meg-holt
allat, szűkséggh megh-mu-
tassa magát élő cselekőde-
tekkal, kik között nem
utolsó az J S T E N-hez való
kőnyörgés, mikor ō tőlle
avagy kérünk, avagy halá-
kat adúk. Ugy Jacob meg-
érezvén az halált réá kő-
zelgetni, igjekőzek beteg
agjaból magát fel-emelni,
orczájat meg-fordítvan, és
erőtlensege miat az botra
tamaszkodvan, úgy imada
az J S T E N T. Az pedig len-
az kőnyörgés, az ō tette-
tős hitinek tettetés gyū-
mőltse, vala. Igy Sz: Job-
nak az ō felesége keserves
nyomoruságának idején.

T s helyő-

262 helyőson mondgya vala.
Hogy nem áldod-megh az
J S T E N T s-halnál-megh.
Tudom, nem-is tagadom
hogy ez szót az *Interpres*ek
külömben fordították lé-
gyen., tudni-illik átkozd
meg-J S T E N T s-hall-meg.
De az én értelmem szerint
job amaz első fordítás'.
Mert nem itilem az igaz-
hoz hasonlonak lenni, il-
lyen fő ház-népe között
akar mellyik-is nem hogy
Anyá, és gazda Aszszony
lővőlna, akki olyan szét-
fegtelen és gonosz tanát-
sot, mert vőlna elő hozni,
az kitől még szintén az
felettéb gonosz erköltsű
ember-is iszonyodot vől-
na,

263 na, csak az természetnek
világától viseltetvén-is. Es
noha Sz: Jób ōtet esztelen
Aszszonyi állatnak mon-
da, de ōtet nem azért mō-
dotta annak hogy ōtet az
káromlásra indította vől-
na, hanem hogy az ō bará-
tival egy értelmen vala,
alitvan hogy az ō firje, az
ō igazságában felettéb biz-
nék. Céllya és sommája az
ō tanátsának azért ez vala:
Ald-megh az Jstent, az az,
En jó U R A M, az te nya-
valyádnak keferűsege oly
nagy, hogy csak igen kō-
zel vagy az halálnak kapu-
jához: azért hogy immár
végtére az te nagy igazsá-
god felől való vélekōdése-
T 6 det

264 det az te szűvedről el-ha-
rithassad, azért illendő,
hogy az te bűneidért veled
ellenkőző JSTENNEK ke-
zét magadon meg-ismér-
jed, az dűcsőseget ő néki
adgyad, és a te bűneidnek
bocsánattyát kérjed, és ezt
az te utadat ez szerint el-
végezzed. Ez az tanáts ő
magában jó és méltó ak-
kinek ő-is' engedgyen,
mindazáltal lehetet az álat
valami esztelőség mellyet.
Sz: Jób eszében vőt és az-
ért dorgálta őtet.

Ez ellen pediglen az mi
értelmünk ellen, ezt mód-
hatna valaki: Az emberek
az halál szorongatási kőzt,
mind érzékenységektől s-
mind

mind nyelvek szólásától 265
meg fosztatnak, azért nem
kőnyörőghetnek. FELE-
LET. Az foházkodások,
nyögések, jaygatások,
mellyek az hűvés kegyes
bűnös embertől származ-
nak, szintén olyan hatha-
to kőnyörgések Jstennek
előtte, mint azok az mel-
lyek nagy hangos és értel-
mes szokkal mondatnak.
Mert az Jstenhez való kő-
nyörgés az szűvnek moz-
gásában, és buzgo kíván-
ságában fűgh, az szó és az
beszédek, csak külső jelē-
ségi és kőveti annak. Nem
az szó de az szűv kedves
Jstennél. Ide néz David- *psal: 10. 17*
nak amaz mondása: Az szi-

T 7 lidek-

266 lideknek kívánságokat
meg-halgattad Ur JSTEN.
Es 145.15. Es ismét: Az ötet felők-
nek akarattyokat csele-
kőszí. De sőt az hiveknek
köny-húllatások-is, han-
gos szoval való könyörgé-
sek és ki-áltások gyanant
mennek-bé az JSTENNEK
füleiben. Annak-felette
az utolsó szókis bizony-
ságot téstnek az hitről, mel-
lyek gyakorlatossággal az
Christusnak, hir szolgái-
ban, tellyesek vigasztalás-
sal, hathatok és gyönyör-
űségesek szoktanak lenni.
Utolsó szavai valának Ja-
cobnak, mellyekkel meg-
jelente az ő fiaira el követ-
közni mind az áldásokat
s-mind

Gen. 49.

Es 10. 18.

s-mind az átkokat: Főek a 267
többi között ezek: Nem-
vétetik-el Judától az Kirá-
lyi pártza, sem az törvény-
tévő az ő labaitól, míglen
el-jő az *Siloh*. Ismét: Az te
üdvözítésedet várom ő *Jehovah*.
Az Moysesnek u-
tolsó szavai, az ő Eneke,
mely vagyon *Dent: 32*. Da-
vidnak utolsó szavai ezek. 2. *Sma: 23*
Davidnak Isai fiának mő-
dása mondom, az firfiúnak
ki felsegessé rendeltetv,
az Jakob Jstenének fel ke-
netet Királlyá, és ékes az
Israél fiainak énekeivel.
Az *Jehovának* lelke szolot
én beñem, és az ő beszéde
az én nyelvem által szár-
mazot. Zachariasnak Jo-
jadás

268 jádás fiának utolsó szava,
mikor meg kövezteték ez-
vala. Meg-lattya az UR és
meg-keresi. Az mi üdvö-
zitő kereszt-fán meg haló
Urunknak, szavai, felette
csudálatosok és lelki ke-
gyelemmel tellyesek: ezt
mondvan az Ő Attyának.
Attyam, bocsás meg ezek-
nek, mert nem tudgyak,
mit cselekesznek. 2. Az
tolvaynak. Bizony mon-
dom tenéked, ma én ve-
lem lélsz Paradiśóban.
3. Az Ő Annyának. Afz-
szonyiállat, Jmé, az te fiad,
és Janosnak, ihól, az te
Anyad. 4. Utolsó szomo-
ruságában. En Jstenem, én
Jstenem, miért hagyal el
engem?

269 engem? 5. Es szomjuhoz-
ván az mi üdvességünket,
Szomjuhozom. 6. Es bő-
séggel eleget tévén az mi
váltságunkért, azt monda.
Bétellyessedet. 7. Mikor
lelke az testét el-hagya. At-
tyam, à te kezeidben ajan-
lom az én lelkemet. Szent
Jstvánnak utolsó szavai. 1.
Jmé, latom az cgeket meg-
nyitaknak, és az ember-
nek fiát állani az JSTEN-
NEK jóbjan. 2. URAM Je-
sus, ved hozzad az én lel-
kemet. 3. URAM, ne tu-
laydonits Őnékiek ezt bü-
nek. *Polycarpus*nak utolsó
szavai ezek: Jgaz mondo
JSTEN hazudni nem tudo:
Mindenekről azért tené-
ked

270 ked halakat adok, téged
áldalak, téged dicsőítek, az
Őrökké való JSTEN által,
és az fő Pap az JESUS Chri-
stus által, az te egysülő
és szerelmes fiad által, ki
által és kivel tenéked, és az
Sz: Léleknek legyen min-
den dűcsőség, mostan és
mind Őrökké: *Ignatius*-is
ezt mondgya vala: En kés-
zemé avagy azzal gondol-
lyak micsoda halálnak ne-
mével hallyak-megh? Az
URNAK búzája vagyok, il-
lik azért hogy az oroszla-
nyok fogai között megh-
őröltessem, hogy tiszta-
kenyére legyek az Chri-
stusnak, ki én érettem élet-
nek kenyerével őt. *Ambr'*
Doctör.

Doctör. Nem éltem úgy 271
véletek, hogy életemet
szégyenleném, meg-halni
sem félek, mert kegyelmes
Jstenünk vagyon. *Agoston*
Doctör. Nem nagy ember
az énnékem, akki előtt
nagyra teccik hogy az fá
és kő épűletek el-romla-
nak, s-az haládo emberek
meg halnak. *Bernhardus D:*
1. Az Ő Attiafiat inti vala,
hogy az Ő hitőknek és re-
ménységőknek vas szerzsa-
mat erőssen és álhatatoső
helyhőztetnék az JSTEN-
NEK szent és batorságosre
helyében. 2. Mivel úgy-
mond, nincsen az JSTENI
tiszteletnek oly nevezetes
példaja beñem akkit nek-
tek

272 tek hagyhatnék, imez hármat ajánlyom, ti-néktek akkiben engemet kevesse-tek: mellyeket megh-tartottam énis abban, à mely pallyat futottam. 1. Nem vigyáztam úgy az magam értelmére mint à masoké-
ra. 2 Ha mikor meg habo-
rittattam az boszszu-állás-
nak nem voltam kíváno-
ja. 3. Hogy valaki én mi-
attam meg ne botránkozo-
nék szorgalmatoson el tá-
voztattam; mely ha mi-
kor meg-eset az én akara-
tő ellen, mennél job mód-
dal lehetet el-bontottam.
Mikor *zwinglius* az hadban
megh-sebesítettet volna
lanczával. Mi lehet, úgy-
mond

273 mond ez? Nó ám baran.
meg-Öllyék az testét, à lel-
ket meg nem Őlhetik. *Oeco-*
lampadius. 1. Jati vala az
egy-házi szolgákat az kik
Ő mellette valának, hogy
az tiszta tudománt éppen
meg tartanak, az kegyes és
tisztességes életre jó példat
adnának egyebeknek, és
az keresztet álhatatos tű-
réssel viselnek. 2. Maga fe-
lől így szól vala, vadolta-
tom az igazságnak megh-
vesztőgetésevel, semmit
vele nem gondolok. Jmár
az Christus szeki eleiben.
megyek, J S T E N kegyel-
méből, jó lelki ismerettel,
ot meg-teczik, hogy én az
Christus *Ecclesiáját* semmi-
ben.

274 ben megh-nem csaltam. Illyén én beszédimnek titeket hadlak tanúinak, és azokat utolsó léhéssémel meg-pecsétlem. 3. Az Ő gyermekinek, ezt mond-gya vala: Szeressetek az Attya JSTENT. Es rokonságihoz fordulvan, ilyen Testamētum tétellel úgy-mond, titeket arra kötelezlek, kik azt halgattatok. Legyetek azon, hogy ezek az én gyermekin legyenek jámborok, béke-ségesők, és az igazságnak követői. 4. Egy baráttyának, ki Őtet meg-latogata, mit szóllyak tenéked? úgy mond, tudni-illik jokat és úyiakat. Ezennél ezennél
az

275 az Christuffal egyyüt lé-szek. 5. Mikor kérdenék ha az vilagosság nem arta-najé néki. De ot elég vilagosság vagyon úgy-mond. 6. Az Őtven eggyedik Sol-tárt egészlen, nagy foház-kodásokkal szűbéli buz-gossággal el-monda. 7. Az után egy keveysé. Tarts-meg engem URAM JESUS. *Lutherus*, utolsó szavai ezek. En mennyei Attyam, Jstenem, és az Jesus Christusnak szent Attya, minden vigasztalásnak Jstené, hálakat adok tenéked, hogy az te fiadat az Jesus Christust, akkinék hittem, akkiről vallast-is tőttem, és tiszteltem, és az kit az
Rimai

276 Romai Püspök, több gonosz tarsaival meg-vetvén, üldözött, azt énnekem megjelentőtted. Kérlek téged én URAM JESUS Christus, az én szegény lelke-met ved hozzád, mert noha ez földről el-vitetem, és ezt az én testemet le kel ennékem tennem, de azért bizonyosan tudom, hogy én mind örökké te véled eggyütt lészek, és engemet à te kezedből senki ki nem ragadozhat, menyeyi Attyam. *Annas Burgaus.* Ne hagy el URAM engem, mert úgy én teget el-hadlak. *Melanchthon.* Ha JSTEN úgy akarja én-is akarok meg-halni, és kérvén.

kérem Őtet engedgyen. 277
en-nékem örvendetes ki-menetelt ez életből. *Hopperus.* Kegyelmes légy én hozzám Ô URAM JESUS Davidnak fia, és az én lelke-met ved hozzád. *CALVINUS. 1. Tacui quia tu fecisti Domine.* Halgatom, mert te cselekedteted Uram. 2. Nyögtem mint az galamb, 3. Meg-rőtottal és apró porra törtél engemet: de elég énnekem hogy az az te kezed által lőt. *Petrus Martyr,* ezt mondgya vala. Hogy az Ô teste erőtlen volna, de szíve jó, és hogy az ō kívül ő más életet nem ísmérne, hanem csak azt, az mely vagyon az JESUS-ban,
V ban,

278 bá, az emberi nemzetnek
az Attyától adatot egye-
dül való meg-valtojában.
Es azt irasbéli bizōyságok-
kal meg-erōsitvén ismét,
így szól vala. Ez az én hi-
tem az melyben meg-ha-
lok, és az kik külömben
tanitanak el-veszti JSTEN.
Az utan minden jelen lévő
barátnak kezōket fogdos-
van, Legyetek egēsségben
ügymond, édes Attyámfi-
ai, és tisztelendō barátim.
Nem volna nehéz tōb pél-
dakat-is effeléket be-hoz-
nunk, de ezek sokak gya-
nánt lehetnek. Es' mayd
minden szenteknek mon-
dási ide illenek: Némel-
lyek azok között Prophē-
tai

279 tai lélekkel vōltanak meg-
ékesítettvén, kik jōvendōt
mondottak, mint Jacob és
Joseph à Patriarchak köz-
Gen: 49.
zúl: Némellyek nevezet-
szerint megh-jelentōtték Gen: 50.24.
kik szállanának holtok u-
tán ō helyōkben, azoknak
maradékokat is, kik leñé-
nek, és mindeniknek mi
állapattya lenné. Némel-
lyek meg-mutatták *memo-*
riájoknak (emlekezetek-
nek) halhatatlan nagy ere-
jét, mikor elō számláltak
tellyes életeknek *actáit*,
JSTENNEK ō vélek való jó
tételit, hogy azzál indita-
nának magokban nagy
buzgoságot az hálaadáfra;
vōltak ollyak is, kik igaz-

280 án értettenek arról, hogy
az Ő jelen-való életek job
állapatra változnék, ter-
mészet felet való értelem-
ben vóltanak, hogy Ők ez
földről az mennyei Para-
dicsomban vitettetnének,
mint Babylás Antiochen?
kinek mikor fejét el-akar-
nak venni, ezt mondgya-
vala: Tery viszsa én lel-
kem az te nyugodalmád-
ban, mert meg-áldot téged
az Jsten. Mert te Ur Jsten
az hálálból ki ragattad az
én lelkemet, meg-szaba-
ditottad az köny-hullata-
soktól az én szömeimet,
az én lábaimat az el-eséf-
től. Szüntelen az Ur előtt
járok, az éleknek lako he-
lyében.

psal: 116.
6, 7. 8.

lyében. Végezetre vólta- 281
nak ollyak-is, kik halálok
idején fő módon *perorál-*
tak ez életnek haszonta-
lanságáról, az halálnak
hejában való rettentésről
és arról való hamis véle-
kedésekről, az Őrök élet-
nek kezdetéről, az Sz: Lé-
lek vigasztalásinak belső
erzéséről, és az Ő Christus-
hoz való el-menéséről.

KERDES. Azokról mit
kelérteni, akkik illyen em-
lekezetes szókat nem mő-
danak, hanem ezek nélkül
képteleneket szólnak?

FELELET. Jt az betegség-
nek természetit kel meg-
hanni vetni, csendesebbé
avagy keményeb légyen.

V 3 Mert

282 Mert az kemény és nehéz
beteglegők, gyakorta bo-
londságot, és illetlen ma-
ga tartást szereznek, mely
erőtlen ségeknek mi-is mi-
vel alája vettettünk, azo-
kat mind jó végre kel ma-
gyarázni.

2.
*Moribundi
officium.
studeat ut
obsequiosus
Deo moria-
tur.*

Eddig az első tisztről,
tudni illik, hogy az hitben
hallyunk-meg: Az másik
ez, hogy engedelmesek le-
gyünk s. úgy hallyuk meg,
mely nélkül az mi haláluk
az URnak kedvében sem-
miképpen nem lehet. Mert
úgy lattatnank az UR elei-
ben felelemmel menni, és
kényszerítéssel, mint az ra-
bok mennek az Ő Urok-
nak eleibé, de nem Ő hoz-
za va-

283 za való szeretetből és ké-
vánságból, mint az fiak az
Ő Attyokhoz. Engedel-
mesek lévén pedig akkor
halunk meg, mikor készek
vagyunk örömmel és ké-
vánsággal ez világból el-
menni, mikor JSTEN akar-
ja; nem feleselvén semmit
Ő véle, mi űdőben vagy
micsoda helyen végyen.
minket Ő hozzája. Akar.
élünk, s akar halunk, azt
mondgya Sz: Pál, maguk-
nak semmit nem vetünk
sem aratunk, hanem Jsten-
nek. Azért szintén úgy
engedelmeséggel tarto-
zunk halalukban-is Jsten-
nek, mint szintén az élet-
ben. Elöttünk jár ebben.
V 4 nekünk

*Roma: 14.
6: 7. 8.*

284 nekünk az Christus maga példájával, az halállal való tusakodásakor utolsó szörögátságban lévén. Tavo- zék ez pohár Attyam én- tőlem. De osztán nagy engedelmefféggel monda ezt, nein az én akaratom, hanem az te akaratod lé- gyen, tanitvan minket, hogy az halál rettétési kö- zöt az Jsten jól teczése alá adgyuk magunkat. Mi- koron Ezechias Király az Prophétától az Ő halála felől való követseget meg hallotta vala, semmit sem felesle, sőt meg sem mo- czana, mindgyárt az kö- nyörgésnek ada magát. Ez is bizonyos, az Jsten igeje paran-

parancsollya, hogy magū- 285 kat egészen úgy-mint sza- bad akarat szerint való ál- dozatot fel-vigyük Jsten- nek, az űdőnek (melyben az lenné) semmi határát nem rendelvén; halalunk- ban úgy mint életünkben. Azt mondom azért, hogy szintén olyan Jsteni fele- lemme kel, az halálnak fel vételében Jstenhez való engedelmeffégünket meg- mutatnunk, az mint éle- tünknek tellyes részeiben.

Hármadik és utolsó tisz- ti az keresztyén embernek ez; hogy az Ő lelkét Jsten- nek ajánlya, úgy-mint fő és hűséges űrizenek göd- viselése alá: Melynek pél-
V 5 daja

286 daja nekünk az Christustól
adatik, ki az keresztfán
fűgvén, nagy szorongatá-
fok között lévén, lelkének
testétől elválásának ideje-
is jelen lévén, ez szókkal

Luc: 23. 46. szólita az Ő Sz: Attyat: At-
tyam, úgy-mond, az te ke-
zeidben ajánlyom az én
lelkemet, és ezt mondvan,
ki bocsáta szent lelkét.

Szintén úgy viselé magát
Act: 7. 59. Sz: Jstván, kit az kőveknek
sokasága, mint az sebes
zápor eső, mikor el-kén-
szetitet volna, monda: U-

Psal: 31. 6. RAM JESUS, ved hozzád az
én lelkemet. David pedig-
len, noha él vala de életé-
nek veszedelme között fo-
rogván, az Christusnak ú-
gyan azon szavaival éle,

287
Es így érttyük immár,
minémű dolgokban kel-
lessék magunkat foglal-
nunk, az halál szorongatá-
si között, hogy az örök
életnek örökségében bé-
mehecsünk. De netelán-
tan ezt mondana it valaki:
Nem kellé egyebet semit
cselekedni, hanem hogy
az hitben engedelmeffég-
gel, és az mi lelkeinket
JSTENNEK commendálvan
hallyunk-meg? Mire való
tehát amaz idején való ke-
szülés arra az napra? Miért
hogy el-annyira faradunk
az bodogúl való meg-ha-
lásnak jó módgyának ta-
nulásával? Mert kétség-
nélkül az mikor az halál-

288 nak ideje el-jő, amaz több
elő számlalt tiszteket mind
végben vihettyük, nagy
könnyen. Jgy felelek. Ha-
mis hitel az, mint-ha az-
oknak az tiszteknek kön-
nyē eleget tehetné az em-
ber, azért el-kel tavoztat-
ni Mert soha azokat az ha-
lálban végben nem vihet-
tyük, hanem ha életünk
folyásában szorgalmatos
készületünk leszzen réája.
Az kinek kedve vagyon az
hitben való meg-halásra,
szükség annak az hitben él-
ni. Mert az egész Biblia-is
egy példánál többet nem
ad minékünk, arról, akki
hitben holt volna-megh,
noha nem élet vala az hit-
ben,

289 ben, úgy-mint amaz ke-
reszt-fán függő tolvayét.
Mert lattyuk az nyomorú-
ságokban, mely nehezen
hisznek, megh-szintén az
JSTENNEK sz: szolgál, és
JSTENNEK szép ajándéki-
val megh-ékesítettőt em-
berek-is. Azt mondgya
vala ugyan az fekélyős Sz:
Job. Ha meg-ő-is engem *Job: 13.15*
az UR, meg-is ő benne re-
mélők: De az után meg- *Job: 19.11.*
homályosodván az ő hiti,
nem óhata, de ilyen szó-
kat szalasztta ki-szájából;
hogy JSTEN ő néki ellen-
ségéve lőt légyen, és ő lőt
JSTENNEK céllva, hogy az
ő nyilaival lövöldözzön
réája. Es azon kívül is az
V 7 Ő hiti

290 Ő hiti nagy sokszor meg-
hanyattatik vala, kételke-
désekkel és felelmes álla-
pattal. Miképpen lehetnek
tehát készek azok, hogy Ő
magokat mindenestől, az
JSTEN irgalmaságára biz-
hassák az halálnak szoron-
gátási közöt, akkik soha az
hitben nem éltenek, sem
abban magokat nem gya-
korlották? Jgy az kíván-
tatik attól, akki az halál-
bā engedelmeffégét akarja
mutatni, hogy tellyes éle-
tét engedelmeffégben vi-
selleve, JSTENNEK rendelt
törvénye szerint. Mert va-
laki engedetlenül él, lehe-
té inkább, hogy engedel-
mesen, szabad akarattya
szerint

291 szerint állyon eleiben Jste-
nek, mikor Őtet hivattya
az Ő szolgaja az halál által?
Meg-hal úgy vagyon, de
kételenségből, az termé-
szet rēdinek erejéből, nem
külőmben mint az töb te-
remptet állatok.

Hármadszor, valaki az Ő
lelkét Jsten kezében akar-
ja adni, szükségh, kettőt
tudgyon bizonyoson. El-
ső. Hogy meg-cseleked-
heti: Ősztan, akarja-is
JSTEN az Ő lelkét, az égbē
magához venni, és az utól-
so itiletig ot tartani. Ezek-
ről pedigh senki bizonyos
nem lehet, hanem, ha az
Sz: Lélek léfzen Ő benne,
az ki azt el-hiteffe az lelki
ismé-

292 ismérettel, hogy az CHRI-
STUS Őtet megh-valtotta,
meg-igazította, meg szen-
telte, és az mikor annak
ideje leszén Őtet megh-is
dűcsőiti. Akki ez-szerint
megh nem tanittatot, s-
hozza nem készítettőt a-
vagy meriszlíe magát Jstē-
nek meg-áldozni, és az Ő
lelkét JSTEN kezében
ajánlani? Mert kérlek, mi
lehet ez bizodalomnak o-
ka, kit David-is *commendál*,
mikor az Ő lelkét JSTEN-
NEN ajánlya? Bizonyára az
hitnek bizonyos vóltanál
egyéb semít sem, az mint
azt megh-bizonyittyák ez
követközendő szók igen-
világoson. Mert URAM te
vál-

váltottál meg engem. Meg 293
tetczik tehát, hogy senki
ez meg nevezet tisztéknek
végben vitelére nem elég-
sleges halálakor, ha azok-
ban magát életében nem
gyakorollya.

Ezek mivel hogy ez-sze-
rint legyenek az én intése-
met ismét megh-űyitom,
hogy az halálra készülő
meg-mődok tisztéket tel-
lyes életetek folyásában
előttetek visellyétek, éle-
teteket hitben és engedel-
mességben ellyétek, az ti
lelkeitőket Jstennek *com-
mendálvan*, minden mun-
kaitokat és gondotokat J-
stenre és az Ő gond-viselé-
sére haritvan. Mert valakik
mago-

294 magokat így viselték, az ō
utolsó napjokat nagy bo-
dogúl végezték. *Enoch* Pa-
triarcha, Jstennél jár vala-
mint egy el válhatatlan uti
társával, az hitnek általa:
élvén ép és Jsteni életet, és
azokáért el viteték Jsten-
től, ne latna az halált. *Heb:*
11. 5. Valamint lőn azért
*Enoch*nak dólga, mind az-
oknak úgy lészzen dólgok,
valakik az hitben és enge-
delemben töltik el élete-
ket. Mert azoknak az ha-
lál, nem halál, hanem álom
lészzen, nem ellenség de jó
akaro, mind az testnek s-
mind az léleknek. Jól meg
hannyuk vészük pediglen
nyomorúlt és szomorú ki
menc-

meneteleket azoknak, kik 295
életeket bűnőkbē töltet-
ték-el, sem hitőket sem jó
lelki isméréstőket megh-
nem tartván. Az első vi-
lágnak emberi az ōzōn. *Gen: 8.*
vizzel veszének-el. Az *So-*
doma Gomorabélick, égből
le-szálló tűzzel emészte-
tének megh, *Dathánt, Abi-* *Gen: 19.*
ramát több tarsaikkal egy- *6: 24.*
ben az föld hasadása nyele
el. *Córet* magát az mint az
bőtű lattatik jelenteni, az
tűz emészte-megh. Amaz
istentelen *Saul, Achitophel* *Psal. 106,*
és *Judas*, magok lőnek, *6: 7.*
magok hóhéri. *Herodes* te-
stét az férgek ōvek, és úgy
hala-meg. *Julianus apost-*
ta, az harczon egy nyillal
meg-

296 meg-sebesítették, dühös-
képpen agyarkodván az
CHRISTUS neve ellen, el-
vesze. *Arius* Eretnek az
arnyék széken minden be-
leit ki-onta, és úgy hala-
meg. De ez az mi üdönk
hasonló példák szolgálta-
tására igen termékenj.
Hofmeisterus nem alá való
Pap és Doctör, mikoron
az Ratisbonai gyűlésre az
Evangelicusok ellen való
*disputatio*ra indúlt volna,
hirtelen útaban az JSTEN
kezetől meg-tiltaték, iszo-
nyú tekéntet, zörgés czat-
rogás közöt, nyomorúltúl
hala megh Lovaniumnak
nemes Oſcolájában.

Guatlacus bölcs Pap és^o
Doctör,

297 Doctör, beteg lévén, halá-
lát-is erezvén, esék lelki
háborúban és tufakodás-
ban, nagy szomorúsággal,
fel-kiáltván, bűnei miát,
nem jól viselvén életet, és
az JSTENNEK el-szenved-
hetetlő itiletit-is erezvén,
az rettető kétségben esék-
nek ilyen szavait bocsáta
ki szajából. Hogy az ő bű-
nei nagyobbak volnának,
mint az mellyek meg-bo-
csáttathatnának és így ha-
la-megh, kötelkődven az
ISTEN kegyelme felől.
Jacobus Latomus, ugyan az
Lovaniumbéli *Academiá*-
nak Doctora, *Bruxellában*
mikor azt reméllene, hog'
Luther^o és az ő társai ellen
tisztos

298 tisztos' győzödelmet és
nagy hirt nevet kapna, oly
illetlen és kába orátiot *de-*
*clam*ála az Császár előtt,
hogy az egész udvár népe,
előt csak kész nevetsegh
lőn: Háza térvén Lovani-
umban, az ő közönséges
lekcze olvasásában nyilván
kezde eszelősködni, és az
kétséghen esésnek szavait,
oly istentelenséggel kezdé
szajából ki szórni, hogy az
tőb jelen-való Doctorok,
mint egy megh-dühödöt
embert, fogatni, és erős
száros kamorában rekesz-
teni kényszerítették.
Az üdőtől fogva semmi en-
nél egyéb az szájából ki
nem ment, mind halálaig,
hanem,

299 hanem hogy ő el-kárho-
zot volna, Istentől megh-
vettetöt volna, és hogy ő
néki üdvessége felől sem-
mi reménsege nem volna,
mert az J S T E N igijének
megh-ismért igazságának
ellene támadot volna.
Crescentius az *Tridentum*bé-
li synatban az Romai Pá-
pának követé, mikor a Pá-
pához való level írásban
sok éczakakon nagy késő-
igh foglalatos völt volna,
dólgat el végezvén, fel ke-
le az asztaltól hogy magát
megh-mulassa; fel kelvén
láta egy fekete ebet, felet-
te nagyot, langaló szőme-
ivel, bé-jőni az házban fű-
leit mayd az földéigh le-
fűg-

300 függesztvén, és egyenes-
sen ō hozzá menni, és osz-
tán az asztal alatt el-veszni.
Az Cardinál, meg-retten-
vén és el almélkodvan, mi-
nek utánna eszére jöve, az
szolgákat ki-álta, paran-
csola gyerttyat gyuytani,
és az ebet meg-keresni.
Mikor pedigh sohol sem
vólna, meg az első kamo-
rában-is, nagy gondolko-
dás szálla réá, és meg-be-
regődék, és egyszers-mind
élete felől kezde kétel-
kődni, noha baráti és az
orvosok mind vigasztalá-
sokkal s-mind tudomá-
nyokkal mellette vólta-
nak; és osztan meg-hala.
Gardinerus István, mikor
halá-

Steid: lib:
23.

halálos betegségében egy 301
Püspöktől meg-látogatta-
tot vólna, több beszédi kő-
zöt, ezt-is hallotta vólna,
hogy Sz:Péter-is az meste-
rét meg-tagatta vólna, ezt
felele, hogy ō-is Peterrel
eggyüt meg-tagatta vólna
az Christust, de abból so-
ha meg-nem tért vólna; és
úgy (hogy Foxus szavával
éllyünk) bűdössen és *pæni-*
tētia-tartatlanúl hala-meg.
Hogy pediglen añál inkább
felindittassunk ez meg-ér-
tet tiszteteknek végben vi-
telére; Jertek gondollyuk
megh az mi életünknek
napjainak bizontalan vól-
tat. Mert noha mostan ez
életben élünk, mind-az ál-
X tal

302 tal fenki arról nem mer fe-
lelni, hog' mi hólnap után,
avagy csak az követkőzē-
dő óraig-is hogy éllyünk.
Hól vagyon tehát, az az,
kez írással erőssítettöt pe-
csétes levél, mely minket
életünk fen állásáról bizo-
nyosra tenne? Tovabba,
nékünk erről meg kel em-
lekőznünk, hogy valami-
ben hadgya az halál, az
embert, olyan állapotban
talállya az itiletnek napja:
Azért ha az halál őtet ke-
születlenül ragadgya el, az
örök kárhozat bizonyo-
son, s-minden halladek-
nélkül fogja őtet követni.
Ha valamely gonosz-tévő
az tömlőczből ki hozatik
hogy

303 hogy az törvény-tévő bi-
rótól *sententiát* hallyon,
vagy ki vitetik à büntetés-
nek helyére; mely igen si-
rattyá az ő életének gono-
szúl való töltését, és életé-
nek megh-váltásának re-
ményével, erkölcsének
meg jobbitására mely csu-
dálatos igireteket téshen,
noha mindennél latrab
vólt, valahól kiket az föld
szinyén lathatot. Mi pe-
diglen hasonlók vagyunk
az orvokhoz és egyéb *præ-*
dallo tolvajokhoz, JSTEN-
NEK előtte, valamenyen
vagyunk, egy nap sem mű-
lik-el, hogy az Jsten széki-
hez közeleb közeleb nem
menénk. Ebben az útban

304 mi csak kevéssé-is' megh-
nem álhatunk, s-nem-is'
mulatozhatunk: Mint az
vizőn hajóban járók nem
maradnak, akar vigyázza-
nak s-akar aludgyanak, mi-
kor az hajo az vitorlaktól
és szelektől vitetik. Mi-
nek-okaért ez úthoz nagy
serinyfeggel készítsük ma-
gunkat, életünket idején.
meg-jobbítsuk, hogy mi-
kor megh-halunk életün-
ket jól végezhefsük. Avag'
mit kiáltnak ennél egye-
bet minden-nap az Evan-
geliūnak hirdetői, hanem
hogy ez tisztekben hiven
el járjunk? De hól annak
ki szolgaltatása, az JSTEN
nevével ily sokszor, paran-
csol-

csoltatot dolognak? Mi- 305
csoda emberek avagy élet-
nek nenyében? Jay! Az
kősség az Jsten akarattya-
nak ertésére egy orátskaig
adgya az ő fűleit: De szűve
és kezei, hogy az JSTEN
akarattyanak be-töltésére
szolgálnának, mely igen-
ritka? Okát nem szűkség
mefszűl elő keresni, elöt-
tünk és szőmeink előtt va-
gyon. Tudni-illik mind-
nyájan bűnösök vagyunk;
Es minden bűnös bolond,
à mint az irás szól. Ennek
pedigh az bolondságnak
nem utolsó részének tar-
tatik, ez vilagi szorgalma-
tosságnak úgy creszkődni,
hogy az miát az Jstennek

306 Országa hátra hagyattaf-
sék: Nem az Lélekre visel-
ni gondot, hanem a testre;
éjél náppal szüntelen ezt
forgatni elméjében, mi-
képpen élhessen gyönyör-
űségesen, frissen és kedve-
szerint.

Ezt az bolondságot né-
künk, üdvözítőnk az Gaz-
dagságban mutattya meg,
kinek mondgya vala az ő
czüreinek meg-őregbité-
se, de ez életből való ki-
menés, és lelkének üdvősé-
ge, nem jut vala ő néki
eszében.

2. Sam. 17. 1a *Achitophel*, kinek tanátsa,
6. 23. az mint az irás bizonyít-
tya, Jsteni felelet gyanánt
tarta-

307 tartatik vala. Mert bölcs
vala és eszes, mind az köz-
önséges dolgokban, s
mind az maga tulaydon-
dolgaiban: Noha pediglen
ezekbē éles elméjű, mesz-
sze lató, jó gondviselő va-
la, mind az által mikép-
pen halhatná meg az iga-
zaknak halálával, és mint
venne el az örök életet,
hogy ő arról csak köz ér-
telemmel, és okkal-is nem
gondolkodot vólna, cse-
lekődetivel meg-bizonyi-
ta. Azt az bolondságot az
Szent Lélek mint egy úyal
mutatván, ezt mondgya:
Latván hogy bé nem telik
az ő tanátsa, el-mene az ő
hazához, és parancsolatot

X 4 adván

adván az Ő háza népének
meg-foytá Ő magát. Jgy az
Őt esztelen szűzek-is meg-
elegőttek vala véle, hogy
üres lámpási kezekben-
vólnának az külső vallás-
nak, nem viselvén arra gő-
dot, hogy kezőknél lenné
az igaz és elő hitnek meg-
romolhatatlan olaja; mel-
lyel az Ő lámpások fénlet
és tündöklőt volna, mind
életőkbē s-mind halálok-
ban. Ha azért ez dőglele-
tes bolondságot le-teszük,
és főképpen az JSTEN Or-
szágát s-añak igazságát ke-
reszük, élvén életünket
hitben és engedelemben,
úgy halunk megh-hitben,
illendőképben.

Eddig

nyak részéről, tudni-illik, *Ufus Salo-*
hog' vagyon oly bizonyos *monica*
út, kit akki követ, jól és *gnoma Cre-*
bódogúl halhat-megh; Já- *dentibus*
rúlok imár az másodikra. *mortem*
Azokáért mikor Salamon *haud nimis*
azt mondgya: Hogy az ha- *metuēdam*
lálnak napja job az szüle- *esse.*
tésnek napjánál, akkor azt
tanittya, hogy az hívők-
nek, az az, akkik JSTEN-
NEK fogadot fiai az Chri-
stusban, nem kel azoknak
felettéb az haláltól felni.
Nem felettéb azt mon-
dom; mert vagyon mód-
gya, mire képest kel attól
felni, s-mire képest nem.
Mert Ő nékik két okáért
kel az halált felni: Első,

X s

mert

310 mert az emberi természetnek le rőtoja, mind az hiv ember személyébē s. mind egyebekében. Arra nézven à Christus-is félte azt, vétek nélkül. Félnünk kell nekünk-is attól, de nem, külömben, mint az betegségtől, szegénységtől, szűkségtől, és a léleknek s testnek több afféle nyavalyáitól, mellyeket nekünk nem illik semminek tartanunk, vagy csak mint mulólan meg-tekéntenünk, hanem azt akarja Jsten hogy azokat némű-némű faydalommal meg-ereszszük, az haláltól s több nyomorúságoktól féllünk, mert azok mi raytunk, JSTEN-

NEK,

NEK feddési, és az bűnnek 311
büntetési. Azt akarja, hogy el-távoztassuk, és azokat el-távoztatván, azoknak okait az bűnöket-is el-távoztassuk: mikor pedigh az faydalmakat éreszszük; Jstent birónak, az bűnnek meg-büntetőjének ismérjük és vallyuk lenni. Az halálnak félelmének második oka. Az az kár, az mellyet szenved, vagy az *Ecclesia*, vagy az Pólgari társaság: Mikor vagy mi vagy egyebek megh-fosztatnak azoktól, az kiknek életek mind közönsegesen Országuk s-nemzetünknek, s-mind kiváltképpen valamely helynek, vagy *famili-*

X 6 ának

312 ának hasznos volt. Ellen-
ben pediglen nem kel fél-
ni az halált, de örömmel
kel várni, sok okokért:
Első ez, Hogy nekünk al-
kalmatosság adatik, mert
az mely engedelmefféggel
JSTENNEK tartozunk azt,
Ő szent Felfégének megh-
mutathassuk, mikor min-
ket el-hiv ez világból, ma-
gához. A' mint az Chri-
stus-is mődgya vala: Nem
az én akaratom, hanem az
te akaratom legyen. 2. Mert
az halállal az bűn el-töröl-
retik, és vége lesz az J-
sten haragjának ellenünk
való fel-gerjesztésének.
3. Mert az mi meg-hólt te-
stünk jób állapotra megye
annál,

annál, a mineműben volt 313
ez életben. Mert az halál
Őtet győzhetetlőne téfzi,
és meg-űresíti ez életnek
minden nyavalyaitól és
faydalmitól, és megh-szű-
nik, mind az cselekedetek-
ben s-mind az szenvedé-
sekben az bűnnek ezközé
lenni, az minemű volt az
előt. 4. Mert által mene-
telt szolgálat az mi lelke-
inknek az mennyei nyu-
godalomra, életre és dű-
csőffégre, ahol JSTENT
meg-lattyuk, az mint va-
gyon, Őtet tökölletesen
meg ismervén, örökké dű-
csőittyük, és örökké való
innepet szentelünk: Azért
mondgya Pál Apostol-is,

314 Kévāyok meg-ofzlatnom,
Phil. 2. 23. és az Christussal lennem,
mely leg job. 5. Mert Jsten
az halál által itilletet szol-
gáltat az istételenek ellen,
és meg-űresíti azoktól, az
ő *Ecclesiáját*. Azért mind
ezeket az hivek meg-hāy-
van vetvén, sem az magok
halálában sem egyebeké-
ben, nem talállyak fel az
félelemnek és' szomóru-
ságnak okat, de sőt hogy
örvendőzzenek:

Harmadszor, mivel az
halálnak napja el-annyira
fő és bódog legyen, követ-
közik, hogy azt méltan
kévánhattyuk, és hogy
nem mindenkor sem nem
egy általlyaban vétkes az
halál.

halálnak kévansága. Mert 315
ő maga Sz: Pál mondgya; *Phil. 2. 23.*
Kévāyok meg ofzlatnom
és az Christussal lennem.
Es másut: En szegény bű- *Rom. 7. 24.*
nős ember, ki szabadits ki
engem ez halálnak testé-
ből? Mind-az-által annak
az kévanságnak nem egy
általlyaban valónak kel-
lenni, hanem kel azt re-
keszteni, bizonyos *condi-*
tiók határiban: úgy mint;
1. Szabad az halál kéván-
nyi, az menyiben oly ez-
köz, mellyel az mi termé-
szetünknek romlotságától
meg szabadúlunk. 2. Az
menyiben az által az Jstē-
nek és az Christusnak ez-
köz nélkül való közősé-
gére

316 gére vitetünk. 3. Ez életnek nyomoruságira való tekintetből: de két akadált szorgalmatoson el távoztatván, tudni illik, hog' az halált ugyan felettéb ne kívánnjuk; És hogy az JSTENNEK jól teczését is hátra ne hadgyuk, mert méltó annak alája vettetnünk minden *exceptio* nélkül. Ez *conditiók* között, akarmellyik nélkül legyen az halálnak kívánsága, vétkefnek kel tartani. Minnekokaért, Sz: Job, Jeremias és Jonas Prophétak vétköztének, mikoron az szenvedhetetlenségtől vifeltetvén, halálokat kívánniak vala. Ellenben ismét
nem.

Iob. 3. 4.
Ier. 14. 14.
Ion. 4. 8.

nem tilalmas Istétől hofsz. 317
szu életet kérni. Jgy Ezechias, meg-értvén halálát *Esa. 38. 18.*
nak izenetit, Jstent azonkére, hog' életét meg hofszabbitana: De mi végre?
Hogy Jstent tovább tisztelhetne. Szent Pal-is élni *Phil. 1. 22,*
akara az *Philippi*bélieknek *23.*
kedvekért, noha az halált magára nézvén mereségnek tartana.

Utólszor, mivel-hogy *IV. Usus In-*
az halál az *pænitentia*-tartó *fideliū verò*
élettel egygyezvén, olyan *omnino dā-*
igen bódog legyen; Azo- *nosam esse.*
káért az hitetleneknek és
pænitentia-tartatlanoknak halálát, mindenképpen
nyomorúltnak, átkozotnak és iszonyatosnak itilhet.

318 hettyük: Kérde dé okait?

1. Mert az természetnek romlása. 2. Mert a Sz: Léleknek semmi vigasztalását nem érzik, sem fájdalomnak megh-enyhítését nem veszik, nincsen igaz ügyök, sem jó lelki ismértők, mellyet mint egy mérték felet való, neheze-tekét az fontra vehetnének. 3. Mert az testi halál (ki felette rettető gonosz) eleje az Örök halálnak, kétségben esésnek, pokol-béli kénoknak, mellyek-ből való ki-szabadulásra, nincsen soha semmi remén-ség.

Immár beszédemet el-akarván végeznem, felet-

te

te és felette igen, kérlek ti- 319
teket, és intlek, hogy él-lyetek jól, úgy léssen ofz-tán az ti halálotok-is jól.

TOLDALEK AZ halálal tufakodó em- bereknek utolsó gon- dolkodásokról.

AZ Ördöggel való utolsó
harcz mayd szintén az
halál torkában, gyakorta
felette igen veszedelmes.
Mert akkor neha nem ki-
fzi az embert az kétségben
esésre, cleve meg látvan
hogy annak ellene való ál-
lására fel indittatnék az
ember: hanem oly úton
igyekőzik őtet megh-sar-
kalni,

320 kalni, mellyen ne tufakod-
hafsék ellene, hogy azzal
az ő gyakorlásával az re-
ményesség szintén úgy meg-
aludgyék, mint az tűz, ha
szél nem fuja, és az hamu
bé-borittya. Egyéb késir-
tetekben, ahol vagy az hit,
vagy az reménység ostrom-
latratik külön-külön, nem
szokot követközni, az
mint ebben az harczban,
ahol mind az hitnek, s-
mind a reménységnek erős
várát igen keményen meg-
szállja és álnok mesterseg-
gel ostromlya. Azért it-
igen szorgalmatoson kel-
vigyázni. Mert mikor az
Sátánnak leiben lévő csa-
lárdtsági (mint egy ellen-
ségnek

321
ségnek csatára készült
fegyverős seregi) úgy vi-
feltetnek, és az ő késirteti-
vel azt cselekődi, megh se
ismérjék, el se tavoztásák,
szűvőkből-is ki ne gyom-
lállyák: akkoron leg kőn-
nyebben győzdelmet
vésszen az Sátán: Es kőn-
nyebbi azt az ellenseget
meg-győzni, akki minket
nyilván ki hiv az harczra:
Hogy sem azt akki attól
tilt, és magát nem ellen-
ségnek de barátunknak
mutattya.

Angliai KNOXUS János, 2.
Doctornak, késirteti mēl-
to meg-jegyzésre, mellyet
halálakor szenvedede. Mert
ágyabā fekűvén; nagy hal-
gatás-

322 gatásban lőn 4 egész óraig,
 szűbéli sohaytásokat és fő-
 haszkodásokat tévén, hog'
 az kik hozzá közel valának
 igen könnyen eszökben
 vővék, hogy ő nehéz ké-
 sirtettől haborgattatnék.
 Minek-utánna pedig ő ma-
 gát valamenyére fel-eme-
 litötte volna, kérdik tőle,
 „ mint volna: FELELE, hogy
 „ ő néki életének rendiben
 „ noha sokszor völt à kéfir-
 „ tő Sátánnal ügye, mostan
 „ pedig az à Sivo Oroszlany
 „ fokkal keményben oströ-
 „ lotta volna meg őtet. Nag'
 „ gyakorta ennek előtte,
 „ úgy-mőd, az én bűneimet
 „ szőmeim, elciben rakta:
 „ gyakorta engem kétségbe
 eyteni

323 eyteni igyeközöt; Gya-
 korta az testi gyönyörű-
 segnek faytalan háloival a-
 kart meg-fogni. De min-
 denkor meg-győzettetöt
 az Léleknek fegyverével,
 az JSTEN igjével, azért so-
 ha semmit sem nyert. Mo-
 stan pedigh engemet más
 felől ostromol. Mert az az
 ravaşz kigyo azt akarja ve-
 lem el-hitetni, hogy én az
 örök életet az én s-egy-
 házi szent tisztemben va-
 ló munkaimért, magam,
 érdeme szerint vélszem-el.
 Aldom pediglen az Jsten-
 nek nevét, ki ennékem az
 szent írásnak oly szép mő-
 dásit hoszta elménben,
 hogy azokat az Sátánnak à
 tűzes nyilait

324 nyilait szépen meg-öltöt-
tam. Ollyan ez: Mid va-
gyon az mit nem vőttem:
1. Cor. 4. 7. Es ismét: J S T E N kegyel-
15. 10. méből vagyok, az mi va-
gyok: Es ismét: Munká-
lottam, nem én, hanem az
J S T E N kegyelme, mely én
vélem vagyon. Jgy győ-
zettetek-meg, s-elvezte.

3. Ha mikor téged az Sá-
tán megkésirt, és teccsenék
mint-ha sohoónan semmi öl-
talmad nincsen: Húnd-bé
szőmeidet csak egy szót fe-
feleli néki, magadat és ű-
gyedet ajánlyad Jstennek.
Az keresztyéni bölcseség-
nek fő részeiben ez az el-
ső, halálunk óráján szor-
galmatoson megh-kel tar-
tani. Hogy

Hogy-ha az te tested ret- 325
teg azért hogy ez élet tőle 4.
el-véterik más életre kel-
letik menni, de hogy bő-
dogh életre meheffen azt,
nem hiheti: Od magad, ar-
ra semmi-képpen ne hajo-
li, mert felettéb igen meg-
bántatól. Fogd-bé szőme-
idet valamint lehet, à mint
az eléb-is intélek, és ezt
mondgyad az Sz: Jstváñal:
U R A M J E S U S , az te ke-
zeidben ajánlottam az én
lelkemet. Jelen lészzen te-
néked az U R Christ⁹ mind-
gyarast szép seleg Angya-
lival, és ő lészzen vezéred
és úti társod. A M E N .

Legyen dűcsőség Jsten-
nek! Bocsánat az bűnös-
nek! Y HA-

326 H A L A L H O Z
 készülő Imád-
 fág.

KEgyes JSTEN, ki az em-
 bernek életének határt
 vetöttél, mellyet által nem
 hághat, mert szabot ideje
 vagyon. Az ő hólnapinak
 számá nálad vagyon. Ele-
 tének minden napjait meg
 számláltad, mellyek ha-
 marsággal el múlnak mint
 egy zápor, nem külömben
 mint-ha el-röpülnének.
 Minden mi esztendőnk ol-
 lyan mint az füst és az ár-
 nyék; mely hamar el-mú-
 lik; és olyan mint az me-
 zei virágh, ki hamarfággal
 el-szárad és el-húl. Ta-

Tanics-megh U R A M 327
 JSTEN, hogy meg gondol-
 hassam, mert ennékem el-
 kel mennem az mint az én
 U R A M JESUS Christuśnak
 példaja meg-mutattya.

Imé mint egy négy úyi-
 nak mértékére tőtted az
 én nájaimat, helyhez tet-
 vén azokat, gyermekfeg-
 ben, lffuságban, meg-ért
 emberfegben és szomorú
 vénfegben, és mind ezek-
 is csak olyanok te előtted
 mint az fém mi.

Tanics-megh U R A M
 JSTEN, hogy meg-gondol-
 hassam, mert enékem meg
 kel halnom, és ez testi bú-
 dosásban maradandó he-
 lyem nincsen: Ad tuttom-

Y 2 ra

328 ra URAM, az én életemnek
végét, hogy elmélkedhes-
sem ki-múlásomról, hogy
ez világon ne magamnak
csak, hanem te-néked él-
lyek, és megh-is te-néked
halljak; hogy hitőmben
vidámb lévén, az én megh-
terésemnek napját, és az
én Christusomnak én hoz-
zam való jövetelét várha-
sam.

Adgyad azért hogy igaz
vallásban végezhessem,
az én életemet, hogy az én
elmém és értelmem akko-
ron fogyatozást ne te-
gyenek.

Otalmaz-megh URAM
JSTEN, véletlen és hirtelen
haláltól, és az Örök kárho-
zatól,

329 zatól, hogy az én életem-
nek utolsó órája engemet
készületlenül ne talállyő:
Hanem annak-előtte tisz-
ta hittel, és igaz *pœnitenti-*
ával, készits engemet az
ideig tartádó halálra, mely
semmit nem árthat, de az
Örök életre utat nyit en-
nékem.

Engem te szolgálodat bő-
csás békésséggel akkor,
mert meg latták az én sző-
meim az te üdvözítődet,
kit készítőtél minden né-
peknek szinyik eleiben, az
pogányoknak világossá-
gokra, és az Jfraëlnek az te
népednek dűcsőségére.

Adgyad azért, hogy azt
az ígít mondhasam, az én

Y 3 utolsó

330 utólsó órámon, melyet
az te szerelmes szent fiád,
az magas keresztfán az Ő
halálakor, mőda; Attyam,
Attyam, én szerelmes szent
Attyam, az te szent keze-
idben ajánlottam az én
lelkemet.

Hogy mikoron az szó-
lásnak nemétől meg-fosz-
tatom, amaz én utólsó so-
haytasomat, kérlek hal-
gasd-megh. Hogy az én
Christusomnak fel-támá-
dásában, és aŋnak érdemé-
ben vetheffem reménse-
gemet, hogy aholot Ő va-
gyon, én-is leheffek ot U-
RAM ISTEN.

Enged-meg ezt mi-né-
künk, mi szerelmes szent
Attyánk,

Attyánk, az te szerelmes' 331
szent fiadnak, az mi Urunk
Jesús Christusnak általa,
AMEN!

*Mi Attyánk, &c. Hiszek
egy Istenben.*





Ad
TRANSLATOREM
Libelli & alios pios
Lectores.

1. **H**Ogy Deákból Magyarát
Fordítasz mint igazt,
Nincs senki ártására.
Mert az ki Deákúl,
Nem tud, csak Magyarúl
Lészen nagyob hasznára.
Vigasztalást ebből
Meg-is vészén s-tanúl
Elete jobbításra.
Hogy ő-is naponként
ISTEN szerint innét;
Hozsza magát jó útra.

(1)

2. Mit

2. Mit árt, ha az ember
Nvelveket tud, és ért
Hiszem inkább éppithet,
Lám az tanítványok
Es szent Apostolok
Tudományok éppitet
Sok nyelveken szólvan
Jrást Magyarázvan
Sokakat-is teritet
Mellyen almélkodvan
Sokan azt nem rúdván
Szent Péter igen feddet.
3. IRATOSI JANOS
Kiben JSTEN tudos
Ezért gonoszt nem hallasz,
Jstenes dologban
Hogy forgasz ily jóban,
Senki nem-is szidalmaz
Sőt Jstentől vary jót,
Ki mennyei adót
Ad néked jóvendőben.

Hogy

Hogy enni üdőben
Vólt el nem feleytven
Nyom Coronat fejedben.
4. O köny meny-el szépen
Kinek jutz kezében
Had olvasson edesden.
Hogy életet szépen
Viselhesse éppen,
Mint kíványa az JSTEN.
Kinek nincsen kedvesb
S-nincsen-is job s-edesb
Hanem csak hogy jól éllyen
Ember ez világon,
Hogy az más világon
Mind örökké élhesse.
5. Ved jó néven azért
Kihez jut ez kedvért
Mondgy jót te-is érette
Senkihez lám pénzért
Semmi nyereségért
Magát nem kötelezte.

(2)

Hanem

Hanem csak jó kedvért
Hirért, barátságért,
Magát véled közlőtte.
Mondgyád mind ezekért
Ingyn tet jó tetejért,
JSTEN áldgya érette.

GREGORIUS BALOG
Hőveimus, Pastor Ecclesiae
Terebesien: g. e.

A. D. 1637.
1. Septemb:





184